

CORN. NEPOTIS
VITÆ EXCELLENTIUM *Dgr*
IMPERATORUM

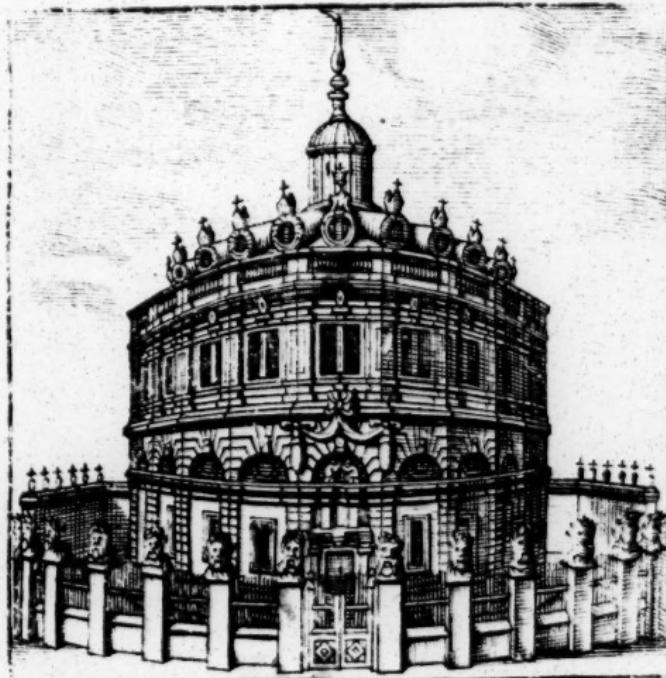
Collatione quatuor MS. recognitæ.

ACCESSIT

ARISTOMENIS MESSENII

VITA,

Ex PAUSANIA *gratia
38*

O X O N I Æ,
E THEATRO SHELDONIANO,
Ann. Dom. M. DC. LXXXVII.

William Jackson His Books

John Englehardt

William Jackson

W. W. Williams

P R A E F A T I O.

QUANquam belli pacisque studia à se invicem plurimum dissidere videantur, alterum quippe inners & umbratile, ferox alterum & incitatum; revera tamen vix alibi uspiam major cognatio arctiorq; necessitudo deprehenditur. Neq; enim sine armorum præsidio sese tuentur literæ, nec absque literis valent arma. Proinde non modo ea secula & gentes, quæ rebus bello gestis maxime inclaruere, eruditione præ aliis fuerant insignes: sed & insuper iidem ipsi qui summi in castris præfuerunt Duces, in foro rostris que pariter imperabant: imo ex Lycaeо recta in aciem, ex Gymnasio in pugnam prodierunt; & utriusq; Palladis subnixi præsidio, Patriæ laboranti tutelam, sibimet ipsis decus immortale quæsivere. Rei istius egregia exhibet documenta Autor noster, qui ita veteris Græciae & finitimarum gentium describit Heras, ut incertus hæreat Lector, an e-

P R A E F A T I O.

suditi magis, fortessve essent; corporisque potius, aut animi viribus polllerent.

Generosæ itaque Pubi hisce nostris Athenis Artium liberalium studiis vacanti, non ingratum munus porrèxisse videbor, quando Cornelii Nepotis scripta in manus tradidero. Quid enim accommodius existimari poterit, quam ut egregia indeoles, cognatis exemplis ad majora incitaretur: & propositis priscae virtutis monumentis, ad uberiora decora munatur via? Salaminis trophyæ Marathoni accepta referenda novimus; & Themistoclis gloriæ Miltiadem prælustrisse. Quam acres ergo animis subdentur stimuli, cum coram sstitutus non unus aliquis Heros, sed universa eorundem Cohors; & ceu face admota, congregatæ virtutis jubar dormititia verberat lumina, animoque desides percellit?

In ista quidem editione lectores hac re imprimis demereor, quod purum putum

PRÆFATIO.

tum Autorem nostrum exhibeo, nec
notarum sarcina oppressum, nec fri-
gidis conjecturis interpolatum; sed
duntaxat ad MSS. Codicum fidem
diligenter recognitum. Quatuor illi
numero fuere, quorum alterum suppe-
ditavit Biblioteca Westmonasterien-
sis, reliquorum Vir Eruditissimus ju-
xta & Amicissimus, Dr Isaacus Vos-
sius copiam fecerat.

Cum autem in Excellentium Imper-
ratorum recensione atque lustro, vir-
cum primis memorandus Aristomenes,
fato nescio quo, non modo à Nepote,
sed & Plutarcho, aliisque Biographis
suerit præteritus, unde factum ut ipse
una cum rebus à se gestis paucis buc
usque innotuerit; Pausaniæ ope, tan-
quam è Spartano Barathro denuo e-
lapsum, in lucem produxi, socioque
agmini restituendum curavi. Quod
quidem eruditæ juventuti, Græcarum
literarum studiosæ gratum acceptum-
que futurum confido.

Dolendum esset vehementer Nepo-
A 3 tis

P R Æ F A T I O.

tis nostri lucubrations, mutilas ad nos pervenisse, & Romana virtutis exempla temporis lapsu fuisse suppressa: nisi crederemus jacturam hanc apud posteros levandam, cum, Juvenes lectissimi, vestra adoleverit virtus, & spes amplæ de vobis non temere conceptæ, ratæ habebuntur. Mæte animis vestris, quique Matri Academie illustre affunditis decus, Patriæ olim rorur & incrementum præstate; Historiarum veterum spirantia etiapa, scribendarum deinceps nobilis labor, & immortale argumentum.

G E R.

GER. JOHAN. VOSSIUS

D E

CORN. NEPOTE.

CORNELIUS Nepos, & ante Cæsar's dictaturam, & eo dictatore, & postea vixit. Hieronymus in Chronico Eusebiano refert illum ad annum Augusti quartum. Nec cuiquam repugnem, colligenti inde, tum demum, divulgare ea cœpisse opera, quibus maxime inclaruit. Padi erat accola teste Plinio lib. 3. cap. 18. unde Catullo epigrammate primo Italus, Ausonio autem epist. 24. Gallus vocatur. Nempe quia Italia Transpadana diceretur Gallia Togata. De *urbe patria* quicquam se habere eomperti, negat Elias Vinetus in Auson. Idyll. 7. At Venonensem fuisse, in Leandri Alberti Italia lego: uti & in Cosmographia optimi atq; amicissimi quondam viri, Pauli Merulæ. Imo, ex Veronensium historicorum syllabo (quem doctissimus amplissimusque Alexander Becellus, Veronensis urbis Cancellarius, fecit; ac Illustrissimus Comes, Ferdinandus Nogarola, vir ut genere, ita literarum studio nobilissimus, cum V.

Cl. Laurentio Pignorio, atque is mecum
communicavit) intelligo, natum fuisse
Nepotem in *Hosilia*: qui Veronensium
vicus est, Tacito, Plinio, Cassiodoro, &
Antonino in itinerario memoratus, hodie
que Ecclesiastice Veronensium jurisdictio-
ni subditus. Historicus hic *Ciceronis ami-*
cus familiaris à Gellio vocatur, lib. 15. c.
28. *Chronica* scripsisse testis est idem Gel-
lius, lib. 27. cap. 21. In his pro triplici
tempore ἀδηλῷ, μυστηῖ, ἡ ἴσορικῷ, (de qui-
bus ex Varrone, & aliis, libro de arte
Historica diximus) tres videtur scripsisse
libros; ac singulis unius temporis nar-
rationem esse complexus. Sane tres libros
fecisse Nepotem, quibus omne ævum
comprehenderit, liquido testatur Cætul-
lus, initio Hendecasyllaborum. Nec histo-
ricum tempus ab eo solum esse tractatum,
indicio est illud Aufonii: *Apologos Titiani*
& *Nepotis Chronica*, quasi alias *apologos*
(nam & ipsa instar fabularum sunt) ad nobil-
itatem tuam misi. Item ex eo, quod Ter-
tullianus in Apologetico adversus gentes
(ubi eum inter antiquitatum commenta-
tores disertim reponit) dicit, haut aliud
Saturnum, quam hominem, promulgasse.
Quod etiam Lactantius tradit lib. 1. cap.
13. Reliquit *propterea* libros Illustrum
Virorum

Virorum, quorum Gellius meminit lib. II.
cap. 8. & Servius in I. Aeneid. Eorum librum I. 15. & 16. citat Charisius. Ex his habemus viginti duos exterarum gentium imperatoris. Ceteris libris egisse de Romanis hæc ejus verba ostendunt in extrema Hannibalis vita: *Sed nos tempus est hujus libri facere finem, & Romanorum explicare imperatores: quo facilius, collatis utrorumque factis, qui viri preferendi sint, possit judicari.* Operis ejus genuina inscriptio patet ex ultimis hisce præfationis verbis: *Quare ad propositum veniemus, et in hoc exponemus libro VITAS EXCELLENTIUM IMPERATORVM.* Præter imperatores seorsum exarasse librum de regibus, argumento hæc erunt, quæ Timoleontis vitæ subdit: *Hi fere fuere Graecæ gentis duces, qui memoria digni videbantur, præter reges. Namque eos attingere nodumus, quod omnium res gestæ separatim sunt reatae. Neque tamen hi admodum sunt multi. Externi imperatores, quos habemus, Æmilii esse Probi à multis creduntur. Qui error inde provenit, quod librario id fuerit nomen, qui vitas eas partim sua, partim patris & matris manu scriptas, Theodosio obtulit. Hoc ita esse, ostendunt versiculi, qui vitis istis præmitti in MSS. solent. Ac nec*

Ger. Job. Voss. de Nepote.

Æmilium, nec Theodosiani ævi quemquam, eorum esse librorum auctorem, abunde arguit pura & Romana dictio. Opinetur aliquis, ut Trogus ab Iustino, ita ab Æmilio, qui sub Theodosio vixit, in compendium esse redactum Nepotem. Sed aliud suadet operis concinnitas, & illa præfandi ratio, quæ est in Epaminondæ vita, ac in Pelopida imprimis, ubi brevitatem justam pollicetur. Attamen sententia hæc, licet erronea, minus periculi habet, dummodo extra controversiam maneat Æmilium omnia de purissimis Nepotis fontibus haufisse. Sane Tulliani esse ævi scriptorem, neque alium quam Nepotem, tum veterum aliquot librorum indicio cognoscitur, tum etiam, quod ad Pomponium Atticum (cujus idem rogatu de vita Catonis librum fecit) vitæ istæ scribantur: ut cunque id in quarto Miscellaneorum suorum neget Hieronymus Magius, qui ipsa Nepotis præfatione satis refellitur. Accedit & altera ratio. Nam his in libris ea legere est, quæ opus hoc scriptum esse clamant, quo tempore Pompeius & Cæsar plus poterant, quam libera in Repub. expediret. Ea Lambinus loca congescit, ut nihil attineat illa hic reponere. Nec libris istis de *Viris Illustribus*

Gsr. Joh. Voss. de Nepote.

lustribus solum persecutus est excellentes Imperatores: sed etiam *Commentationibus claros*. Quod argumentum signat B. Hieronymus, præfatione de Scriptoribus Ecclesiasticis: ubi Nepotem inter eos refert, quorum exemplo acturus sit de iis, qui scribendo claruerunt. Egit autem Nepos, tum de *Græcis Auctòribus*; tum de *Latinis*. De Græcis, colligo inde, quod in Dionis vita dicat, librum se fecisse de illustribus historicis: in quo inter alia tractarit de Philisto historico. De Latinis, arguento sunt plurima. Nam de Terentio egisse, ex Suetonio scimus in Terentii vita, Donato perperam tributa. Adhæc primum de vita Ciceronis librum Gellius citat lib. 14. c. 28. Eoque ex opere fragmentum Hieronymus adfert epist. ad Pammachium. Imo verisimile est, inde esse, tum vitam T. Pomponii Attici, quæ exstat, tum vitam Catonis, quam istis claudit verbis: *Hujus de vita, & moribus, plura in eo libro persecuti sumus, quem separatim de eo fecimus, rogatu Titi Pomponii Attici* *Quare studiosos Catonis ad illud volumen relegamus.* Aperte indicat, eo nunc de Catone brevius se agere, quia separatim de eodem scripserit. Ergo vita illa Catonis, quam paucis perstrictam habemus,

A vj . . . majoris

Ger. Joh. Voss. de Nepote.

majoris pars est voluminis, in quo Romanorum complurium vitae continerentur. Reliquit etiam *Exemplorum libros*, quos citant Gellius lib. 7. cap. 18. & Charisius lib. 1. *Alia* quoque ejusdem laudant veteres: sed non item, quae ad historiam pertineant. Nam ex *Epistola ejus ad Ciceronem* quedam Lactantius adfert, lib. 3. *Instit Divin.* cap. 15. Quemadmodum & Ciceronis ad Nepotem epistolæ meminit Tranquillus in Julio cap. 55. Ammianus Marcellinus initio libri 26. ac Priscianus lib. 8. Imo & secundum Ciceronis epistolarum librum ad Nepotem Macrobius citat lib. 2. *Saturn*, cap. 1. Quod si quis fragmenta omnia Nepotis desideret, longe iis colligendis priorum vicit industram Andreas Schottus. Hermolaus Barbarus, castigationibus in Plinii lib. 15. cap. 29. censet *libellum de Viris Illustribus*, qui Plinio tribui solet, Cornelii Nepotis esse, haut Plinii: atque id veteribus codd: adstrui posse asseverat. Etiam Jani hæc Parthasii sententia fuit. Utrius sit, dubitari ait Vinetus, nec ea de restituere quicquam ausus est. Imo aliqui, aut Suetonium, aut Tacitum esse auctorem putarunt: ut indicat Gyraldus *Dialogismo* 26. Sed omnino sunt Sexti Aurelii Victoris:

ut

Ger. Joh. Voss. de Nepote.

ut satis nunc constat ex editione Andreæ Schotti. Non dubito interim quin plerique ex Nepote Victor delumserit. Nam quod Ludovicus Vives l. 5. de Tradendis disciplinis, Nepotem ait, de Græcis solum ducibus scripsisse: id satis refellitur verbis Nepotis antea adductis. Vir doctissimus, Jo. Maria Catanæus, commentario in Plinii librum 4. epist. 28. quæ ad Severum scripta est, etiam *Daretem Phrygiam à Nepote translatum* arbitratur. Nempe decepit eum vulgaris ἐπιγραφή. Attamen & hic aqua hæret Vineto: notis in Aufon. Idyll. 7. negat esse, qui certi aliquid de tralatione hac ausit affirmare. At qui omnes, quibus ullum in hisce literis judicium est, satis vident, nec Daretem illum esse genuinum; nec dictiōnēm ejus Auguſteam ſapere ætatem; ſed recentiorem multo. Nepotem autem Cæſ. Auguſti obiisſe ævo, Plinius testatur, lib. 9. cap. 39. Atque hoc fortaffe impulit Genebrardum, ut putaret eum nato jam Christo ſuperſtitem fuifle: qui & Jacobum Gualterium, cum primum tabulas ederet Chronographicas, in eam ſententiam pertraxit. Sed Nepotem eo usque ætatem prorogaffe, nemo temere dixerit, qui tanti eum in literis nominis jam Tullii, Attici,

Ger. Joh. Voss. de Nepote.

Attici, Catulli temporibus, fuisse cogitari.

Catullus Veronensis ad
Nepotem.

Quoi dono lepidum novum libellum,
Arida modo pumice expolitum,
Corneli? Tibi; namque tu solebas
Meas esse aliquid putare nugas,
Jam tum cum ausus es, unus Italorum,
Omne ævum tribus explicare chartis
Doctis, Jupiter! & laboriosis.
Quare habe tibi, quicquid hoc libelli est,
Qualecunque: quod ô patrima Virgo,
Plus uno maneat perenne seculo.

CORN.

CORN. NEPOTIS,

V U L G O

ÆMILII PROBI,
EXCELLENTIUM
IMPERATORUM
VITÆ.

NON dubito fore plerosque, *Attice*, qui hcc genus scripturæ, leve & non satis dignum summorum virorum personis judicent, cum relatum legent, quis Musicam docuerit Epaninondam; aut in ejus virtutibus commemorari, saltasse eum commode, scienterque tibiis cantasse. Sed hi erunt fere, qui expertes literarum Græcarum, nihil retum, nisi quod ipforum moribus conveniat, putabunt. Hi, si didicerint, non eadem omnibus esse honesta atq; turpia, sed omnia majorum institutis judicari; non admirabuntur, nos in Graiorum virtutibus exponendis mores eorum secutos. Neq; enim Cimoni fuit turpe, Atheniensium summo viro, sororem germanam habere in

in matrimonio: quippe cum cives ejus eodem uterentur instituto. At id quidem nostris moribus nefas habetur. Laudi in Græcia dicitur adolescentulis quamplurimos habere amatores. Nulla Lacedæmoni tam est nobilis vidua, quæ non ad scenam eat mercede conducta. Magnis in laudibus tota fere fuit Græcia, victorem Olympiæ citari; in scenam vero prodire, & populo esse spectaculo, nemini in eisdem gentibus fuit turpitudini: quæ omnia apud nos partim infamia, partim humilia, atque ab honestate remota, ponuntur. Contra ea pleraque nostris moribus sunt decora, quæ apud illos turpia putantur. Quem enim Romanorum pudet uxorem ducere in convivium? aut cuius materfamilias non primum locum tenet ædium, atq; in celebritate versatur? quod multo fit aliter in Græcia. Nam neque in convivium adhibetur, nisi propinquorum: neque sedet, nisi in interiore parte ædium, quæ *gynæconitis* appellatur: quo nemo accedit, nisi propinqua cognatione conjunctus. Sed plura persequitur magnitudo voluminis prohibet, tum festinatio, ut ea explicem, quæ exorsus sum. Quare ad propositum veniemus, & in hoc exponimus libro *Vitas excellentium Imperatorum.*

I.

M I L T I A D E S .

C A P . I .

M I L T I A D E S Cimonis filius, Atheniensis, cum & antiquitate generis, & gloria majorum, & sua modestia, unus omnium maxime floreret ; eaque esset aetate, ut non jam solum de eo bene sperare, sed etiam confidere cives possent sui, tallem futurum, qualem cognitum judicarunt : accidit, ut Athenienses Chersonesum colonos vellent mittere. Cujus generis cum magnus numerus esset, & multi ejus demigrationis peterent societatem : ex his delecti Delphos deliberatum missi sunt, qui consulerent Apollinem, *quo potissimum duce uterentur*. Nam tum Thraces eas regiones tenebant, cum quibus armis erat dimicandum. His consulentibus nominati Pythia praecipit, *ut Miltiadem sibi Imperatorem sumerent*. Id si fecissent, incepta prospera futura. Hoc oraculi responso Miltiades cum delecta manu classe Chersonesum prefectus, cum accessit Lemnum, & incolas ejus insulæ sub potestatem redigere vellet Atheniensium, *idque ut Lemnii sua sponte facerent*, postulasset, illi irri-

irridentes responderunt: *tum id se facturos, cum ille domo navibus proficiscens vento Aquilone venisset Lemnum:* hic enim ventus à septentrionibus oriens, adversum tenet Athenis proficiscentibus. Miltiades morandi tempus non habens, cursum direxit quo tendebat, pervenitque Chersonesum,

C A P. I I. Ibi brevi tempore barbarorum copiis disjectis, tota regione, quam petierat, potitus, loca castellis idonea communivit: multitudinem, quam secum duxerat, in agris collocavit: crebrisque excursionibus locupletavit. Neque minus in ea re prudentia, quam felicitate, adjutus est: Nam cum virtute militum deviceret hostium exercitus, summa æquitate res constituit, atque ipse ibidem manere decrevit. Erat enim inter eos dignitate regia, quamvis carebat nomine: neque id magis imperio, quam justitia, consecutus. Neque¹ eo segnissimis Atheniensibus, à quibus erat prefectus, officia præstabat. Quibus rebus siebat, ut non minus eorum voluntate perpetuo imperium obtineret, qui miserant; quam illorum, cum quibus erat prefectus. Chersoneso tali modo constituta Lemnum revertitur, &

^{1.} Sic MS. Alii, feciis. Et MS. petit Atheniensibus legit aut cum quibus.

ex pacto postulat, ut sibi urbem tradant. Illi enim dixerant, cum vento Borea domo profectus eo pervenisset, sese dedituros: se autem domum Chersonesi habere. Cares, qui tum Lemnum incolebant, et si præter opinionem res ceciderat, tamen non dicto, sed secunda fortuna adversariorum capti, resistere ausi non sunt, atque ex insula demigrarunt. Pari felicitate cæteras insulas, quæ Cyclades nominantur, sub Atheniensium rededit potestatem.

C A P. III. Eisdem temporibus Persarum rex Darius, ex Asia in Europam exercitu trajecto, Scythis bellum inferre decrevit: pontem fecit in Istro flumine, qua copias traduceret. Ejus pontis, dum ipse abesset, custodes reliquit principes, quos secum ex Ionia & Æolie duxerat: quibus singulis ipsarum urbium perpetua dederat imperia. Sic enim putauit facilissime se Græca lingua loquentes, qui Asiam incolerent, sub sua retenturum potestate, si amicis¹ suis oppida tuenda tradidisset: quibus se oppresso nulla spes salutis relinqueretur. In hoc fuit tum numero Miltiades, cui illa custodia crederetur. Hic cum crebri afferrent nuntii, male rem gerere Darium, premique ab Scythis, Miltiades hortatus

1. MS. legit, sua.

est pontis custodes : ne à fortuna datam occa-
sionem liberanda Gracia dimitterent. Nam
si cum his copiis, quas secum transportave-
rat, interiisset Darius, non solum Europam
fore tutam, sed etiam eos, qui Asiam incole-
rent Graci genere, liberos à Persarum fu-
turos dominatione & periculo. Id & facile
effici posse : ponte enim resciso regem vel ho-
stium ferro, vel inopia , paucis diebus interi-
turum. Ad hoc consilium cum plerique ac-
cederent, Histiaeus Milesius, ne res confi-
ceretur, obstitit, dicens : non idem ipsis,
qui summas imperii tenerent, expedire, &
multitudini, quod Darii regno ipsorum nitere-
tur dominatio : quo extincto ipsis potestate ex-
pulsos civibus suis pœnas daturos. Itaque adeo
se abhorrere à ceterorum consilio, ut nihil pu-
tet ipsis utilius , quam confirmari regnum
Persarum. Hujus cum sententiam plurimi
essent secuti, Miltiades non dubitans, tam
multis conscientiis ad regis aures consilia sua per-
ventura ; Chersonesum reliquit, ac rursus
Athenas demigravit. Cujus ratio etsi non
valuit, tamen magnopere est laudanda ;
cum amicior omnium libertati, quam suæ
fuerit dominationi.

C A P . IV . Darius autem, cum ex Eu-
ropa in Asiam redisset, hortantibus ami-
cis, ut Gaciam in suam redigeret potesta-
tem

tem, classem quingentarum navium comparavit, eique Datim præfecit, & Artaphernem: hisque ducenta peditum millia & decem equitum dedit: cauam interserens, se hostem esse Atheniensibus, quod eorum auxilio Iones Sardis expugnassent, suaque præsidia interfecissent. Præfecti regii classe ad Eubœam appulsa celeriter Eretriam ceperunt, omnesque ejus gentis cives abreptos in Asiam ad regem miserunt, Inde ad Atticam accesserunt, ac suas copias in campum Marathona deduxerunt. Is¹ abest ab oppido circiter millia passuum decem. Hoc tumultu Athenienses tam propinquo, tamqne magno permoti, auxilium nusquam, nisi à Lacedæmoniis, petiverunt: ² Philippidemque cursorem ejus generis, qui ³ hemerodromi vocantur, Lacedæmonem miserunt, ut nuntiaret, quam celeri esset opus auxilio. Domi autem creati ⁴ decem prætores, qui exercitiū præfessent: in eis Miltiades. Inter quos magna fuit contentio, utrum mœnibus se defenderent, an obviam irent hostibas, acieque ⁵ decernerent. Unus Miltiades maxime nitebatur, ut primo quoque tempore carra

1. MS. legit. est. 2. MS. Philippum, quod exhibet vestigium Lectionis Herodoti lib. 6. 3. MS. Hemerodroma pro more veteri. 4. MS. addit, erant. 5. MS. contenterent. Alii contenderent.

contenderent:

fierent : id si factum esset, & civibus animum accessurum, cum viderent de eorum virtute non desperari : & hostes eadem re fore tardiores, si animadverterent, auderi adversus setam exiguis copiis dimicare.

C A P . V . Hoc in tempore nulla civitas Atheniensibus auxilio fuit præter¹ Plataenses: ea mille misit militum. Itaque horum adventu decem millia armatorum completa sunt : quæ manus mirabili flagrabat pugnandi cupiditate : quo factum est, ut plus, quam collegæ, Miltiades valuerit. Ejus² enim auctoritate impulsi Athenenses copias ex urbe eduxerunt, locoque idoneo castra fecerunt ; deinde postero die sub montis radicibus, acie è regione instructa, nova arte, vi summa prælium commiserunt. Namque arbores multis locis erant stratæ, hoc consilio, ut & montium tegerentur altitudine, & arborum tractu equitatus hostium impediretur, ne multitudine clauderentur. Datis, etsi non locum æquum videbat luis, tamen fretus numero copiarum suarum configere cupiebat : eoque magis, quod priusquam Lacedæmonii subsidio venirent, dimicare utile arbitrabatur. Itaque in aciem peditum

1. Alii. Plataensem. 2. In MS. deest, enim. MS. & alii legunt rari.

centum, equitum dece^m millia produxit, præliumque commisit. In quo tanto plus virtute valuerunt Athenienses, ut decem-plicem numerum hostium profligarent, adeoque perterruerunt, ut Persæ non ca-stra, sed naves peterent. Qua pugna nihil adhuc est nobilior. Nulla enim unquam tam exigua manus tantas opes prostravit.

C A P. VI. Cujus victoriæ, non alienum videtur, quale præmium Miltiadi sit tributum, docere; quo facilius intelligi possit, *eandem omnium civitatum esse natu-ram*. Ut populi ¹ nostri honores quondam fuerunt rari & tenues, ob eamque causam gloriosi: nunc autem effusi, atque ob-soleti: sic olim apud Athenienses fuisse reperimus. Namque huic Miltiadi, qui Athenas, totamque Græciam liberavit, talis honor tributus est in porticu, quæ *Pæcile* vocatur, cum pugna depingeretur Mar-a-thonia. ut in decem prætorum numero prima ejus imago poneretur, isque horta-retur milites, præliumque committeret. Idem ille populus, posteaquam majus im-perium est nactus, & largitione magistra-tuum corruptus est, trecentas statuas De-metrio Phalereo decretivit.

C A P. VII. Post hoc prælium classem

¹. MS. legit, *Romani.*

septuaginta navium Athenienses eidem Miltiadi dederunt, ut *insulas*, quæ *barbaros adjuverant*, *bello persequeretur*: quo imperio plerasque ad officium redire coegit, nonnullas vi expugnavit. Ex his Parum, insulam opibus elatam, cum oratione reconciliare non posset; copias è navibus eduxit, urbem operibus clausit, omniq[ue] commeatu privavit: deinde vineis ac testudinibus constitutis, proprius muros accessit. Cum jam in eo esset, ut oppido potiretur, procul in continenti lucus, qui ex insula conspiciebatur, nescio quo casu, nocturno tempore incensus est: cuius flamma ut ab oppidanis & oppugnatoribus est visa, utrisque venit in opinionem, signum à classiariis regiis datum. Quo factum est, ut & Parii à ditione deterrentur, & Miltiades, timens, ne classis regia adventaret, incensis operibus, quæ statuerat, cum totidem navibus atque erat prefectus, Athenas magna cum offensione civium suorum rediret. Accusat¹ ergo *proditionis*, quod, cum Parum expugnare posset, à rege corruptus infectis rebus à pugna discessisset. Eo tempore æger erat vulneribus, quæ in oppugnando oppido acceperat. Itaque quoniam ipse pro se di-

1. MS legit, ab e.a.

cere non posset, verba pro eo fecit frater eius Tisagoras. Causa cognita, *capitis absolutus, pecunia multatus est: eaque lis quinquaginta talentis estimata est, quantus in classem sumtus factus erat.* Hanc pecuniam quod solvere non poterat, in vincula publica conjectus est, ibique diem obiit supremum.

C A P. VIII. Hic etsi *crimine Pario* est accusatus, tamen alia fuit *causa damnationis*. Namque Athenienses propter Pisistrati tyrannidem, quæ paucis annis ante fuerat, omnium suorum civium potentiam extimescebant. Miltiades ¹multum in imperiis, magistratibusque versatus, non videbatur posse esse privatus, prasertim cum consuetudine ad imperii cupiditatem trahi videatur. Nam Chersonesi omnes illos, quos habitarat annos, perpetuam obtainuerat dominationem; *tyrannusque* fuerat appellatus, sed justus: non erat enim vi consecutus, sed suorum voluntate, eamque potestatem bonitate retinuerat. Omnes autem & habentur & dicuntur *tyranni*, qui potestate sunt perpetua in ea civitate, quæ libertate usq[ue] est. Sed in Miltiade erat cu[m] summa humanitas, tum mira comitas, ut

1. MS. addit in præsentia. 2. MS. multi in imperiis magnisque versatus.

nemo tam humilis esset, cui non ad eum
aditus pateret: magna auctoritas apud
omnes civitates, nobile nomen, laus rei
militaris maxima. Hæc¹ populus respi-
ciens, maluit eum innoxium plecti, quam se-
diutius esse in timore.

I I.

THEMISTOCLES.

C A P U T I .

TH E M I S T O C L E S , Neoclis filius,
Atheniensis. Hujus vitia ineuntis a-
dolescentiæ magnis sunt emendata virtu-
tibus: adeo, ut anteferatur huic nemo,
pauci pares putentur. Sed ab initio est or-
diendum. Pater ejus Neocles generosus
fuit. Is uxorem Halicarnanam civem du-
xit, ex qua natus est Themistocles. Qui
cum minus esset probatus parentibus, quod
& liberius vivebat, & rem familiarem ne-
gligebat, à patre exhæredatus est. Quæ
contumelia non fregit eum, sed erexit.
Nam cum judicasset, *sine summa industria*
non posse eam extingui, totum se dedidit
reipublicæ, diligentius amicis famæque
serviens. Multum in judiciis privatis ver-

¹ MS. legit plebs.

sabatur : saepe in concionem populi prodibat : nulla res major sine eo gerebatur, celeriterque quæ opus erant, reperiebat, facile eadem oratione explicabat. Neque minus in rebus gerendis promptus, quam excogitandis, erat : quod & de instantibus, ut ait Thucydides, verissime iudicabat, & de futuris callidissime conjiciebat. Quo factum est, ut brevi tempore illustraretur.

C A P. II. Primus autem gradus fuit capessendæ reipublicæ bello Corcyrae : ad quod gerendum prætor à populo factus, non solum præsenti bello, sed etiam reliquo tempore ferociorem redidit civitatem. Nam cum pecunia publica, quæ ex metallis redibat, largitione magistratum quotannis interiret, ille persuasit populo, ut ea pecunia classis centum navium ædificaretur. Qua celeriter effecta, primum Corcyraeos fregit, deinde maritimos prædones consecutando mare tutum reddidit. In quo cum divitiis ornavit, tum etiam peritissimos belli navalis fecit Athenienses. Id quantæ saluti fuerit universæ Græciæ, bello cognitum est Persico. Nam cum Xerxes & mari & terra bellum universæ inferret Europæ ; cum tantis eam

1. Deest in MS.

copiis invasit, quantas neque ante, neque postea habuit quisquam. Hujus enim classis, mille & ducentarum navium longarum fuit, quam duo millia oneriarum sequabantur: terrestres autem exercitus leptingenitorum millium peditum, equitum quadrigenitorum millium fuerunt. Cujus adventu cum fama in Græciam esset perlata, & maxime Athenienses peti dicerentur, propter pugnam Marathoniam, milerunt Delphos consultum, quidnam facerent de rebus suis. Deliberantibus Pythia respondit, ut mœnibus ligneis se munirent. Id responsum quo valeret, cum intelligeret nemo, Themistocles persuasit, consilium esse Apollinis, ut in naves se suaque conferrent: eum enim à deo significari murum ligneum. Tali consilio probato, addant ad superiores totidem naves triremes: suaque omnia, quæ moveri poterant, partim Salaminem, partim Trœzenem asportant: arcem sacerdotibus paucisque majoribus natu, ac sacra procuranda tradunt, reliquum oppidum relinquunt.

C A P. III. Hujus consilium plerisque civitatibus displicebat, & in terra dimicari magis placebat. Itaque missi sunt delecti cum Leonida Lacedæmoniorum rege, qui Thermopylas occuparent, longiusque

giusque barbaros progredi non paterentur. Hi vim hostium non sustinuerunt, eoque loco omnes interierunt. At classis communis Græciæ trecentarum navium, in qua ducentæ erant Atheniensium, primum apud Artemisium, inter Eubœam continentemque terram, cum classiariis regis conflixit: angustias enim Themistocles quærebat, ne multitudine circumiretur. Hic etsi pari prælio discesserant, tamen eodem loco non sunt ausi manere: quod erat periculum, ne si pars navium adversariorum Eubœam superasset, anticipiteremperentur periculo. Quo factum est, ut ab Artemisio discederent, & adversum¹ Athenas apud Salamina classem suam constituerent.

C A P. IV. At Xerxes Thermopylis expugnatis protinus accessit astu, idque nullis defendantibus, interfectis sacerdotibus, quos in arce invenerat, incendio delevit. Cujus² fama perterriti classiarii cum manere non auderent, & plurimi hortarentur, ut domos suas quisque discederent, manibusque se defendenterent; Themistocles unus restitit, & universos esse patres aiebat, dispersos testabatur perituros: idque Eury-

1. MS. *Vnde Athenas.* 2. MS. *Flammâ.* vid. sup. in
Multiade.

biadi Regi Lacedæmoniorum , qui tum summæ imperii præerat, fore affirmabat. Quem cum minus, quam vellet, moveret, noctu de servis suis , quem habuit fidelissimum, ad regem misit , ut ei nunciaret suis verbis, *adversarios ejus in fuga esse: qui si discessissent, majore cum labore & longinquiore tempore bellum confecturum, cum singulos consecutari cogeretur: quos si statim aggrederetur, brevi universos oppressurum.* Hoc eo valebat, ut ingratias ad depugnandum omnes cogerentur. Hac re audita barbarus nihil doli subesse credens, postridie alienissimo sibi loco, contra opportunitissimo hostibus, adeo angusto mari conflixit, ut ejus multitudo navium explari non potuerit. Vixtus ergo est magis consilio Themistoclis, quam armis Græciæ.

C A P . V . Hic etsi malè rem gesserat, tamen tantas habebat reliquias copiarum, ut etiam cum his opprimere posset hostes. Interimi tamen ab eodem gradu depulsus est. Nam Themistocles verens, ne bellare perseveraret, certiorem eum fecit, *id agi, ut pons, quem ille in Hellesponto fecerat, dissolveretur, ac reditu in Asiam excluderetur:* idque ei persuasit. Itaque qua sex mensibus iter fecerat, eadem minus diebus tri-

ginta in Asiam reversus est, seque à Themistocle non superatum, sed conservatum judicavit. Sic unius viri prudentia Græcia liberata est, Europæque succubuit Asia. Hæc altera victoria, quæ cum Marathonio possit comparari *tropæo*: nam pari modo apud Salamina parvo numero navium maxima post hominum memoriā classis est devicta.

C A P. VI. Magnus hoc bello Themistocles fuit, nec minor in pace. Cum enim Phalereo portu neque magno, neque bono Athenienses uterentur, hujus consilio triplex Piræi portus constitutus est: isque mœnibus circumdatus, ut ipsam urbem dignitate æquipararet, utilitate superaret. Idemque muros Atheniensium restituit præcipuo suo periculo. Namque Lacedæmonii causam idoneam nocti propter Barbarorum excursiones, qua negarent oportere extra Peloponnesum ullam urbem haberi, ne essent loca munita, quæ hostes posseiderent; Athenienses ædificantes prohibe-re sunt conati. Hoc longe alio spectabat, atque videri volebant. Athenienses enim duabus victoriis, Marathonia & Salaminia, tantam gloriam apud omnes gentes erant consecuti, ut intelligerent La-

¹ Diod. Sic. Pvalericon. Pausanias, Phaleron

cedæmonii, de principatu sibi cum his certamen fore: quare eos quam infirmissimos esse volebant. Postquam autem audierunt muros instrui, legatos Athenas miserunt, qui id fieri veterarent. His præsentibus defierunt, ac se de ea re legatos ad eos missuros dixerunt. Hanc legationem suscepit Themistocles, & solus primo profectus est: reliqui legati ut tum exirent, cum satis altitudo muri exstructa videretur, præcepit: interim imnes servi atque liberi opus facerent, neque ulli loco parcerent, sive sacer esset, sive profanus; sive privatus, sive publicus: sed undique quod idoneum ad muniendum putarent, congererent. Quo factum est, ut Atheniensium muri ex lacellis sepulcrisque constarent.

CAP. VII. Themistocles autem, ut Lacedæmonem venit, adire ad magistratus noluit, & dedit operam ut quam longissime tempus duceretur: causam interponens, se collegas exspectare. Cum Lacedæmonii quererentur, opus nihilominus fieri, eumque ea re conari fallere, interim reliqui legati sunt consecuti: à quibus cum audisset, non multum superesse munitonis, ad Ephoros Lacedæmoniorum accersit, penes quos summum imperium erat: atque apud eos contendit, falsa his esse delata

delata: quare aequum esse, illos, viros bonos nobilesque mittere, quibus fides haberetur, qui rem explorarent: interea se ob sidem retinerent. Gestus est ei mos, tresque legati, functi summis honoribus, Athenas missi sunt. Cum his collegas suos Themistocles jussit proficisci: eisque prædixit, ut ne prius Lacedæmoniorum legatos dimitterent, quam ipse esset remissus. Hos postquam Athenas pervenisse ratus est, ad magistratum Senatumque Lacedæmoniorum adiit, & apud eos liberrime professus est, Athenienses suo consilio, quod communi jure gentium facere possent, Deos publicos, suosque patrios ac penates, quo facilius ab hoste possent defendere, muris sepisse. Neque eo, quod inutile esset Græcia, fecisse. Nam illorum urbem ut propugnatulum oppositum esse barbaris, apud quam jam bis classis regia fecisset naufragium. Lacedæmonios autem male & injuste facere qui id potius intuerentur, quod ipsorum dominationi, quam quod universæ Græcia utile esset. Quare si suos legatos recipere vellent, quos Athenas miserant, se remitterent: aliter illos nunquam in patriam recepturi.

C A P. VIII. Hic tamen non effugit ci-vium suorum invidiam. Namque ob eundem timorem, quo damnatus erat Mil-

B V tiades,

tiades, testularum suffragiis è civitate ejectus, Argos habitatum concessit. Hic cum propter multas ejus virtutes magna cum dignitate viveret, Læcedæmonii legatos Athenas miserunt, qui eum absensem accusarent, quod societatem cum rege Persarum ad Græciam opprimendam fecisset. Hoc crimine absens proditionis est damnatus. Id ut audivit, quod non satis tutum se Argis videbat, Corcyrum demigravit. Ibi cum ejus principes civitatis animadvertisset timere, ne propter se bellum his Læcedæmonii & Athenienses indicerent, ad Admetum Molosorum regem, cum quo ei hospitium fuerat, confugit. Huc cum venisset, & in præsentia rex abesset, quo majore religione receptum tueretur, filiam ejus parvulam arripuit, & cum ea se in sacrarium, quod summa colebatur ceremonia, conjecit: inde non prius egressus est, quam rex eum data dextra in fidem reciperet, quam præsttit. Nam cum ab Atheniensibus & Lacedæmoniis expigeretur publice, supplicem non prodidit: monuitque, ut consuleret sibi: difficile enim esse, in tam propinquuo loco tuto eum versari. Itaque Pydnam eum deduci jussit, & quod fatis esset præsidii dedit. Hac re audita

i. sc. Ostracismo.

hic

hic in navim omnibus ignotus ascendit. Quæcum tempestate maxima Naxum ferretur, ubi tum Atheniensium erat exercitus, sensit Themistocles, si eo pervenisset, sibi esse pereundum. Hac necessitate coactus, domino navis, quis sit, aperit, multa pollicens, si se conservasset. At ille clarissimi viri captus misericordia, diem noctemque procul ab insula in salo navem tenuit in ancoris, neque quenquam ex ea exire passus est. Inde Ephesum pervenit, ibique Themistoclem exponit: cui ille pro meritis gratiam postea retulit.

C A P. IX. Scio plerosque ita scripsisse, *Themistoclem Xerxe regnante in Asiam transisse*. Sed ego potissimum Thucydidi credo, quod ætate proximus erat, qui illorum temporum historiam reliquerunt, & ejusdem civitatis fuit. Is autem ait, ad Artaxerxem cum venisse, atque his verbis epistolam misisse: *Themistocles veni ad te, qui plurima mala omnium Grajorum in domum tuam intuli, cum mihi necesse fuit adversus patrem tuum bellare, patriamque meam defendere. Idem multo plura bona feci, postquam in tuto ipse, & ille in periculo esse cœpit. Nam cum in Asiam reverti nollet, prælio apud Salamina facto, literis eum certiorem feci, id agi, ut pons, quem in Hellesponto*

B vj fece-

fecerat, dissolueretur, atque ab hostibus circumiretur, quo nuntio ille periculo est liberatus. Nunc autem ad te confugi exagitatus à cuncta Græcia, tuam petens amicitiam : quam si ero adeptus ; non minas me bonum amicum habebis, quam fortius inimicum ille expertus est. Ea autem rogo, ut de his rebus, de quibus tecum loqui volo, ^a annum mihi temporis des ; eoque transacto, me ad te venire patiaris.

CAP. X. Hujus rex animi magnitudinem admiratus, cupiensque talem virum sibi conciliari, veniam dedit. Ille omne illud tempus literis, sermonique Persarum dedit: quibus adeo eruditus est, ut multo commodius dicatur apud regem verba fecisse, quam hi poterant, qui in Perside erant nati. Hic cum multa regi esset pollicitus, gratissimumque illud, si suis uti consiliis vellet, illum Græciam bello oppressurum, magnis muneribus ab Artaxerxe donatus in Asiam rediit, domiciliumque Magnesiae sibi constituit. Namque hanc urbem ei rex donarat, his usus verbis, quæ ei panem præberet: ex qua regione quinquaginta ei talenta quotannis redibant: Lampsacum, unde vinum sumeret: Myuntem, ex qua opsonium haberet. Hujus ad nostram memoriam monumenta manserunt duo :

^{a.} Ad annum temporis spatium.

sepul-

sepulcrum prope oppidum, in quo est sepultus statuæ in foro Magnesiæ. De cuius morte multis modis apud plerosque scriptum est: sed nos eundem potissimum Thucydidem auctorem probamus: qui illum ait *Magnesia morbo mortuum*: neque negat fuisse famam, venenum sua sponte sumisse, cum se, quæ regi de *Gracia* opprimenda pollicitus esset, præstare posse desperaret. Idem ossa ejus clam in *Attica* ab amicis esse sepulta, quoniam legibus non concederetur, quod proditionis esset damnatus, memoriarum prodidit.

III.

ARISTIDES.

CAPUT I.

ARISTIDES Lysimachi filius Atheniensis, æqualis fere fuit Themistocli: itaque cum eo de principatu contendit, namque obtrectarunt inter se. In his autem cognitum est quanto antestaret eloquentia innocentiae. Quamquam enim adeo excellebat Aristides abstinentia, ut unus post hominum memoriam, quod quidem nos audiverimus, cognomine *Justus* sit appellatus, tamen à Themistocle collabefactus testula illa, exilio decem annorum

norum multatus est. Qui quidem cum intelligeret reprimi concitatem multitudinem non posse, cedensque animadverteret quandam scribentem, ut patria pelleretur, quæsisse ab eo dicitur, *quare id faceret, aut quid Aristides commisisset, cur tanta pœna dignus duceretur.* Cui ille respondebat, *se ignorare Aristidem: sed sibi non placere, quod¹ cupide elaborasset, ut præter ceteros justus appellaretur.* Hic decem annorum legitimam pœnam non pertulit. Nam postquam Xerxes in Græciam descendit, sexto fere anno postquam erat expulsus, plebiscito in patriam restitutus est.

C A P. II. Interfuit autem pugnæ navalii apud Salamina, quæ facta est prius, quam pœna liberaretur. Idem prætor fuit Atheniensium apud Platæas in prælio quo Mardonius fusus, barbarorumque exercitus est imperfectus. Neque aliud est ullum hujus in re militari illustre factum, quam hujus imperii memoria: justitiæ vero, & æquitatis, & innocentia multa. In primis, quod ejus æquitate factum est, cum in communi classe esset Græciæ simul cum Pausania, quo duce Mardonius erat fugatus, ut summa imperii maritimi ab Lacedæmoniis transferretur ad Athenienses:

1. MS. interponit *sam.*

namque ante id tempus & mari & terra duces erant Lacedæmonii. Tum autem & intemperantia Pausaniæ, & justitia factum est Aristidis, ut omnes fere civitates Græciæ ad Atheniensium societatem se applicarent, & adversus barbaros hos duces deligerent sibi, quo facilius repellerent, si forte bellum renovare conarentur.

C A P. III. Ad classem ædificandas, exercitusque comparandos, quantum pecunia quæque civitas daret, Aristides electus est, qui constitueret. Ejus arbitrio quadringenta & sexaginta talenta quotannis Delum sunt collata. Id enim communæ ærarium esse voluerunt, quæ omnis pecunia postero tempore Athenas transflata est. Hic qua fuerit abstinentia, nullum est certius indicium, quam quod, cum tantis rebus præfuisset, in tanta paupertate decessit, ut, qui efferretur, vix reliquerit. Quo factum est, ut filiæ ejus publice alerentur, & de communi ærario dotibus datis collocarentur. Decessit autem fere post annum quartum, quam Themistocles Athenis erat expulsus.

IV.

PAUSANIAS.

CAPUT I.

PAUSANIAS Lacedæmonius, magnus homo, sed varius in omni genere vitae fuit. Nam ut virtutibus eluxit, sic vitiis est obrutus. Cujus illustrissimum est prælium apud Platæas. Namq; illo duce Mardonius Satrapes regius, natione Medus, regis gener, in primis omnium Persarum & manu fortis & consilii plenus, cum ducentis millibus peditum, quos viritim legerat, & viginti millibus equitum, haud ita magna manu Græcia fugatus est, eoque ipse dux cecidit prælio. Qua victoria elatus plurima miscere cœpit, & majora concupiscere. Sed primum in eo est reprehensus, quod ex præda tripedem aureum Delphis posuisset, epigrammate scripto, in quo erat hæc sententia: **S**UO D U C T U **B** A R B A R O S A P U D **P** L A TÆA S E S S E D E L E T O S, **E** j u s q u e **V** I C T O R I A E ERGO APPOLLINIDONUM D E D I S S E. Hos versus Lacedæmonii exculpserunt, neq; aliud scripserunt, quam

nmina earum civitatum, quarum auxilio
Persæ erant victi.

C A P. II. Post id prælium, eundem
Pausaniam cum clavis communi Cyprum,
atque Hellespontum miterunt. ut ex his
regionibus barbarorum præsidia depelle-
ret. Pari felicitate in ea re usus, elatius se-
gerere cœpit, majore que appetere res.
Nam cum Byzantio expugnato cepisset
complures Persarum nobiles, atque in his
nonnullos Regis propinquos, hos clam
Xerxi remisit, simulans ex vinculis publi-
cis effugisse: & cum his Gongylum Ere-
trensem, qui literas Regi redderet, in
quibus hæc fuisse scripta Thucydides me-
moriæ prodidit, *Pausanias Dux Sparta,*
quos Byzantii cuperat, postquam propinquos
tuos cognovit, tibi muneri misit, seque te-
cum affinitate conjungi cupit: quare, si tibi
videtur, des ei filiam tuam nuptum. Id si fe-
ceris, & Spartam, & cæteram Græciam sub
tuam potestatem se adjuvante redacturum pol-
licetur. His de rebus si quid geri vulueris,
certum hominem ad eum mittas face, cum quo
colloquatur. Rex tot hominum salute tam
sibi necessiorum magnopere gavisus,
confestim cum Epistola Artabazum ad
Pausaniam mittit. In qua eum collaudat, ac
petit, ne cui rei parcat ad ea perficienda, quæ
folli-

*pollicetur. Si fecerit, nullius rei a se repul-
sam laturum. Hujus Pausanias voluntate
cognita, alacrior ad rem gerendam factus,
in suspicionem cecidit Lacedæmoniorum.
In quo facto domum revocatus, accusa-
tus capitis, absolvitur, multatur tamen
pecunia: quam ob causam ad classem re-
missus non est.*

C A P. III. At ille post non multo sua
sponte ad exercitum rediit, & ibi non
callida, sed dementi ratione, cogitata pa-
tefecit. Non enim mores patrios solum,
sed etiam cultum, vestitumque mutavit.
Apparatu regio utebatur, veste Medica:
satellites Medi & Ægyptii sequebantur:
epulabatur more Persarum luxuriosius,
quam, qui aderant, perpeti possebant: adi-
tum petentibus conveniendi non dabat:
superbe respondebat, & crudeliter impe-
rabat: Spartam redire nolebat: Golonas,
qui locus in agro Troade est, se contule-
rat: ibi consilia cum patriæ tum sibi ini-
mica capiebat. Id postquam Lacedæmonii
resciverunt, legatos ad eum cum ¹ scytala
miserunt: in qua more illorum erat scri-
ptum, nisi domum reverteretur, se *capitis*
eum damnatos. Hoc nuntio ² motus, spe-

1. Vid. Gell. I. 17. c. 9. Plut. in Lyland. Suid. Hesych.
2. MS. commotus.

rans se etiam pecunia & potentia instans periculum posse depellere, domum rediit: huc ut venit, ab Ephoris in vincula publica conjectus est. Licet enim legibus eorum cuivis Ephoro hoc facere regi. Hinc tamen se expedivit: neque eo magis carebat suspitione: nam opinio manebat, eum cum Rege habere societatem. Est genus quoddam hominum, quod ¹ *Helo-*
tes vocatur, quorum magna multitudo a-
 gros Lacedæmoniorum colit, servorum-
 que munere fungitur. Hos quoque soli-
 citare spe libertatis existimabatur: sed
 quod harum rerum nullum erat apertum
 crimen, quo argui posset, non putabant
 de tali tamque claro viro suspicionibus
 oportere judicari: sed expectandum, dum
 se ² ipsa res aperiret.

C A P. I V. Interim Argilius quidam,
 adolescentulus, quem puerum Pausanias
 amore Venereo dilexerat, cum epistolam
 ab eo ad Artabazum accepisset, eique in
 suspicionem venisset, aliquid in ea de se
 esse scriptum, quod nemo eorum redisset,
 qui super tali causa eodem missi erant:
 vincula Epistolæ laxavit, signoque detra-
 ctio cognovit, si pertulisset, sibi esse pere-
 undum. Erant in eadem Epistola, quæ

1. MS. *Heloæ.* 2. MS. *Ipsam.*

ad ea pertinebant, quæ inter Regem, Pausaniamque convenerant, Has ille literas Ephoris tradidit. Non est prætereunda gravitas Lacedæmoniorum hoc loco: nam ne hujus quidem indicio impulsi sunt, ut Pausaniam comprehendenderent: neque prius vim adhibendam putaverunt, quam se ipse indicasset. Itaque huic indici, quid fieri vellent, præceperunt. Fanum Neptuni est Tænari, quod violari nefas putant Græci. Eo ille index configuit: in ara confedit. Hanc juxta, locum fecerunt sub terra, ex quo posset audiri, si quis quid loqueretur cum Argilio. Huc ex Ephoris quidam descendenterunt. Pausanias, ut audit Argilium configuisse in aram, perturbatus eo venit: quem cum supplicem Dei videret in ara sedentem, quærerit causam quid sit tam repentina consilii: huic ille, quid ex literis comperisset, aperit. Tanto magis Pausanias perturbatus orare cœpit, ne enuntiaret, nec se meritum de illo optime, proderet. Quod si eam veniam sibi dedit, tantisque implicitum rebus sublevasset, magno ei præmio futurum.

CAP. V. His rebus Ephori cognitis, satius putaverunt in urbe eum comprehendendi. Quo cum essent profecti, & Pausanias placato Argilio, ut putabat, Lace-

dæmo-

dæmonem reverteretur, in itinere, cum
jam in eo esset, ut comprehenderetur, è
vultu cuiusdam Ephori, qui eum admone-
rè cupiebat, infidias sibi fieri intellexit.
Itaque paucis ante gradibus quam qui se-
quebantur, in ædem Minervæ, quæ Chal-
ciœcus vocatur, confugit. Hinc ne exire
posset statim, Ephori valvas ejus ædis ob-
struxerunt, tectumque sunt demoliti, quo
facilius sub dio interret. Dicitur eo
tempore matrem Pausaniæ vixisse, eam-
que, jam 2 magno natu, postquam de-
scelere filii comperit, in primis ad filium
claudendum, lapidem ad introitum ædis
attulisse. Sic Pausanias magnam belli glo-
riam turpi morte maculavit. Hic cum se-
mianimis de templo elatus esset, confe-
stis animam efflavit. Cujus mortui cor-
pus cum eodem nonnulli dicerent inferri o-
portere, quo hi, qui ad supplicium eſſent dati,
displicuit pluribus: & procul ab eo loco
infoderunt, in quo erat mortuus. Inde
posteriorius Dei Delphici responſo erutus,
atque eodem loco sepultus, ubi vitam 3 fi-
nierat.

1. MS. celerius. 2. i. e. gravi ætate. Vide Timoth. infra
cap. III. 3. MS. posuerat.

ad ea pertinebant, quæ inter Regem, Pausaniamque convenerant, Has ille literas Ephoris tradidit. Non est prætereunda gravitas Lacedæmoniorum hoc loco: nam ne hujus quidem indicio impulsi sunt, ut Pausaniæ comprehenderent: neque prius vim adhibendam putaverunt, quam se ipse indicasset. Itaque huic indici, quid fieri vellent, præceperunt. Fanum Neptuni est Tænari, quod violari nefas putant Græci. Eo ille index configuit: in ara confedit. Hanc juxta, locum fecerunt sub terra, ex quo posset audiri, si quis quid loqueretur cum Argilio. Huc ex Ephoris quidam descendenterunt. Pausanias, ut audit Argilium configuisse in aram, perturbatus eo venit: quem cum supplicem Dei videret in ara sedentem, quærerit causæ quid sit tam repentini consilii: huic ille, quid ex literis comperisset, aperit. Tanto magis Pausanias perturbatus orare cœpit, ne enuntiaret, nec se meritum de illo optime, proderet. Quod si eam veniam sibi deditisset, tantisque implicitum rebus sublevasset, magno ei præmio futurum.

CAP. V. His rebus Ephori cognitis, satius putaverunt in urbe eum comprehendendi. Quo cum essent profecti, & Pausanias placato Argilio, ut putabat, Lace-

dæmo-

dæmonem reverteretur, in itinere, cum jam in eo esset, ut comprehendenderetur, è vultu cuiusdam Ephori, qui eum admone- re cupiebat, infidias sibi fieri intellexit. Itaque paucis ante gradibus quam qui se- quebantur, in ædem Minervæ, quæ Chal- ciœcus vocatur, confugit. Hinc ne exire posset statim, Ephori valvas ejus ædis ob- struxerunt, tectumque sunt demoliti, quo facilius sub dio interiret. Dicitur eo tempore matrem Pausaniæ vixisse, eamque, jam ² magno natu, postquam de scelere filii comperit, in primis ad filium claudendum, lapidem ad introitum ædis attulisse. Sic Pausanias magnam belli glo- riam turpi morte maculavit. Hic cum se- mianimis de templo elatus esset, confe- stim animam efflavit. Cujus mortui cor- pus cum eodem nonnulli dicerent inferri o- portere, quo hi, qui ad supplicium essent dati, displicuit pluribus: & procul ab eo loco infoderunt, in quo erat mortuus. Inde posterius Dei Delphici responso erutus, atque eodem loco sepultus, ubi vitam ³ fi- nierat.

1. MS. celerius. 2. i. e. gravi ætate. Vide Timeth. infra cap. IIII. 3. MS. posuerat.

V.

C I M O N.

C A P U T I.

CIMON Miltiadis filius Atheniensis, duro admodum initio usus est adolescentiæ. Nam cum pater ejus litem æstimatam populo solvere non potuisset, ob eamque cauſam in vinculis publicis decessisset, Cimon eadem custodia tenebatur, neque legibus Atheniensium emitti poterat, nisi pecuniam, qua pater multatus esset, solvisset. Habebat autem in matrimonio sororem suam germanam, nomine Elpinicen: non magis amore, quam patrio more, ductus. Nam Atheniensibus licet, eodem patre natas, uxores ducere. Hujus conjugii cupidus Callias quidam, non tam generosus, quam pecuniosus, qui magnas pecunias ex metallis fecerat, egit cum Cimone, ut eam sibi uxorem daret, id si impetrasset, se pro illo pecuniam soluturum. Is cum talem conditio nem aspernaretur, Elpinice negavit se perfuram Miltiadis progeniem in vinculis publicis interire; quoniamque prohibere posset;

posset, se Calliae nupturam, si ea, quæ polliceretur, præstitisset.

C A P. II. Tali modo custodia liberatus Cimon, celeriter ad principatum pervernit. Habebat enim satis eloquentiæ, summam liberalitatem, magnam prudentiam cum juris civilis, tum rei militaris, quod cum patre à puero in exercitu fuerat versatus. Itaque hic & populum urbanum in sua tenuit potestate, & apud exercitum plurimum valuit autoritate. Primum imperator apud flumen Strymona magnas copias Thracum fugavit: oppidum Amphilim constituit, eoque decem millia Atheniensium in coloniam misit. Idem iterum apud Mycalem Cypriorum & Phœnicum ducentarum navium classem devictam cepit; eodemque die pari fortuna in terra ulus est. Namque hostium navibus captis, statim ex classe copias suas eduxit, barbarorumque uno concursu maximam vim prostravit. Quia victoria magna præda potitus, cum domum reverteretur, quod jam nonnullæ insulæ propter acerbitatem imperii defecerant, bene animatas confirmavit, alienatas ad officium redire coegit. Scyrum, quam eo tempore Dolopes incolebant, quod contumacius

i. Habitum armisque Persarum suos induens milites.

se geslerat , vacuefecit , sessores veteres
urbe insulaque ejecit , agros civibus di-
visit. Thasios opulentia fretos suo adven-
tu fregit. His ex manubiis arx Athenae-
rum , qua ad meridiem vergit , est ornata.

C A P . III . Quibus rebus cum unus in
civitate maxime floreret , incidit in ean-
dem invidiam , quam pater suus , cæteri-
que Atheniensium principes . Nam testa-
rum suffragiis , quod illi ¹ *ostracismum* vo-
cant , decem annorum exilio multatus est .
Cujus facti celerius Athenienses quam i-
plum pœnituit : nam cum ille forti animo
invidiæ ingratorum civium cessisset , bel-
lumque Lacedæmonii Atheniensibus indi-
xissent , confessim notæ ejus virtutis desi-
derium consecutum est . Itaque post an-
num quintum quo expulsus erat , in patri-
am revocatus est . Ille quod hospitio Lace-
dæmoniorum utebatur , satius existimans
contendere Lacedæmonem , sua sponte est
profectus , pacemque inter duas potentissimas
civitates conciliavit . Post neque i-
ta multo in Cyprum cum ducentis navi-
bus Imperator missus , cum ejus majorem
partem insulæ devicisset , in morbum im-
plicitus , in oppido Citio est mortuus .

1. Vide Plut. in Aristid. Aristoph. Schol. in Equit. &
Vesp,

C A P. IV. Hunc Athenienses non solum in bello, sed in pace diu desideraverunt. Fuit enim tanta liberalitate, cum compluribus locis prædia hortosque haberet, ut nunquam eis custodem imposuerit fructus servandi gratia, ne quis impeditetur, quo minus ejus rebus, quibus vellet, frueretur. Semper eum pedisse qui cum nummis sunt secuti, ut, si quis opis ejus indigeret, haberet, quod statim daret, ne differendo videretur negare. Sæpe, cum aliquem offensum fortunâ videret minus bene vestitum, suum amiculum dedit. Quotidie sic cœna ei coquebatur, ut, quos ² invocatos vidisset in foro, omnes devocaret: quod facere nullum diem prætermittebat. Nulli fides ejus, nulli opera, nulli res familiaris defuit. Multos locupletavit: complures pauperes mortuos, qui unde efferrentur non reliquissent, suo sumtu extulit. Sic se gerendo minime est mirandum, si & vita ejus fuit secura, & mors acerba.

1. MS. addit *quisque*. 2. Sic MS.; Alii, *convoatos*
minus recte.

VI.

LYSANDER.

CAPUT I.

LYSANDER Lacedæmonius magnam reliquit sui famam, magis felicitate, quam virtute partam. Athenienses enim in Peloponnesios sexto & vice-simo anno bellum gerentes confecisse apparet. Id qua ratione consecutus sit, latet: non enim virtute sui exercitus, sed immodestia factum est adversariorum: qui, quod dicto audientes Imperatoribus suis non erant, dispalati in agris, relictis navibus, in hostium venerunt potestatem: quo facto Athenienses se Lacedæmoniis dediderunt. Hac victoria Lysander elatus, cum antea semper factiosus audaxque fuisset, sic sibi indulxit, ut ejus opera in maximum odium Græciæ Lacedæmonii pervenerint. Nam cum hanc causam Lacedæmonii dictasissent sibi esse belli, ut Atheniensium impotentem dominationem refringerent, postquam apud Ægos flumen Lyſander classis hostium est potitus, nihil aliud molitus est, quam ut omnes civitates in sua teneret potestate, cum *id se*

Lace-

Lacedæmoniorum causa facere simularet.
 Namque undique, qui Atheniensium rebus studuisserent, ejectis, decem delegerat in unaquaque civitate, quibus summum imperium, potestatemque omnium rerum committeret. Horum in numerum nemo admittebatur, nisi aut qui ejus hospitio contineretur, aut se illius fore proprium fide confirmaret.

C A P. II. Ita decemvirali potestate in omnibus urbibus constituta, ipsius nutu omnia gerebantur. Cujus de crudelitate ac perfidia, satis est unam rem, exempli gratia, proferre, ne de eodem plura enumerando fatigemus lectores.ⁱ Victor ex Asia cum reverteretur, Thasumque divertisset, quod ea civitas præcipua fide fuerat erga Athenienses, proinde ac si iidem firmissimi solerent esse amici, qui constantes fuissent inimici, eam pervertere concupivit. Vidit autem, nisi in eo occultasset voluntatem, futurum, ut Thasii dilaberentur, consulerentque rebus suis. ***

C A P. III. Itaque decemviralem suam potestatem, sui ab illo constitutam sustulerunt. Quo dolore incensus iniit consilia, Reges Lacedæmoniorum tollere. Sed sentiebat, id se sine ope Deorum facere non

^{i.} Vide Diod. Sicul. lib. 12.

posse, quod Lacedæmonii omnia ad oracula referre consueverant. Primum itaque Delphos corrumpere est conatus. Cum id non potuisset, Dodonam adortus est. Hinc quoque repulsus dixit se vota suscepisse, quæ Jovi Ammoni solveret, existimans se Afros facilius corrupturum. Hac spe cum prefectus esset in Africam, multum eam Antistites Jovis se fellerunt. Nam non solum corrupti non potuerunt, sed etiam legatos Lacedæmonia miserunt, qui Lysandrum accusarent, quod sacerdotes fanatici corrumpere conatus esset. Accusatus hoc crimine, judicumque absolutus sententiis, Orchomeniis missus subsidio, occisus est à Thebanis apud Haliartum. Quam vere de eo foret judicatum, oratio indicio fuit, quæ post mortem in domu ejus reperta est, in qua suadet Lacedæmoniis, ut regia potestate dissoluta, ex omnibus dux delegatur ad bellum gerendum: sed ita scripta, ut Deorum videretur congruere sententiae, quam ille se habiturum, pecunia fidens, non dubitabat. Hanc ei scripsisse Cleon Halicarnasseus dicitur.

C A P. IV. Atque hoc loco non est prætercundum factum Pharnabazi satrapis regii. Nam cum Lysander prefectus clas-

i. MS. Delphicas.

sis

sis in bello multa crudeliter avareque fecisset, deque his rebus suspicaretur ad cives suos esse perlatum : petiit à Pharnabazo, ut ad Ephoros sibi testimonium daret, quanta sanctitate bellum gessisset, sociosque tractasset, deque ea re accurate scriberet ; magnam enim ejus auctoritatem in ea re futuram. Huic ille liberaliter pollicetur, librum gravem multis verbis conscripsit, in ¹ quo summis eum esset laudibus. Quem cum legisset, probassetque, dum ² obsignatur, alterum pari magnitudine, ut discerni non posset, signatum subjecit : in quo accuratissime ejus avaritiam perfidiamque accusarat. Hinc Lysander domum cum redisset, postquam de suis rebus gestis apud maximum magistratum, quæ voluerat, dixerat, testimonii loco librum à Pharnabazo datum tradidit. Hunc, summoto Lysandro, cum Ephori cognoscent, ipsi legendum dederunt. Ita ille imprudens ipse suus fuit accusator.

1. MS. *Quibus.* 2. MS. *signatur.*

VII.

ALCIBIADES.

CAPUT. I.

AL C I B I A D E S Cliniae filius, Atheniensis. In hoc natura, quid efficere possit, videtur experta. Constat enim inter omnes, qui de eo memoriae prodiderunt, nihil illo fuisse excellentius, vel in vitiis, vel in virtutibus. Natus in amplissima civitate, summo genere, omnium ætatis suæ multo formosissimus, ad omnes res aptus, ¹ consiliique plenus. Namque Imperator fuit summus ² mari & terra: disertus, ut in primis dicendo valeret: ³ & tanta erat commendatio oris atque orationis, ut nemo ei dicendo posset resistere. ⁴ Idem, cum tempus posceret, laboriosus, patiens, liberalis, splendidus, non minus in vita, quam victu: affabilis, blandus temporibus callidissime inserviens. Idem, simul ac se remiserat, nec caussa suberat, quare animi laborem perferret, luxuriosus, dissolutus, libidinosus, intemperans reperiebatur: ut omnes admi-

1. MS. Consiliisque. 2. MS. addit &. 3. MS. Quod tan-
ta. 4. MS. Deinde, cum. Alii, Dives, cum.

rarentur

rarentur, in uno homine tantam : inesse dissimilitudinem, tamque diversam natu-
ram.

C A P. II. Educatus est in domo Peri-
clis, (Privignus enim ejus fuisse dicitur) eruditus à Socrate. Socerum habuit Hippo-
nicum, omnium ³ Græcæ linguæ elo-
quentia disertissimum, ut, si ipse fingere
vellet, neque plura bona reminisci, neque
majora posset consequi, quam vel fortuna
vel natura tribuerat. Ineunte adolescen-
tia amatus est à multis, more Græcorum :
in eis à Socrate, de quo mentionem facit
Plato in *Symposio*. Namque eum induxit
commemorantein se pernoctasse cum Socrate,
neque aliter ab eo surrexisse, ac filius à pa-
rente debuerit. Postea quam robustior est-
factus, non minus multos amavit. In
quorum amore, quoad licitum est, odio-
sa multa delicate jocoseque fecit : quæ
referremus nisi majora potioraque habe-
remus.

C A P. III. ³ Bello Peloponnesiaco hu-
jus consilio atque auctoritate Athenienses
bellum Syracusanis indixerunt : ad quod
gerendum ipse dux delectus est. Duo
præterea collegæ dati, Nicias & Lama-

1. MS. esse. ² Alii, *Omnium Græcorum disertissimum*. 3. An-
no ejus 49.

chus. Id cum appararetur, prius quam classis exiret, accidit, ut una nocte omnes Hermæ, qui in oppido erant Athenis, dejicerentur, præter unum, qui ante januam Andocidis erat, *Andocidisque Hermes* vocatus est. Hoc cum appareret, non sine magna multorum consensione esse factum, quod non ad privatam, sed ad publicam rem pertineret, magnus multitudo timor est injectus, ne qua repentina vis in civitate existeret, quæ libertatem opprimere populi. Hoc maxime convenire in Alcibiadem videbatur, quod & potentior & major, quam privatus, existimabatur. Multos enim liberalitate devinxerat, plures etiam opera forensi suos reddiderat. Quare fiebat, ut omnium oculos, quotiescumque in publicum prodisset, ad se converteret, neque ei par quisquam in civitate poneretur. Itaque non solum spem in eo habebant maximam, sed etiam timorem, quod & obesse plurimum & profuisse poterat. Aspergebatur etiam infamia, quod *in domo sua facere mysteria* dicebatur: quod nefas erat more Atheniensium: idque non ad religionem, sed ad conjurationem pertinere existimabatur.

a. Statua trunca.

C A P.

C A P. IV. Hec criminis in¹ concione ab inimicis compellabatur. Sed instabat tempus ad bellum proficisci. Id ille intuens, neque ignorans civium suorum consuetudinem, postulabat, ut, si quid de se agi vellent, potius de praesenti quæstio haberetur, quam absens invidiae criminis accusaretur. Inimici vero ejus quiescendum in praesenti, quia nocere se ei non posse intelligebant, & illud tempus expectandum decreverunt, quo exisset: ut sic absentem aggredierentur: Itaque fecerunt. Nam postquam in Siciliam cum pervenisse crediderunt, absentem, quod sacra violasset, reum fecerunt. Qua de re cum ei nuntius à magistratu in Siciliam missus est, ut domum ad caussam dicendam rediret, essetque in magna spe provinciæ bene administrandæ, non parere noluit, & in triremem, quæ ad eum deportandum erat missa, ascendit: ac Thurios in Italiam pervectus, multa secum reputans de immoderata civium suorum licentia, crudelitateque erga nobiles, utilissimum ratus impudentem evitare tempestatem, clam se à custodibus subduxit, & inde primum Elidem, deinde Thebas venit. Postquam autem se capitatis damnatum bonis publicatis audivit, & id quod

^{1.} Sic MS. Alii, *In contentione compellebatur.*

usu venerat; Eumolpidas sacerdotes à populo coactos, ut se devoverent, ejusque devotionis, quo testatior esset memoria, exemplum in pila lapidea incisum, esse positum in publico, Lacedæmonem demigravit. Ibi, ut ipse prædicare consueverat, non adversus Patriam, sed inimicos suos bellum gessit, quod iidem hostes essent civitati. Nam cum intelligerent se plurimum prodeesse reipublicæ, ex ea ejecisse, plusque iræ sua, quam utilitati communi paruisse. Itaque hujus consilio Lacedæmonii cum Persarum rege amicitiam fecerunt: deinde Deceliam in Attica munierunt, præsidioque perpetuo ibi posito in obsidione Athenas tenuerunt. Ejusdem opera Ioniam à societate averterunt Atheniensium. Quo facto, multo superiores bello esse cœperunt.

C A P. V. Neque vero his rebus tam amici Alcibiadi sunt facti, quam timore ab eo alienati. Nam cum acerrimi viri præstantem prudentiam in omnibus rebus cognoscerent, pertinuerunt, ne caritate patriæ ductus aliquando ab ipsis descisceret, & cum suis in gratiam rediret. Itaque tempus ejus interficiendi quærere instauerunt. Id Alcibiadi diutius celari non potuit: erat enim ea sagacitate, ut decipi

non posset, præsertim cum animum atten-
disset ad cavendum Itaq; ad Tissaphernem
præfectum Regis Darii se contulit. Cujus-
cum in intimam amicitiam pervenisset,
& Atheniensium, male gestis in Sicilia re-
bus, opes senescere, contra Lacedæmo-
niorum crescere videret: initio cum Pi-
sandro prætore, qui apud Samum exerci-
tum habebat, per internuntios colloqui-
tur, & *de reditu suo* facit mentionem. Erat
enim eodem, quo Alcibiades, sensu, *populi*
potentia non amicus, & optimatum fautor. Ab-
hoc destitutus, primum per Thrasybulum
Lyci filium, ab exercitu recipitur, præ-
torque fit apud Samum: post suffragante
Theramene plebiscito restituitur, pariq;
absens imperio præficitur, simul cum
Thrasybulo & Theramene. Horum im-
perio tanta commutatio rerum facta est,
ut Lacedæmonii, qui paulo ante victores
vigerant, perterriti pacem peterent. Vi-
cti enim erant quinque præliis terrestri-
bus, tribus navalibus: in quibus ducen-
tas naves triremes amiserant, quæ captæ
in hostium venerant potestatem. Alcibia-
des simul cum collegis receperat Ioniām,
Helleſpontum, multas præterea urbes
Græcas, quæ in ora sitæ sunt Aficæ: qua-
rum expugnaverant complures, in his By-
zan-

zantium. Neque minus multos consilio ad amicitiam adjunxerat, quod incertos clementia fuerant usi.

C A P. VI. Ita præda onusti, locupletato exercitu, maximis rebus gestis Athenas venerunt. His cum obviam universa civitas in Pyræcum descendisset, tanta fuit omnium expectatio visendi Alcibiadis, ut ad ejus triremem vulgus confluueret, perinde ac si solus advenisset. Sic enim populo erat persuasum, & adversas superiores, & praesentes secundas res accidisse ejus opera. Itaque & Siciliae admissum, & Lacedemoniorum victorias culpa suæ tribuebant, quod talem virum è civitate expulissent. Neque id sine cauffa arbitrari videbantur: nam postquam exercitui præesse cœperat, neque terra, neque mari hostes pares esse potuerant. Hic ut navi egressus est, quamquam Tharamenes & Thrasybulus eisdem rebus præfuerant, simulque venerant in Pyræcum, tamen illum unum omnes prosequebantur, & id quod nunquam antea usu venerat, nisi Olympiæ victoribus, coronis aureis æneisque vulgo donabatur. Ille lacrymans talem benevolentiam civium suorum accipiebat, reminiscens pristini tem-

e. Alii, amissum. inde MS. addit imperium.

Poris.

poris acerbitatem. Postquam astu venit, concione advocata sic verba fecit, ut nemo tam ferus fuerit, quin ejus casum lacrymarit, inimicumque his se ostenderit, quorum opera patria pulsus fuerat, perinde ac si alius populus, non ille ipse, qui tum flebat, eum sacrilegii damnasset. Restituta ergo huic sunt publice bona : iidemque illi Eumolpidæ sacerdotes rursus resecrare sunt coacti, qui eum devoverant : pilæque illæ, in quibus devotio fuerat scripta, in mare præcipitatæ.

C A P. VII. Hæc Alcibiadi lætitia minus fuit diurna, Nam cum ei essent omnes honores decreti, totaque res publica domi bellique tradita, ut unius arbitrio gererentur ; & ipse postulasset, ut duo sibi collegæ darentur Thrasybulus & Adimantus, neque id negatum esset : classe in Asiam profectus, quod apud Cymen minus ex sententia rem gesserat, in invidiā recidit. Nihil enim eum non efficere posse ducebant : ex quo siebat, ut omnia minus prospere gesta ejus culpe tribuerent, cum eum aut negligenter, aut maliciose fecisse loquerentur. Sicut tum accidit : nam corruptum a Rege capere Cymen noluisse, arguebant. Itaque huic maxime putamus

a. MS. non nimis.

malo fuisse nimiam opinionem ingenii atque virtutis. Timebatur enim non minus, quam diligebatur: ne secunda fortuna, magnisque opibus elatus, tyrannidem concupisceret. Quibus rebus factum est, ut absenti magistratum abrogarent, & alium in ejus locum substituerent. Id ille ut adivit, domum reverti noluit, & se Perinthum contulit, ibique tria castella communivit, Bornos, Byziam, ¹ Themeonticos: manuque collecta primus ² Græciæ in Thraciam introiit, glorioius existimans barbarorum præda locupletari, quam Graiorum. Qua ex re creverat ³ ejus fama cum opibus, magnamq; amicitiam sibi cum quibusdam Regibus Thraciæ pepererat.

C A P. VIII. Neque tamen à caritate patriæ potuit recedere. Nam cum apud Ægos flumen Philocles prætor Atheniensium classem constituisset suam, neque longe abesset Lysander prætor Lacedæmoniorum, qui in eo erat occupatus, ut belum quam diutissime duceret, quod ipsis pecunia à Rege suppeditabatur; contra Atheniensibus exhaustis, præter arma & naves, nihil erat super. Alcibiades ad Atheniensium venit exercitum, ibique præfente

1. Reftius Neonticos. 2. MS. Græca civitatis. 3. Alii, sum fama, sum.

vulgo agere cœpit: si vellent, se coacturum Lysandrum aut dimicare, aut pacem petere: Lacedæmonios eo nolle configere classe, quod pedestribus copiis plus quam navibus valerent: sibi autem esse facile, Sounthen Regem Thracum deducere, ut eos terra depelleret: quo facto necessario aut classe conflicturos, aut bellum composturos. Id etsi vere dictum Philocles animadvertebat, tamen postulata facere noluit, quod sentiebat, se Alcibiade recepto, nullius momenti apud exercitum futurum: & si quid secundi evenisset, nullum in ea re suam partem fore: contra ea, si quid adversi accidisset; se unum ejus deliti futurum reum. Ab hoc discedens Alcibiades, quoniam, inquit, victoria patriæ repugnas, illud moneo, juxta hostes castra habeas nautica. Periculum est enim, ne immodestia militum nostrorum occasio detur Lysandro nostri opprimendi exercitus. Neque ea res illum fecellit: nam Lysander, cum per speculatores comperisset, vulgum Atheniensium in terram præ datum exisse, navesque pene inanes relictas, tempus rei gerendæ non dimisit, eoque impetu totum bellum delevit.

C A P. IX. At Alcibiades victis Atheniensibus non satis tuta eadem loca sibi arbitratus, penitus in Thraciam se supra

Pro-

Propontidem abdidit, sperans ibi facillime suam fortunam oculi posse. Sed falso: nam Thraces postquam eum cum magna pecunia venisse senserunt, insidias ei fecerunt: qui ea quæ apportavit abstulerunt, ipsum capere non potuerunt. Ille cernens, nullum locum sibi tutum in Græcia, propter potentiam Licedæmoniorum, ad Pharnabazum in Asiam transiit. Quem quidem adeo sua cepit humanitate, ut eum nemo in amicitia antecederet. Namque ei Grunium dederat in Phrygia castrum, ex quo quinquaginta talenta vectigalis capiebat. Qua fortuna Alcibiades non erat contentus, neque Athenas vietas Lacedæmoniis servire poterat pati. Itaque ad patriam liberandam omni ferebatur cogitatione. Sed videbat id sine rege Perfarum non posse fieri. Ideoque eum amicum sibi cupiebat adjungi. Neque dubitabat facile se consecuturum, si modo ejus conveniendi habuisset potestatem. Nam Cyrus fratrem ei bellum clam parare Lacedemoniis adjuvantibus sciebat: id si ei aperuisset, magnam se ab eo initarum gratiam videbat.

C A P . X . Hæc cum moliretur, petretque à Pharnabazo ut ad Regem mittetur, eodem tempore Critias cæterique tyranni Atheaiensium certos homines ad

Ly:

Lysandrum in Asiam miserunt, qui eum certiorem facerent, nisi Alcibiadem sustulisset, nihil earum rerum fore ratum, quas ipse Athenis constituisset. Quare si suas res gestas manere vellet, illum persequeretur. His¹ Laco rebus commotus statuit, accuratius sibi² agendum cum Pharnabazo. Huic ergo renunciat, quæ Regi cum Lace-demoniis essent, irriga futura, nisi Alcibiadem vivum, aut mortuum³ tradidisset. Non tulit hoc Satrapes, & violare clementiam quam regis opes minui maluit. Itaque misit Sysamithren & Bagoam ad Alcibiadem interficiendum, cum ille esset in Phrygia, iterque ad regem pararet. Missi, clam vicinitati, in qua tum Alcibiades erat, dant negotium, ut eum interficiant. Illi cum eum ferro aggredi non auderent, noctu ligna contulerunt circa⁴ domum stramineam, in qua quiescebat, eamque succenderunt: ut incendio conficerent, quem manu superari posse diffidebant. Ille autem⁵ sonitu flammæ excitatus, quod gladius ei erat subductus, familiaris sui subalare telum eripuit. Namque erat cum eo quidam ex Arcadia hospes, qui nunquam

1. Sc. Lysander. 2. MS. agendum cum Pharnabaro societatem. 3. MS. addit sibi. 4. Alii, easam eam. 5. MS. us sonitu.

discedere voluerat. Hunc sequi se jubet, & id quod in præsentia vestimentorum fuit, arripuit. His in ignem ejectis flamæ vim transit. Quem, ut Barbari incendium effugisse viderunt, telis eminus missis interfecerunt, caputque ejus ad Pharnabazum retulerunt. At mulier quæ cum eo vivere consueverat, muliebri sua veste coniectum ædificii incendiomortuum cremavit, quod ad vivum intermedium erat comparatum. Sic Alcibiades annos circiter quadraginta natus, diem obiit supremum.

CAP. XI. Hunc infamatum à plerisque tres gravissimi historici summis laudibus extulerunt: *Thucydides*, qui ejusdem ætatis fuit: *Theopompus*, qui fuit post aliquanto natus, & *Timæus*, qui quidem duo maledicentissimi, nescio quo modo, in illo uno laudando consenserunt. Nam ea quæ supra diximus, de eo prædicarunt: atque hoc amplius, cum Athenis splendidissima civitate natus esset, omnes Athenienses splendore ac dignitate vita superasse: postquam inde expulsus Thebas venerit, adeo studiis eorum inservisse, ut nemo eum labore corporis que viribus posset equiparare. Omnes c-

1. Sic MS. Alii, eminus viderunt, telis missis. 2. Sic MS. alii emunt laudando.

nim Bœotii magis firmitati corporis, quam ingenii acumini inserviunt. *Eundem apud Lacedamonios, quorum moribus summa virtus in patientia ponebatur, sic duritiae se dedisse, ut, parsimonia victus atque cultus, omnes Lacedamonios vinceret: fuisse apud Thracas, homines violentos, rebusque Venereis deditos; hos quoque in his rebus antecessisse: venisse ad Persas, apud quos summa laus esset fortiter venari, luxuriose vivere; horum sic imitatum consuetudinem, ut illi ipsi eum in his maxime admirarentur. Quibus rebus effecisse, ut apud quoscunque esset, princeps poneretur, habereturque carissimus.* Sed satis de hoc: reliquos ordiamur.

VIII.

THRASYBULUS.

CAPUT. I.

TH R A S Y B U L U S Lyci filius Atheniensis. Si per se virtus sine fortuna ponderanda sit, dubito an hunc primum omnium ponam. Illi sine dubio neminem præfero fide, constantia, magnitudine animi, in patriam amore. Nam quod multi voluerunt, ¹ paucique potuerunt, ab

¹ Sic MS. alii omissunt que.

uno tyranno patriam liberare; huic contigit, ut à triginta oppressam tyrannis servitute in libertatem vindicaret. Sed nescio quo modo, cum eum nemo anteiret his virtutibus, multi nobilitate præcurrent. Primum Peloponnesio bello multa hic sine Alcibiade gessit, ille nullam rem sine hoc: quæ ille universa naturali quodam bono fecit lucri. Sed illa tamen omnia communia Imperatoribus cum militibus & fortuna: quod in prælii concursu abit res à consilio ad vires, vimque pugnantium. Itaque jure suo nonnulla ab imperatore miles, plurima vero fortuna vindicat, seque his plus valuisse, quam ducis prudentia, verè potest prædicare. Quare illud magnificentissimum factum proprium est Thrasyluli. Nam cum triginta tyranni, præpositi à Lacedæmoniis, servitute oppressas tenerent Athenas, plurimos cives, quibus in bello pepercera fortuna, partim patria expulserent, partim interfecissent, plurimorum bona publicata inter se divisissent: non solum princeps, sed & solus initio bellum his indixit.

C A P. II. Hic enim cum Phylen confugisset, quod est castellum in Attica munitionissimum, non plus habuit secum, quam

i. MS. parceret.

triginta

triginta de suis. Hoc initium fuit salutis Atticorum, hoc robur libertatis clarissimæ civitatis. Neque vero hic¹ contemptus est primo à tyrannis, sed ejus solitudo, quæ quidem res & illis contemnentibus, perniciei, & huic despecto, saluti fuit. Hæc enim illos ad persecendum segnes, hos autem, tempore ad comparandum dato, fecit robustiores. Quo magis præceptum illud omnium in animis esse debet: *Nihil in bello oportere contemni.* Nec sine causa dici: *Matrem timidi fieri non solere.* Neque tamen pro opinione Thrasybuli auctæ sunt opes. Nam jam tum illis temporibus fortius boni pro libertate loquebantur, quam pugnabant. Hinc in Piræum transiit, Münchiamque munivit. Hanc bis tyranni oppugnare sunt adorti, ab eaque turpiter repulsi; protinus in urbem armis impedimentisque amissis refugerunt. Ursus est Thrasybulus non minus prudentia quam fortitudine. Nam cedentes violare vetuit: *cives enim civibus parcere æquum* censebat, neque quisquam est vulneratus, nisi qui prior impugnare voluit. Neminem jacentem veste spoliavit: nil attigit, nisi arma quorum indigebat, & quæ ad victimum pertinebant. In secundo prælio cecidit Cri-

1. Alii addunt, *non*, & paulo post *aigue ante ejus.*

tias dux tyrannorum, cum quidem adversus Thrasybulum fortissime pugnaret.

C A P. III. Hoc dejecto Pausanias venit Atticis auxilio, rex Lacedæmoniorum. Is inter Thrasybulum, & eos, qui urbem tenebant, fecit pacem, his conditionibus: ne quis præter triginta tyrannos, & decem qui postea prætores creati, superiores more crudelitatis erant usi, afficerentur exilio: neve cùjusquam bona publicarentur: reipublica procuratio populo redderetur. Præclarum hoc quoque Thrasybuli, quod reconciliata pace, cum plurimum in civitate posset, legem tulit: ne quis anteactarum rerum accusaretur, neve multaretur: eamque illi ⁱ legem oblivionis appellarunt. Neque vero hanc tantum ferendam curavit, sed etiam, ut valeret, effecit: nam cum quidam ex his qui simul cum eo in exilio fuerant, cædem facere eorum vellet, cum quibus in gratiam redditum erat, publice prohibuit, & id quod pollicitus erat, præstítit.

C A P. IV. Huic pro tantis meritis, honoris corona à populo data est, facta è duabus virgulis oleaginis: quæ, quod amor civium non vis expresserat, nullam habuit invidiam, magnaque fuit gloria. Bene

^{i.} MS. omittit legem.

ver- ergo Pittacus ille, qui septem sapientum
enit numero est habitus, cuin ei Mitylenæi
Is multa millia jugerum agri muneri da-
pem ent, *Nolite (rogo vos) inquit, mibi dare,*
us : quod multi invideant, plures etiam concipi-
qui uide- scant. *Quare ex istis nolo amplius, quam*
cu- *tentum jugera, quæ & meam animi aquita-*
pro- *sum & vestram voluntatem indicent.* Nam
hoc parva munera, diutina: locupletia, non
pa- propria esse consueverunt. Illa igitur
le- corona contentus Thrasybulus, neque am-
ccu- plius requisivit, neque quenquam honore
le- se antecessisse existimavit. Hic sequenti
erò tempore, cum prætor classem ad Ciliciam
am, appulisset, neque satis diligenter in ca-
ex stris ejus agerentur vigiliæ, à barbaris,
ant, ex oppido noctu eruptione facta, in ta-
qui- bernaculo imperfectus est.
pro- ræ-

i. MS. perpetua.

I X.

C O N O N.

C A P U T I.

CO N O N Atheniensis Peloponnesio bello accessit ad rempublicam, in eoque ejus opera magni fuit. Nam & prætor pedestribus exercitibus præfuit, & præfectus classis res magnas mari gessit. Quas ob causas præcipuus ei honos habitus est. Namque omnibus unus insulis præfuit: in qua potestate Pharas cepit, coloniam Lacedæmoniorum. Fuit etiam extremo Peloponnesio bello prætor, cum apud Ægos flumen copiæ Atheniensium à Lysandro sunt devictæ. Sed tum abfuit, eoque pejus res administrata est. Nam & prudens rei militaris, & diligens erat ¹ imperator. Itaque nemini erat his temporibus dubium, si adfuisset, illam Athenienses calamitatem accepturos non fuisse.

C A P. II. Rebus autem afflictis cum patriam obsideri audisset, non quæsivit, ubi ipse tuto viveret, sed unde præsidio ² posset esse civibus suis. Itaque contulit

¹ Sic MS. Alii legunt *imperii*, non malè. ² Sic MS. Alii, effet.

se ad Pharnabazum Satrapen Ioniæ & Lydiæ, eundemque generum regis & propinquum: apud quem ut multum gratia valeret, multo labore multisque effecit periculis. Nam cum Lacedæmonii Atheniensibus devictis in societate non manerent, quam cum Artaxerxe fecerant, Agesilaumque bellatum misissent in Asiam, maxime impulsi à Tissapherne, qui ex intimis regis ab amicitia ejus defecerat, & cum Lacedæmoniis coierat societatem: hunc adversus Pharnabazus habitus est imperator; re quidem vera exercitui præfuit Conon, ejusque omnia arbitrio gesta sunt. Hic militum ducem summum Agesilaum impedivit, saepeque ejus consiliis obstitit. Neque vero non fuit aper-
tum, si ille non fuisse erepturum. Qui posteaquam domum à suis civibus revocatus est, quod Bœotii & Athenienses Lacedæmoniis bellum indixerant, Conon nihil secius apud præfectos regis versabatur, hisque omnibus maximo erat usui.

C A P. III. Defecerat à rege Tissaphernes, neque id tam Artaxerxi, quam cæteris erat apertum. Multis enim magnisque meritis apud regem, etiam cum in officio non maneret, valebat. Neque id

mirandum, si non facile ad credendum inducebatur, reminiscens ejus se opera Cyrum fratrem superasse. Hujus accusandi gratia Conon à Pharnabazo ad regem missus, posteaquam venit, primum ex more Persarum ad Chiliarchum, qui secundum gradum imperii tenebat, Tithraustem accessit, sequente ostendit *cum rege colloqui velle.* Nemo enim sine hoc admittitur. Huic ille, nulla, inquit, *mora est;* sed tu delibera utrum colloqui malis, an per literas¹ edere quæ cogitas. Necesse est enim, si in conspectum veneris, venerari te regem. *Quod*
 2 προτιχεῖν illi vocant; hoc si tibi grave est, per me nihil secius editis mandatis conficies, quod studes. Tum Conon, *Enimvero,* inquit, non est grave quemvis honorem habere regi; sed vereor, ne civitati meæ sit opprobio, si cum ex ea sim profectus, quæ ceteris gentibus imperare consueverit, potius barbarorum, quam illius more fungar. Itaque quæ volebat, huic scripta tradidit.

C A P. IV. Quibus cognitis, rex tantum autoritate ejus motus est, ut Tisla phernem hostem judicarit, & Lacedæmonios bello persequi jussiterit, & ei permiserit, quem vellet eligere ad dispensandam pecuniam. Id arbitrium Conon negavit sui

1. MS. agere. 2. MS. προτιχεῖν.

eße consilii, sed ipsius qui optime suos nosse deberet; sed se suadere, Pharnabazo id negotii daret. Hinc magnis muneribus donatus ad mare est missus, ut Cypriis, & Phœnicibus, cæterisque maritimis civitatibus naves longas imperaret, classemque,¹ qua proxima æstate mare tueri posset, compararet: dato adjutore Pharnabazo, sicut ipse voluerat. Id ut Lacedæmoniis est nuntiatum, non sine cura rem administrarunt, quod majus bellum imminere arbitrabantur, quam si cum barbaro solum contenderent. Nam ducem fortem & prudentem regiis opibus præfuturum, ac secum dimicaturum videbant; quem neq; consilio, neque copiis superare possent. Hac mente magnam contrahunt classem, proficiscuntur Pisandro duce. Hos Conon apud Cnidum adortus magno prælio fugat, multas naves capit, complures deprivit. Qua victoria non solum Athenæ, sed etiam cuncta Græcia, quæ sub Lacedæmoniorum fuerat imperio, liberata est. Conon cum parte navium in patriam venit, muros² dirutos à Lysandro utrosque & Piræi, & Athenarum reficiendos curat: pecuniæque quinquaginta talenta, quæ à Pharnabazo acceperat civibus suis donat.

¹ Sic MS. Alii quæ. ² MS. disruptos.

C A P . V . Accidit huic quod cæteris mortalibus, ut inconsideratio in secunda, quam in adversa esset fortuna. Nam classe Peloponnesiorum devicta, cum ulturum se injurias patriæ putaret, plura concupivit, quam efficere potuit. Neque tamen ea non pia & probanda fuerunt, quod potius patriæ opes augeri, quam regis, maluit. Nam cum magnam auctoritatem sibi pugna sua navali, quam apud Cnidum fecerat, constituisset; non solum inter barbaros, sed etiam inter omnes Græciæ civitates, clam dare operam coepit, ut Ioniam & Æolianam restitueret Atheniensibus. Id cum minus diligenter esset celatum, Tiribazus, qui Sardibus præerat, Cononem evocavit, simulans ad regem eum se mittere velle, magna de re. Hujus nuntio parens cum venisset, in vincula conjectus est: in quibus aliquandiu fuit. Nonnulli eum ad regem abductum, ibique periisse scriptum reliquerunt. Contra ea Dionis historicus, cui nos plurimum de Persicis rebus credimus, effugisse scripsit: illud addubitat, utrum Tiribazo sci-ente, an imprudente sit factum.

X.

DION.

CAPUT I.

DION Hipparini filius Syracusanus, nobili genere natus, utraque implicatus tyrannide Dionysiorum. Namque ille superior Aristomachen, sororem Dionis, habuit in matrimonio: ex qua duos filios Hipparinum & Nisaeum procreavit; totidemque filias Sophrosynen & Areten, quarum priorem Dionysio filio eidem cui regnum reliquit, nuptum dedit; alteram Areten Dioni. Dion autem praeter nobilis propinquitatem, generosamque majorum famam, multa alia à natura habuit bona: in his ingenium docile, come, aptum ad artes optimas: magnam corporis dignitatem, quæ non minimum commendatur: magnas præterea divitias à patre relictas, quas ipse tyranni muneribus auxerat. Erat intimus Dionysio priori, neque minus propter mores, quam affinitatem. Namque etsi Dionysii crudelitas ipsi dispicebat, tamen salvum illum proter necessitudinem, magis etiam suorum causa esse studebat. Aderat in magnis

rebus: ejusque consilio multum movebatur tyrannus, nisi qua in re major ipsius cupiditas intercesserat. Legationes vero omnes, quæ essent illustriores, per Dionem administrabantur; quas quidem ille diligenter obcundo, fideliter administrando, crudelissimum nomen *tyranni*, sua humanitate tegebat. Hunc à Dionysio missum Carthaginenses² suspexerunt, ut neminem unquam Græca lingua loquenter magis sint admirati.

CAP. II. Neque vero hæc Dionysium fugiebant: nam quanto eslet sibi ornamento sentiebat. Quo siebat, ut uni huic maxime indulgeret, neque eum secus diligeret ac filium. Qui quidem, cum Platonem Tarentum venisse fama in Siciliam eslet perlata, adolescenti negare non potuit, quin eum arcesseret, cum Dion ejus audiendi cupiditate flagaret. Dedit ergo huic veniam, magna que eum ambitione Syracusas perduxit. Quem Dion adeo admiratus est, atque adamavit, ut se totum ei traderet. Neque vero minus Plato delectatus est Dione. Itaque cum à Dionysio tyranno crudeliter violatus eslet, quippe quem *venundari* jussisset, tamen eodem rediit, ejusdem Dionis precibus adductus.

1. MS. *leniebat*. 2. MS. *suscepserunt*.

Interim in morbum incidit Dionysius. Quo cum graviter conflictaretur, quæsivit à medicis Dion quemadmodum se haberet; simulque ab his petiit, si forte majori esset periculo, ut sibi faterentur, nam velle se cum eo colloqui de partiendo regno; quod sororis filios ex illo natos partem regni putabat debere habere. Id medici non tacuerunt, & ad Dionysium filium sermonem retulerunt. Quo ille commotus, ne agendi cum eo esset Dioni potestas, patri soporem medicos dare coegit. Hoc æger sumto, somno sopitus diem obiit supremum.

C A P. III. Tale initium fuit Dionis & Dionysii simultatis, eaque multis rebus aucta est: sed tamen primis temporibus aliquamdiu simulata inter eos amicitia mansit. Cumq; Dion non desineret obsecrare Dionysium, ut Platonem Athenis arcesseret, & ejus consiliis uteatur, ille qui in aliqua re vellet patrem imitari, morem ei gessit, eodemque tempore Philistum historicum Syracusas reduxit, hominem amicum non magis tyranno quam tyranndi. Sed de hoc in eo meo libro plura sunt exposita, qui de historicis ¹ conscriptus est. Plato autem tantum apud Dionysium autoritate potuit, valuitque eloquentia, ut

¹ MS. addit Gracis.

ei persuaserit, tyrannidis facere finem, libertatemque reddere Syracusanis. A qua voluntate Philisti consilio deteritus, aliquanto crudelior esse cœpit.

CAP. IV. Qui quidem cum à Dione se superari videret ingenio, auctoritate, amore populi; verens, ne si eum secum haberet, aliquam occasionem sui daret opprimendi, navem ei triremem dedit, qua Corinthum deveheretur, ostendens, *se id utriusque facere causa, ne, cum inter se timerent, alteruter alterum præoccuparet.* Id cum factum multi indignarentur, magnæque esset invidiæ tyranno, Dionysius omnia quæ moveri poterant Dionis, in naves imposuit, ad eumq; misit. Sic enim existimari volebat, *id se non odio hominis, sed sua salutis fecisse causa.* Postea vero quam audivit eum in Peloponneso manum comparare, sibiique bellum facere conari; Areten Dionis uxorem alii nuptum dedit, filiumque ejus sic educari jussit, ut indulgendo turpissimis imbueretur cupiditatibus. Nam puelo, priusquam pubes esset, scorta adducebantur: vino epulisque obruebatur, neque ullum tempus sobrio relinquebatur. Is usque eo vitæ statum commutatum ferre non potuit, postquam in patriam rediit pater, (namque appositi

siti erant custodes, qui eum à pristino vi-
ctu deducerent) ut se è superiore parte
ædium dejecerit, atque ita interierit.

CAP. V. Sed illuc revertor. Postquam Corinthum pervenit Dion, & eodem perfugit Heraclides, ab eodem expulsus Dionysio, qui præfectus fuerat equitum: omni ratione bellum comparare cœperunt. Sed non multum proficiebant, quod multorum annorum tyrannis, magnarum opum putabatur; quam ob caussam pauci ad societatem periculi perducebantur. Sed Dion fatus non tam suis copiis quam odio tyranni maximo animo, duabus one- rariis navibus, quinquaginta annorum imperium, munitum quingentis longis navibus, decem equitum, centum peditum millibus, præfectus oppugnatum, quod omnibus gentibus admirabile est vitum, adeo facile perculit, ut post diem tertium, quam Siciliam attigerat, Syracusas introierit. Ex quo intelligi potest nullum esse imperium tutum, nisi benevolentia munitum. Eo tempore aberat Dionysius, & in Italia classem opperiebatur, adversariorum ratus neminem sine magnis copiis ad se venturum, quæ res eum fellit. Nam Dion his ipsis, qui sub adversarii fuerant potestate, regios spiritus repressit, totius-

D v que.

que ejus partis Siciliæ potitus est, quæ sub Dionysii potestate fuerat: parique modo urbis Syracusarum, præter arcem, & insulam adjunctam oppido; eoque rem perduxit, ut talibus pactionibus pacem tyrannus facere vellet: *Siciliam Dion obtineret, Italiam Dionysius, Syracusas Apollocrates*, cui maximam fidem uni habebat Dionysius.

CAP. VI. Has tam prosperas, tamque inopinatas res consecuta est subita commutatio; quod fortuna sua mobilitate, quem paulo ante extulerat, demergere est adorta. Primum in filio, de quo commemoravi supra, fævitiam suam exercuit. Nam cum uxorem reduxisset, quæ alii fuerat tradita, filiumque vellet revocare ad virtutem à perdita luxuria, accepit gravissimum parens vulnus morte filii: deinde orta dissensione inter eum & Heraclidem; qui quidem Dion principatum non concedens, fictionem comparavit. Neque is minus valebat apud optimates; quorum consensu præerat classi, cum Dion exercitum pedestrem teneret. Non tulit hoc animo æquo Dion, & versum illum Homeri retulit ex secunda rhapsodia, in quo hæc sententia est: *Non posse b. ne geri rem pub. multorum imperiis. Quod dictum*

dictum magna invidia consecuta est. Namque aperuisse videbatur, *se omnia in sua potestate esse velle*. Hanc ille non lenire obsequio, sed acerbitate opprimere studuit, Heraclidemque cum Syracusas venisset, interficiendum curavit.

CAP. VII. Quod factum omnibus maximum timorem injecit. Nemo enim illo imperfecto se tutum putabat. Ille autem adversario remoto licentius eorum bona, quos sciebat aduersus se sensisse, militibus dispergit. Quibus divisis cum quotidiani maximi fierent sumtus, celeriter pecunia deesse cœpit: neque quo manus porrigeret, suppeditabat, nisi in amicorum possessiones. Id hujusmodi erat, ut, cum milites reconciliasset, amitteret optimates. Quarum rerum cura frangebatur, & insuetus male audiendi non æquo animo ferebat, de se ab iis male existimari, quorum paulo ante in cœlum fuerat elatus laudibus. Vulgus autem offensa in eum militum voluntate liberius loquebatur, & *tyrannum non ferendum* dictitabat.

CAP. VII. Hæc ille intuens, cum, quemadmodum sedaret, nesciret; & quorsum evaderent, timeret: Callicrates quidam, civis Atheniensis, qui simul cum eo ex Peloponneso in Siciliam venerat, homo

homo & callidus & ad fraudem acutus, sine ulla religione ac fide, adit ad Dionem, & ait: *eum in magno periculo esse, propter offenditionem populi & odium militum: quod nullo modo evitare posset, nisi alicui suorum negotium daret, qui se simularet illi inimicum; quem si invenisset idoneum, facile omnium animos cognitum, adversariosque sublatum, quod inimici ejus dissidenti suos sensus aperturi forent.* Tali consilio probato excipit has partes ipse Callicrates, & se armat imprudentia Dionis: ad eum interficiendum socios conquirit. Adversarios ejus convenit, conjurationem confirmat. Res multis consciis, quæ gereretur, elata refertur ad Aristomachen sororem Dionis, uxoremque Areten. Illæ timore perterritæ convenient, cujus de periculo timebant. At ille negat, à Callicrate fieri sibi infidias, sed illa, quæ agerentur, fieri præcepto suo. Mulieres nihil feci Callicratem in æd: m Proserpinæ deducunt, ac jurare cogunt, *nihil ab illo periculi fore Dioni.* Ille hac religione non modo ab incepto non deterritus, sed ad maturandum concitatus est, verens ne prius consilium suum aperiretur, quam conata perfecisset.

C A P. IX. Hac mente proximo die
festo

festo cum à conventu remotum se Dion domi teneret, atque in conclavi edito recubuisset; ¹ consciis loca munitiora oppidi tradidit, domum custodibus sepsit, à foribus qui non discederent, certos præfecit: navem triremem armatis ornat, Philocratique fratri suo tradit: eamque in portu agitari jubet, ut si exercere remiges vellet: cogitans, si forte consiliis obstatisset fortuna, ut haberet, quo fugeret, ad salutem. Suorum autem è numero Zacynthios adolescentes quosdam elegit, cum audacissimos, tum viribus maximis: hisque dat negotium, ut ad Dionem eant inermes, sic ut conveniendi ejus gratia viderentur venire. Hi propter notitiam sunt intromissi. At illi, ut limen ejus intrarunt, foribus obseratis in lecto cùbantem invadunt, colligant: fit strepitus, adeo ut exaudiri posset foris. Hic, sicut ante sæpe dictum est, quam invisa sit singularis potentia, & miseranda vita, qui se metui, quam amari malunt, cuiusvis facile intellectu fuit. Namque illi ipsi custodes, si propitia fuissent voluntate, foribus effractis servare eum potuissent, quod illi inermes telum foris flagitantes vivum tenebant. Cui cum

¹ MS. addit, facinoris.

succurreret

succurreret nemo, Lyco quidam Syracusanus per fenestras gladium dedit, quo Dion imperfectus est.

C A P. X. Confœcta cæde cum multitudo visendi gratia introislet, nonnulli ab insciis pro noxiis conciduntur. Nam celeri rumore dilato Dioni vim allatam, multi concurrerant, quibus tale facinus displicebat. Hi falsa suspicione ducti immerentes, ut sceleratos occidunt. Hujus de morte, ut palam factum est, mirabiliter vu'gi mutata est voluntas. Nam qui vivum eum *tyrannum* vocitarant, eundem *liberatorem patriæ, tyrannique expulsorem* prædicabant. Sic subito misericordia odio successerat, ut eum suo sanguine, si possent, ab Acheronte cuperent redimere. Itaque in urbe, celeberrimo loco elatus publice, sepulcri monumento donatus est. Diem obiit circiter annos quinquaginta quinque natus; quartum post annum, quam ex Peloponneso in Siciliam redierat.

XI.

I P H I C R A T E S .

C A P U T I .

IPHICRATES Atheniensis non tam magnitudine rerum gestarum, quam disciplina militari nobilitatus est. Fuit enim talis dux, ut non solum ætatis suæ cum primis compararetur; sed ne de majoribus natu quidem quisquam anteponneretur. Multum vero in bello est versatus, saepe exercitibus præfuit, nusquam culpa male rem gessit, semper consilio vicit, tantumq; eo valuit, ut multa in re militari partim nova attulerit, partim meliora fecerit. Namque ille pedestria arma mutavit, cum ante illum imperatorem maximis clypeis, brevibus hastis, minutis gladiis, uterentur. Ille è contrario peltam pro parma fecit; à qua postea *peltae* pedites appellantur, ut ad motus concursusque essent leviores. Hastæ modum duplicavit, gladios longiores fecit. Idem genus loricarum mutavit, & pro ferreis atque æneis linteas dedit. Quo facto expeditiores milites reddidit. Nam pondere

pondere detracto, quod æque corpus te-
geret & leve esset, curavit.

CAP. II. Bellum cum Thracibus ges-
fit. Seuthen locum Atheniensium in
regnum restituit. Apud Corinthum tan-
ta severitate exercitui præfuit, ut nullæ
unquam in Græcia neque exercitatores
copiæ, neque magis dicto audientes fue-
rint duci: in eamque consuetudinem ad-
duxit, ut, cum prælii signum ab impera-
tore esset datum, sine ducis opera sic ordi-
natæ consisterent, ut singuli à peritissi-
mo imperatore dispositi viderentur. Hoc
exercitu i Moram Lacedæmoniorum in-
tercepit: quod maxime tota celebratum
est Græcia. Iterum eodem bello omnes
copiae eorum fugavit. Quo facto magnam
adeptus est gloriam. Cum Artaxerxes Æ-
gyptio regi bellum inferre voluisse, Iphi-
cratem ab Atheniensibus petivit ducem,
quem præficeret exercitui conductitio,
cujus numerus duodecim millium fuit.
Quem quidem sic omni disciplina milita-
ri eruditivit, ut quemadmodum quondam
Fabiani milites Romani appellati sunt;
sic Iphicratenses apud Græcos in summa
laude fuerint. Idem subsidio Lacedæmo-
niis profectus, Epaminondæ retardavit

ⁱ Cohortem 500 virorum.

impe-

impetus. Nam nisi ejus adventus approximatisset, non prius Thebani Sparta abscessissent, quam captam incendio defessent.

CAP. III. Fuit autem & animo magno, & corpore, imperatoriaque forma, ut ipso aspectu cuivis injiceret admirationem sui. Sed in labore remissus nimis parumque patiens, ut *Theopompus* memoriæ prodidit. Bonus vero civis, fideque magna. Quod eum in aliis rebus declaraverit, tum maxime in Amyntæ Macedonis liberis tuendis. Namque Eurydice, mater Perdicæ & Philippi, cum his duobus ¹ pueris, Amynta mortuo, ad Iphicratem confugit, ejusque opibus defensa est. Vixit ad tenetutem placatis in se suorum civium animis. Causam capitis semel dixit bello sociali simul cum Timotheo, eoque judicio est absolutus. Menesthea filium reliquit ex Thressanatum, Coti regis filia. Is cum interrogaretur, *utrum pluris patrem matremve faceret; matrem,* inquit. Id cum omnibus mirum videretur: at ille *merito,* inquit, facio. Nam pater, quantum in se fuit Thracem me genuit: contra, mater Athenensem.

¹ Alii, liberis.

I I.

C H A B R I A S.

C A P U T I.

CHABRIAS Atheniensis. Hic quoque in summis habitus est ducibus; resque multas memoria dignas gessit. Sed ex his elucet maxime inventum ejus in prælio, quod apud Thebas fecit, cum Bœotiis subsidio venisset. Namque in ea victoria fidente summo duce Agesilao, fugatis jam ab eo conductitiis catervis, reliquam phalangem loco vetuit cedere; obnixoque genu scuto, projectaque hasta impetum excipere hostium docuit. d novum Agesilaus intuens, progreedi non est ausus, suoque jam incurentes tuba revocavit. Hoc usque co tota Græcia fama celebratum est, ut illo statu Chabrias sibi statuam fieri voluerit, quæ publice ei ab Atheniensibus in foro constituta est. Ex quo factum est, ut postea athletæ, cæterique artifices his statibus in statuis ponendis uterentur, cum victoriam essent adepti,

C A P. II. Chabrias autem multa in Europa bella administravit, cum dux Atheniensium esset: multa in Ægypto sua sponte gessit. Nam Nectanebum adjutum profectus, regnum ei constituit. Fecit idem Cypri, sed publice ab Atheniensibus Evagoræ adjutor datus, neque prius inde discessit, quam totam insulam bello devinceret: Qua ex re Athenienses magnam gloriam sunt adepti. Interim bellum inter Ægyptios & Persas conflatum est: & Athenienses cum Artaxerxe societatem habebant, Lacedæmonii cum Ægyptiis, à quibus magnas prædas Agesilaus rex eorum faciebat. Id intuens Chabrias, cum in re nulla Agesilao cederet, sua sponte eos adjutum profectus Ægyptiæ classi præfuit; pedestribus copiis Agesilaus.

C A P. III. Tum præfecti regis Persiæ legatos miserunt Athenas, questum, quod Chabrias adversum regem bellum gereret cum Ægyptiis. Athenienses *diem certam Chabriae præstiterunt, quam ante domum nisi redisset, capit is se illum damnaturos denunciarunt.* Hoc ille nuntio Athenas rediit, neque ibi diutius est moratus, quam fuit necesse. Non enim libenter erat ante oculos civium suorum, quod & vivebat laute, & indulgebat sibi liberalius, quam ut invidiam

vidiam vulgi posset effugere. Est enim hoc tis
commune vitium in magnis liberisque cœ
civitatibus, ut invidia gloriæ comes sit, & si se
libenter de his detrahant, quos eminere sis
videant altius: neque animo æquo pau- ter
peres alienam opulentium intuentur for- na
tunam. Itaque Chabrias, quoad ei licebat, Id
plurimum aberat. Neque vero solus ille
aberat Athenis libenter, sed omnes fere
principes fecerunt idem: quod tantum
se ab invidia putabant absfuturos, qua- fe
tum à conspectu suorum recessissent. Ita- co
que Conon plurimum Cypri vixit, Iphi-
crates in Thracia, Timotheus Lesbi,
Chares in Sigæo. Dissimilis quidem
Chares horum factis & moribus, sed ta- T
men Athenis & honoratus & potens.

CAP. IV. Chabrias autem periit bello
sociali tali modo. Oppugnabant Atheni- a
enses Chium. Erat in classe Chabrias pri- d
vatus, sed omnes, qui in magistratu e- t
rant, auctoritate anteibant, eumque magis
milites, quam qui præerant, aspiciebant.
Quæ res ei maturavit mortem: nam dum
primus studet portum intrare, & gubernatorem
jubet eo dirigere navem, ipse
sibi perniciei fuit. Cum enim eo penetras-
set, cæteræ non sunt secutæ. Quo facto
circumfusus hostium concursu, cum for- tissime

hoc tissimè pugnaret, navis rostro percussa,
que cœpit sidere. Hinc cum refugere posset,
& si se in mare dejecisset, quod suberat clai-
tere sis Atheniensium, quæ exciperet natan-
tem: perire maluit, quam armis abjectis
navem relinquere, in qua fuerat vectus.
Id cæteri facere noluerunt, qui nando in
tutum pervenerunt. At ille præstare ho-
nestam mortem turpi existimans vitæ,
comminus pugnans telis hostium inter-
fectus est.

XIII.

T I M O T H E U S.

C A P U T I.

TIMOTHEUS, Cononis filius Athenien-
sis. Hic à patre acceptam glori-
am multis auxit virtutibus. Fuit enim
disertus, impiger, laboriosus, rei mili-
taris peritus, neque minus civitatis re-
gendæ. Multa hujus sunt præclare facta,
sed hæc maxime illustria. Olynthios &
Byzantios bello subegit. Samum cepit. In
qua oppugnanda superiore bello Atheni-
enses mille & ducenta talenta consum-
serant. Hanc ille sine ulla publica impen-
sa populo restituit. Adversum Cotyn bel-
la gessit, ab eoque mille & ducenta talen-

ta prædæ in publicum detulit. Cyzicum
obsidione liberavit, Ariobarzani simul
cum Agesilao auxilio profectus est : à quo
cum Laco pecuniam numeratam acce-
pisset, ille cives suos agro atque urbibus
augeri maluit, quam id sumere, cuius
partem domum suam ferre posset. Itaque
acceptit Erichthonem & Sestum.

C A P. II. Idem classi præfctus cir-
cumvehens Peloponnesum, Laconicam
populatus, classem eorum fugavit. Corcy-
ram sub imperium Atheniensium redegit;
sociosque idem adjunxit Epirotas, Achar-
nanas, Chaonas, omnesque eas gentes,
quæ mare illud adjacent. Quo facto La-
cedæmonii de diutina contentione desti-
terunt, & sua sponte Atheniensibus impe-
rii maritimi principatum conceperunt;
pacemque his legibus constituerunt, *ut
Athenienses mari duces essent.* Quæ victo-
ria tantæ fuit Atticis lætitiæ, ut tum pri-
mum aræ P A C I publice sint factæ, ei-
que deæ pulvinar sit institutum. Cujus
laudis ut memoria maneret, Timotheo
publice statuam in foro posuerunt: qui
honos huic uni ante hoc tempus contigit:
ut cum patri populus statuam posuisset,
filio quoque daret. Sic juxta posita recens
filii, veterem patris renovavit memoriam.

C A P.

CAP. III. Hic cum esset magno natu,
& magistratus gerere desisset, bello Athene-
nies undique premi sunt cœpti. Defe-
cerat Samus; descierat Hellespontus: Phi-
lippus jam tunc valens Macedo multa
moliebatur: cui oppositus Chares cum es-
set, non satis in eo præsidii putabatur. Fit
Menestheus prætor filius Iphicratis, gener
Timothæi, & ut ad bellum proficiscatur,
decernitur. Huic in consilium dantur duo
usu & sapientia præstantes, quorum con-
silio uteretur, pater & ficer: quod in his
tanta erat autoritas, ut magna spes esset,
per eos amissa posse recuperari. Hi cum
Samum profecti essent, & eodem Chares,
eorum adventu cognito, cum suis copiis
proficeretur, ne quid absente se gestum
videretur, accidit, cum ad insulam ap-
propinquarent, ut magna tempesta ori-
retur: quam evitare duo veteres impera-
tores utile arbitrati, suam classem sup-
presserunt. At ille temeraria usus ratione
non cessit majorum natu autoritati: & ut
in sua navi esset fortuna, quo contendere-
rat, pervenit: eodemque ut sequerentur,
ad Timotheum & Iphicratem nuntium
misit. Hinc male re gesta, compluribus
amissis navibus, eodem, unde erat profe-
ctus, se recepit, literasque Athenas pu-
blice

blice misit, *sibi proclive fuisse, Samum capere, nisi à Timotheo & Iphicrate desertus esset.* Ob eam rem in crimen vocabantur. Populus acer, suspicax, mobilis, adversarius, invidus etiam potentiae, domum revocat: accusantur proditionis. Hoc iudicio damnatur Timotheus, lisque ejus aestimatur centum talentis. Ille odio ingratæ civitatis coactus, Chalcidem se contulit.

C A P . IV . Hujus post mortem cum populum judicii sui pœniteret, multæ novem partes detraxit, & decem talenta Cononem filium ejus, ad muri quandam partem reficiendam jussit dare. In quo fortunæ varietas est animadversa. Nam quos avus Conon muros ex hostium præda patriæ restituerat, eosdem nepos cum summa ignominia familiæ ex sua re familiari reficere coactus est. Timothei autem moderatae sapientisque vitae, quum plura possimus proferre testimonia, uno erimus contenti: quod ex eo facile conjici poterit, quam charus suis fuerit. Cum Athenis adolescentulus cauillam diceret, non solum amici privatique hospites ad eum defendendum convenerunt, sed etiam in eis Iason tyrannus, qui illo tempore fuit omnium potentissimus. Hic cum in patria

sive

sine satellitibus se tutum non arbitrarentur, Athenas sine ullo praesidio venit: tanquam hospitem fecit, ut mallet se capitis periculum adire, quam Timotheo de fama dimicanti deesse. Hunc adversus tamen, Timotheus postea populi iussa bellum gessit: *patriaque sanctiora jura, quam hospitii esse* duxit. Haec extrema fuit ætas imperatorum Atheniensium, Iphicratis, Chabriæ. Timothei: neque post illorum obitum quisquam dux in illa urbe fuit dignus memoria.

XIV.

DATA M E S.

CAPUT I.

VENIO nunc ad fortissimum virum, maximique consilii, omnium barbarorum; exceptis duobus Carthaginensibus, Hamilcare, & Hanibale. De quo hoc plura referemus; quod & obscuriora sunt ejus gesta pleraque, & ea, quæ prosperè ei ceserunt, non magnitudine copiarum, sed consilii, quo tantum non omnes superabat, acciderunt. Quorum nisi ratio explicata fuerit, res apparere non

E pote-

poterunt. Dataines patre Camissare, natione Care, matre Scythissa natus, primum militum numero fuit apud Artaxerxem, eorum, qui regiam tuebantur. Pater ejus Camissares, quod & manu fortis & bello strenuus, & regi multis locis fidelis erat repertus, habuit Provinciam partem ⁱ Ciliciæ juxta Cappadociam quam incolunt Leucosyri. Dataines militare munus fungens, primum qualis effet apparuit in bello, quod rex adversus Cadusios gessit. Namque hic multis millibus imperfectis, magni fuit ejus opera. Quo factum est, ut, cum in eo bello cecidisset Camissares, paterna ei tradetur provincia.

C A P. II. Pari se virtute postea præbuit, cum Autophradates jussu regis bello persequeretur eos, qui defecerant. Namque ejus opera hostes, cum castra jam intrascent, profligati sunt; exercitusque reliquus conservatus regis est. Qua ex re majoribus rebus præesse cœpit. Erat eo tempore Thyus dynastes *Paphlagoniæ*, antiquo genere natus à Pylæmene illo, quem Homerus *Troico bello* à *Patroclo* imperfectum ait. Is regi dicto audiens non erat. Quam ob causam bello eum persequi constituit,

i. Sic MS. alii omittunt partem.

eique rei præfecit Datamen propinquum Paphlagonis. Namque ex fratre & sorore erant nati. Quam ob causam Datames omnia primum experire voluit, ut sine armis propinquum ad officium reduceret. Ad quem cum venisset sine præsidio, quod ab amico nullas vereretur insidias, pene interiit. Nam Thyus eum clam interficere voluit. Erat mater cum Datame amita Paphlagonis. Ea, quid ageretur, resciit, filiumque monuit. Ille fuga periculum evitavit, bellumque indixit Thyo. In quo eum ab Ariobarzane præfecto Lydiæ, & Joniæ, totiusque Phrygiæ, desertus esset, nihil legnius perleveravit, vivumque Thyum cepit cum uxore & liberis.

C A P. III. Cujus facti ne prius fama ad regem, quam ipse perveniret, dedit operam. Itaque omnibus insciis, eo ubi erat rex venit: posteroque die Thyum, hominem maximi corporis, terribilique facie, quod & niger & capillo longo barbaque erat prolixia, optima veste contexit: quam satrapæ regii gerere consueverant; ornavit etiam torque, & armillis aureis, cæteroq; regio cultu: ipse agresti dupli amiculo circumdatus, hirtaque tunica, gerens in capite galeam venatoriam, dextra manu clavam, sinistra copulam, qua

vinclum ante se Thyum agebat, ut si feram bestiam captam duceret. Quem cum omnes aspicerent propter novitatem ornatus ignotamque formam, ob eamque rem magnus esset concursus, fuit non nemo, qui agnosceret Thyum, regique nuntiaret. Primo non accreditidit. Itaq; Pharnabazum misit exploratum; à quo ut rem gestam comperit, statim admitti jussit, magnopere delectatus cum facto, tum ornatus in primis quod nobilis rex in potestatem inopinanti venerat. Itaque magnifice Datamen donatum ad exercitum misit, qui tum contrahebatur, duce Pharnabazo & Tithrauste, ad bellum Ægyptium, parique eum, atque illos imperio esse jussit. Postea vero quam Pharnabazum rex revocavit, illi summa imperii tradita est.

C A P. IV. Hic cum maximo studio compararet exercitum, Ægyptumq; proficiisci pararet, subito à rege literæ sunt ei mislæ, ut *Aspim aggredetur, qui Cataoniae tenebat*, quæ gens jacet supra Ciliaciam, confinis Cappadociæ. Namque Aspis saltuosam regionem, castellisque munitam incolens, non solum imperio regis non parebat, sed etiam finitimas regiones vexabat, & quæ regi portarentur, abripiebat. Datames, et si longe aberat ab his regionibus,

gionibus, & à majore re abstrahebatur, tamen regis Voluntati morem gerendum putavit. Itaque cum paucis, sed viris fortibus navem concendit, existimans id quod accidit, facilius se imprudentem parva manu oppressurum, quam paratum, quamvis magno exercitu. Hac delatus in Ciliciam, egressus inde, dies noctesque iter faciens, Taurum transiit, eoque quo studuerat venit. Quærerit quibus locis sit Aspis: cognoscit, haud longe abesse, profectumque eum venatum. Quem dum speculatur, adventus ejus causa cognoscitur. Pisidas cum iis quos secum habebat, ad resistendum Aspis comparat. Id Datames ubi audivit, arma capit,¹ suosque sequi jubet, ipse equo concitato ad hostem vehitur. Quem procul Aspis conspiciens ad Ic ferentem pertimescit, atque à conatu resistendi deterritus, se se dedit. Hunc Datames vincitum ad regem ducendum tradit Mithridati.

CAP. V. Hæc dum geruntur, Artaxerxes reminiscens, à quanto bello, ad quam parvam rem principem ducum misisset; se ipsum reprehendit, & nuntium ad exercitum Accen misit, quod nondum Datamen proiectum putabat, qui ei di-

1. Sic. MS. Alii omittunt que.

ceret, ne ab exercitu discederet. Hic priusquam perveniret, quo erat profectus, in itinere convenit, qui Aspim ducebant. Qua celeritate cum magnam benevolentiam regis Datames consecutus esset, non minorem invidiam aulicorum excepit, quod illum unum pluris, quam se omnes fieri videbant. Quo facto cuncti ad eum opprimendum consenserunt. Hæc Pandates, gazæ custos regiæ, amicus Data-
mi, per scripta ei mittit. In quibus docet, eum magno fore periculo, si quid illo imperante in Ægypto adversi accidisset. Namque eam esse consuetudinem regum, ut casus adversos hominibus tribuant, secundos fortunæ suæ. Quo facile fieri, ut impellantur ad eorum perniciem, quorum ductu res male gestantur; illum hoc majore fore discrimine, quod quibus rex maxime obediatur, eos habeat inimicissimos. Talibus ille literis cognitis, cum jam ad exercitum Accœum venisset, quod non ignorabat, ea vere scripta, desciscere à rege constituit. Neque tamen quicquam fecit, quod fide sua esset indignum. Nam Mandroclém Magnetem exercitui præfecit: ipse cum suis in Cappadociam discedit; conjunctamque huic Paphlagoniam occupat; celans qua voluntate esset in regem; clam cum Ariobar-

zane facit amicitiam, manum comparat,
urbes munitas suis tuendas tradit.

C A P. VI. Sed hæc propter hiemale
tempus minus prospere succedebant. Au-
dit Pisidas quasdam copias adversus se
parare. Filium eo Arsideum cum exercitu
mittit. Cadit in prælio adolescens. Profi-
ciscitur eo pater, non ita cum magna ma-
nu, celans quantum vulnus accepisset ;
quod prius ad hostem pervenire cupiebat,
quam de re male gesta fama ad suos per-
veniret : ne cognita filii morte, animi debi-
litarentur militum. Quo contenderat, per-
venit, hisque locis castra ponit, ut neque
circumveniri multitudine adversariorum
posset, neque impedire, quo minus ipse ad
dimicandum manum haberet expeditam.
Erat cum eo Mithrobarzanes sacer ejus,
præfectus equitum. Is desperatis generi
rebus ad hostes transfugit. Id Datames
ut audivit, sensit, si in turbam exisset, ab
homine tam necessario se relictum, futu-
rum ut cæteri consilium sequerentur : in
vulgus edit, suo iuſu Mithrobarzanem pro-
fectum pro perfuga, quo facilius receptus in-
terficeret hostes. Quare relinquì eum non par-
esse, sed omnes confestim sequi. Quod si ani-
mo strenuo fecissent, futurum ut adversarii
non possent resistere, cum & intra vallum &

foris caderentur. Hac re probata exercitum educit, Mithrobarzanem persequitur. Qui dum ad hostes pervenerat, Data-
mes signa inferri jubet. Pisidæ nova re commoti, in opinionem adducuntur, per fugas mala fide compositoque fecisse, ut recepti, essent majori calamitati. Primum eos adoriuntur. Illi, cum quid ageretur, aut quare fieret ignorantia, coacti sunt cum eis pugnare, ad quos transierant, ab hisque stare, quos reliquerant. Quibus cum neutri parcerent, celeriter sunt concisi. Reliquos Pisidas resistentes Datames invadit: primo impetu pellit, fugientes persequitur, multos interficit, castra hostium capit. Tali consilio uno tempore & proditores perculit, & hostes profligavit: & quod ad suam perniciem fuerat cogitatum, id ad salutem convertit. Quo neque acutius ullius imperatoris cogitatum, neque celerius factum usquam legimus.

C A P . V I I . Ab hoc tamen viro ¹ Schi-
finas maximus natu filius desciiit, adque regem transit, & de defectione patris detulit. Quo nuntio Artaxerxes commotus,
quod intelligebat sibi cum viro forti ac strenuo negotium esse, qui, ² cum cogi-

1. Alii, Sibnas. 2. MS. quid.

tasset, facere auderet; & prius cogitare, quam conari conuerset; Autophradatem in Cappadociam mittit. Hic ne intrare posset saltum, in quo Ciliciæ portæ sunt sitæ, Datames præoccupare studuit. Sed tam subito copias contrahere non potuit. A qua re depulsus, cum ea manu, quam contraxerat, locum de legit talem, ut neque circumiretur ab hostibus, neque præteriret adversarius, quin ancipitibus locis premeretur: & si dimicare cum eo vellet, non multum obesse multitudo hostium suæ paucitati posset.

C A P. VII. Hæc etsi Autophradates videbat, tamen statuit ¹ congredi, quam cum tantis copiis refugere, aut tam diu uno loco sedere. Habebat barbarorum equitum viginti, peditum centum millia, quos illi Cardaces appellant, ejusdemque generis tria funditorum, præterea Cappadocum octo, Armeniorum decem, Paphlagonum quinque, Phrygum decem, Lydorum quinque, Aspendiorum & Pisidarum circiter tria, Cilicum duo, Captianorum totidem, ex Græcia conductorum tria millia: levis armaturæ maximum numerum. Has adversus copias spes omnis consistebat Datami in se locique natu-

¹ MS. *ingredi.*

Namque hujus partem non habebat vice-simam militum. Quibus fretus confixit, adversariorumque multa millia concidit, cum de ipsius exercitu non amplius hominum mille cecidissent. Quam ob causam postero die tropæum posuit quo loco pri-die pugnatum est. Hinc cum castra mo-visset, inferior copiis, superior omnibus præliis discedebat, quod nunquam manum consereret, nisi cum adversarios locorum angustiis clausisset; quod perito regionum callideque cogitanti sæpe acci-debat. Autophradates, cum bellum duci majore regis calamitate, quam adversa-riorum, videret; ad pacem amicitiamque hortatus est, *ut cum rege in gratiam redi-ret.* Quam ille, et si non fidem fore puta-bat, tamen conditionem accepit, *seque ad Artaxerxem legatos missurum dixit.* Sic bellum, quod rex adversus Datamen sus-ceperat, sedatum: Autophradates in Phry-giam se recepit.

C A P. IX. At rex, quod implacabile odium in Datamen susceperat, postquam bello eum opprimi non posse animadver-tit, infidiis interficere studuit, quas ille plerasque vitavit. Sicut cum² nuntiatum

1. MS. erat. Alii omittunt est. 2. MS. addit ei.

eslet, quosdam sibi insidiari, qui in amicorum erant numero: de quibus, quod inimici detulerant, neque credendum, neque negligendum putavit: experiri voluit, verum falsumne sibi eslet relatum. Itaque eo profectus est, quo itinere futuras insidias dixerant. Sed elegit corpore & statu-
ra simillimum sui, eique vestitum suum dedit, atque eo loco ire, quo ipse consueverat, jussit. Ipse autem ornatus vestitu militari inter corporis custodes iter facere coepit. At insidiatores, postquam in eum locum agmen pervenit, decepti ordine atque vestitu, in eum faciunt impetum, qui suppositus erat. Prædixerat autem his Datames, cum quibus iter faciebat, *ut parati essent facere, quod ipsum vidissent.* Ipse, ut concurrentes insidiatores animadver-
tit, tela in eos conjectit. Hoc idem cum universi fecissent, priusquam pervenirent ad eum, quem aggredi volebant, confixi ceciderunt.

C A P. X. Hic tamen tam callidus vir extremo tempore captus est, Mithridatis Ariobarzanis filii dolo. Namque is pollicitus est regi, *se eum interfeturum, si ei rex promitteret, ut, quodcunque vellet, liceret impune facere: fidemque de ea re, more Persarum, dextra dedisset.* Hanc ut accepit,

E vj simu-

simulat se suscepisse cum rege inimiciti-
am: copias parat, & absens amicitiam cum
Datame facit, regis provinciam vexat,
castella expugnat, magnas prædas capit:
quarum partem suis dispertit, partem
ad Datamen mittit. Pari modo complura
castella ei tradit. Hæc diu faciendo, per-
suasit homini, se infinitum adversus regem
iulcepisse bellum; cum nihilo magis, ne
quam suspicionem illi præberet insidia-
rum, neque colloquium ejus petivit, ne-
que in conspectum venire studuit. Sic
absens amicitiam gerebat, ut non benefi-
ciis mutuis, sed odio communi, quod
erga regem susceperant, contineri vide-
rentur.

C A P. X I. Id cum satis se confirmasse
arbitratus est, certiorem facit Datamem,
*tempus esse majores exercitus parari, & bel-
lum cum ipso rege suscipi.* De qua re, si ei
videretur, quo loco vellet, in colloquium ve-
niret. Probata re, colloquendi tempus su-
mitur, locusque quo conveniretur. Huc
Mithridates cum uno, cui maximam ha-
bebat fidem, ante aliquot dies venit, com-
pluribusque locis separatim gladios ob-
ruit, eaque loca diligenter notat. Ipso
autem colloquendi die utrique, locum
qui explorarent, atque ipsos scrutaren-
tur,

tur, mittunt. Deinde ipsi sunt congressi. Hic cum aliquandiu in colloquio fuissent, & diversi discessissent, jamque procul Datames abeisset, Mithridates priusquam ad suos perveniret, ne quam suspicionem pareret, in eundem locum revertitur, atque ibi, ubi telum erat positum, resevit, ut si à laßitudine cuperet acquiesce-re: Datamemque revocavit, simulans se quiddam in colloquio esse oblitum. Interim telum, quod latebat, protulit: nudatumque vagina, veste texit, ac Datami venienti ait, *digredientem se animadvertisse locum quendam, qui erat in conspectu, ad castra ponenda idoneum.* Quem cuin digito monstraret, & ille conficeret, aversum ferro transfixit: & prius quam quisquam posset succurrere, interfecit. Ita ille vir, qui multos consilio, neminem perfidia ceperat, simulata captus est amicitia.

XV.

EPAMINONDAS.

CAPUT I.

EPAMINONDAS Polymni filius, Thebanus. De hoc priusquam scribamus, hæc præcipienda videntur lectoribus, ne alienos mores ad suos referant; neve ea, quæ ipsis leviora sunt, pari modo apud cæteros fuisse arbitrentur. Scimus enim musicen nostris moribus abesse à principis persona: saltare etiam in vitiis ponit. Quæ omnia, apud Græcos & gratia, & laude digna ducuntur. Cum autem exprimere imaginem consuetudinis atque vitæ velimus Epaminondæ, nihil videmur debere prætermittere, quod pertineat ad eam declarandam. Quare dicimus primum de genere ejus: deinde quibus disciplinis & à quibus fit eruditus: tum de moribus, ingeniique facultatibus; & si qua alia digna memoria erunt: postremo de rebus gestis. Quæ à plurimis omnium anteponentur virtutibus.

CAP. II. Natus igitur patre, quo diximus, honesto genere, pauper jam à ma-

I. MS. quo,

goribus

juribus relictus. Eruditus autem sic, ut nemo Thebanus magis. Nam & citharizare, & cantare ad chordarum sonum doctus est à Dionysio: qui non minore fuit in musicis gloria, quam Damon, aut Lamprus; quorum pervulgata sunt nomina: carmina cantari tibiis ab Olympiodoro, saltare à Calliphrone. At Philosophiæ præceptorem habuit Lysim Tarentinum, Pythagoreum: cui quidem sic fuit deditus, ut adolescens tristem & severum senem, omnibus æqualibus suis in familiaritate anteposuerit: neque prius eum à se dimiserit, quam i doctrinis tanto antecessit condiscipulos, ut facile intelligi posset, pari modo superaturum omnes in cæteris artibus. Atque hæc ad nostram consuetudinem sunt levia, & potius contemnenda: at in Græcia utique olim magnæ laudi erant. Postquam ephebus factus est, & palestræ dare operam cœpit; non tam magnitudini virium servivit, quam velocitati. Illam enim ad athletarum usum; hanc ad belli existimabat utilitatem pertinere. Itaque exercebatur plurimum currendo & luctando, ad eum finem, quoad stans complecti posset, atque contendere. In armis plurimum studii consumebat.

i. Addit, in.

C A R.

CAP. III. Ad hanc corporis firmitatem plura etiam animi bona acceſſerant. Erat enim modestus, prudens, gravis, temporibus sapienter utens, peritus belli, fortis manu, animo maximo: adeo veritatis diligens, ut ne joco quidem mentiretur. Idem continens, clemens, patientisque admirandum in modum: non tolum populi, ſed etiam amicorum ferens injurias: in primisque commiffa celans; quod interdum non minus prodeſt, quam diſerte dicere. Studiosus audiendi; ex hoc enim facillime diſci arbitrabatur. Itaque cum in circulum veniſſet, in quo aut de republ. diſputaretur, aut de philofophia ſermo haberetur, nunquam inde prius diſceſſit, quam ad finem ſermo eſſet deducetus. Paupertatem adeo facile perpeſſus eſt, ut de republ. nihil praeter gloriam ceperit. Amicorum in ſe tuendo caruit facultatibus. Fide ad alios ſublevandos ſæpe ſic uſus eſt, ut poſſit judicari, omnia ei cum amicis fuifſe communia. Nam cum aut civium ſuorum aliquis ab hostibus eſſet captus, aut virgo amici nubilis propter paupertatem collocari non poſſet, amicorum concilium habebat, & quantum quisque daret, pro cujuſque facultatibus imperabat. Eamq; ſumمام cum faceret,

ceret, priusquam acciperet pecuniam, aducebat eum, qui quærebat, ad eos, qui conferebant, eique ut ipsi numerarent, faciebat; ut ille, ad quem ea res perveniebat, sciret, quantum cuique deberet.

C A P. IV. Tentata autem ejus est abstinentia à Diomedonte Cyziceno. Namque is rogatu Artaxerxis Epaminondam pecunia corrumpendum susceperebat. Hic magno cum pondere auri Thebas venit, & Micythum adolescentulum quinq; talentis ad suam perduxit voluntatem; quem tum Epaminondas plurimum diligebat. Micythus Epaminondam convenit, & causam adventus Diomedontis ostendit. At ille Diomedonte coram, nihil, inquit, opus pecunia est. Nam si ea rex vult, quæ Thebanis sunt utilia, gratis facere sum paratus: sin autem contraria, non habet auri atque argenti satis. Namque orbis terrarum divitias accipere nolo, pro patriæ charitate. Te qui me incognitum tentasti, tuique similem existimasti, non miror: tibi ignesco. Sed egredere propere, ne alios corrumfas, cum me non potueris. Tu Micythe, argentum huic redde: aut, nisi id confessim facis, ego te tradam magistratui. Hunc Diomedon cum rogaret, ut tuto exire, suaque quæ attulisset, liceret efferre:

*efferre : istud¹, inquit, faciam : neque tua causa, sed mea : ne, si tibi sit pecunia ademta, aliquis dicat,² ad me erectum pervenisse, quod delatum accipere noluisset : à quo cum quæsisset, quo se³ duci vellet ; & ille Athenas dixisset; præsidium dedit, ut eo tuto perveniret. Neque vero id satis habuit, sed etiam ut inviolatus in navem ascenderet, per Chabriam Athenensem, de quo supra mentionem fecimus, effecit. Abstinentiæ erit hoc satis testimonium. Plurima quidem proferre possemus, sed modus adhibendus est: quoniam uno hoc volume *vitas excellentium virorum complurium* concludere constituius: quorum separatis multis millibus versuum complures scriptores ante nos explicarunt.*

C A P. V. Fuit⁴ & disertus, ut nemo Thebanus ei par eslet eloquentia: neque minus concinnus in brevitate respondendi, quam in perpetua oratione ornatus. Habuit obrectatorem Meneclidem quendam, indidem Thebis, adversarium in administranda republ. satis exercitatum in dicendo, ut Thebanum scilicet. Namque illi genti plus inest virium quam ingenii. Is, quod in re militari florere Epaminon-

1. MS. addit quidem. 2. MS. addit, id. 3. MS. deducit.
4. MS. etiam.

dam videbat, hortari solebat Thebanos,
ut pacem bello anteferrent, ne illius impera-
toris opera desideraretur. Huic ille, fallis
inquit, verbo cives tuos, quod hos à bello a-
vocas. Otii enim nomine servitutem concilias.
Nam paritur pax bello. Itaque qui ea diu-
tina volunt frui, bello exercitati esse debent.
Quare si principes Graciae esse vultis, castris
est yobis utendum, non palastra. Idem ille
Meneclides cum huic objiceret, quod libe-
ros non haberet, neque uxorem duxisset; ma-
ximeque insolentiam, quod sibi Agamemnonis
belli gloriam videretur consecutus: at ille,
desine, inquit, Meneclide de uxore mihi ex-
probare. Nam nullius in ista re minus, quam
tuo uti consilio volo. Habebat enim Mene-
clides suspicionem adulterii. Quod autem
me Agamemnonem æmulari putas, falleris.
Namque ille cum universa Gracia vix decem
annis unam cepit urbem, ego contra ex una
urbe nostra dieque uno, totam Graciam, La-
cedemoniis fugatis, liberavi.

CAP. VI. Idem cum in conventum
venisset Arcadum petens ut societatem cum
Thebanis & Argivis facerent, contraque
Callistratus Atheniensium legatus, qui e-
loquentia omnes eo præstabat tempore,
postularet, ut potius amicitiam sequerentur
Atticorum; & in oratione sua multa inve-
ctus

Etus esset in Thebanos & Argivos, in eisque hoc posuisset; animadvertere debere Arcades, quales utraque civitas cives procreasset, ex quibus de cæteris possent judicare. Argivos enim fuisse Orestem & Alemannem, matricidas: Thebis Oedipum natum, qui cum patrem suum interfecisset, ex matre liberos procreasset. Hic in respondendo Epaminondas, cum de cæteris perorasset, postquam ad illa duo opprobria pervenit, admirari se dixit stultitiam rhetoris Attici, qui non animadvertisit innocentes illos nates; domi scelere admissi, cum patria essent pulsi, receptos esse ab Atheniensibus. Sed maxime ejus eloquentia eluxit Spartæ legati ante pugnam Leuctricam, quo cum omnium sociorum convenienter legati, coram frequentissimo legationum conventu, sic Lacedæmoniorum tyrannidem coarguit, ut non minus illa oratione opes eorum concusserit, quam Leuctrica pugna. Tum enim perfecit; quod post apparuit, ut auxilio sociorum Lacedæmonii privarentur.

CAP. VII. Fuisse patientem, suorumque injurias ferentem ciuium, quod se patris irasci nefas esse duceret, hæc sunt testimonia. Cum eum propter invidiam cives præficere exercitui noluissent, duxque esset delectus belli imperitus, cuius

ius errore eo esset deducta illa militum multitudo, ut omnes de salute pertimescerent, quod locorum angustiis clausi ab hostibus obsidebantur: desiderari cœpta est Epaminondæ diligentia. Erat enim ibi privatus numero militum, à quo cum paterent opem, nullam adhibuit memoriam contumeliaz; & exercitum, obsidione liberatum, domum reduxit in columem. Neq; vero hoc semel fecit, sed sæpius; maxime autem fuit illustre, cum in Peloponnesum exercitum duxisset adversus Lacedæmonios; haberetque collegas duos, quorum alter erat Pelopidas, vir fortis ac strenuus. Hic, cum criminibus adversariorum omnes in invidiam venissent, obcamque rem imperium his esset abrogatum, atque in eorum locum alii prætores successissent, Epaminondas plebis cito non paruit, idemque ut facerent, persuasit collegis, & bellum, quod suscepserat, gesshit. Namque animadvertebat, ubi id fecisset, totum exercitum propter prætorum imprudentiam inscitiamque belli peritum. Lex erat Thebis, quæ morte multabat, si quis imperium diutius retinuisset, quam lege præfinitum foret, hanc Epaminondas cum reipubl. conservandæ causa latam videret, ad perniciem civitatis con-

conferre noluit & quatuor mensibus diutius, quam populus iussicerat, gessit imperium.

CAP, VIII. Postquam domum reditum est, collegæ ejus hoc crimine accusabantur. Quibus ille permisit, omnem ut causam in se transferrent, suaque opera factum contenderent, ut legi non obedirent. Qua defensione illis periculo liberatis, nemo Epaminondam responsurum putabat, quod, quid diceret, non haberet. At ille in judicium venit: nihil eorum negavit, quæ adversarii criminis dabant, omniaque quæ collegæ dixerant, confessus est; neque recusavit, quo minus legis poenam subiret, sed unum ab iis petivit, ut in ¹ sepulcro suo conscriberent: Epaminondas à Thebanis morte mutatus est, quod eos cogit apud Leuctra superare Lacedæmonios; quos ante se imperatorem nemo Bœoticorum ausus fuit aspicere in acie: quodque uno prælio non solum Thebas ab interitu retraxit, sed etiam universam Græciam in libertatem vindicavit, eoque res utrorumque perduxit, ut Thebani Spartam oppugnarent, Lacedæmonii satis haberent, si salvi esse possent. Neque prius bellare destitit, quam Messena ² constituta urbem eorum obſidione clau-

1. Sic. MS. Alii periculo. 2. Alii reficitur.

fit. Hæc cum dixisset, risus omnium cum hilaritate coortus est: neque quisquam judex ausus est ¹ ferre suffragium. Sic à judicio capitis maxima discessit gloria.

C A P. IX. Hic extremo tempore imperator apud Mantineam, cum acie instructa audacius instaret hostibus, cognitus à Lacedæmoniis, quod in ejus unius pernicie, patriæ sitam putabant salutem, universi in unum impetum fecerunt, neque prius abscesserunt, quam magna cæde facta, multisque occisis, fortissime ipsum Epaminondam pugnantem, sparo eminus percussum concidere viderunt. Hujus casu aliquantum retardati sunt Bœotii: neque tamen prius pugna excesserunt, quam repugnantes profligerunt. At Epaminondas cum animadverteret, mortiferum se vulnus accepisse, simulque si ferrum, quod ex hastili in corpore remanserat, extraxisset, animam statim amisserunt: usq: eo retinuit, quoad renuntiatum est, *vicisse Bœotios*. Id postquam audivit; *satis, inquit, vixi: invictus enim morior,* Tum ferro extracto confessim examinatus est.

C A P. X. Hic uxorem nunquam duxit. in quo cum reprehendetur à Pelopida,

1. MS. addit de ea.

qui

qui filium habebat infamem, *Maleque eum in eo patriæ consulere diceret, quod liberos non relinqueret*: vide, inquit, ne tu pejus consulas, qui *talem ex te natum reliturus sis*. *Neque vero stirps mihi potest esse*. *Namque ex me natam relinquo pugnam Lendricam, quæ non modo mihi superstes, sed etiam immortalis sit, necesse est*. Quo tempore duce Pelopida, exules Thebas occupaverunt, & præsidium Lacedæmoniorum ex arce expulerunt, Epaminondas, quamdiu facta est cædes civium, domi se retinuit: quod neque malos defendere volebat, neque impugnare, ne manus suorum sanguine cruentaret. Namque *omnem civilem victoriam funestam* putabat. Idem postquam apud Cadmeam pugnari cum Lacedæmoniis cœpit: in primis stetit. Hujus de virtutibus, vitaque fatis erit dictum, si hoc unum adjunxero, quod nemo eat inficias: Thebas & ante Epaminondam natum, & post ejus interitum, perpetuo alieno paruisse imperio. Contra eas, quamdiu ille præfuerit reipubl. caput fuisse totius Græciæ. Ex quo intelli-*gi* potest, unum hominem pluris quam civitatem fuisse.

XVI.

PELOPIDAS.

CAPUT I.

PELOPIDAS Thebanus magis¹ historiis, quam vulgo, notus: cuius de virtutibus dubito quemadmodum exponam, quod vereor, si res explicare incipiam, non vitam ejus enarrare, sed historiam videar scribere, si tantummodo summas attigero, ne rudibus literarum Græcarum minus lucide appareat, quantus fuerit ille vir. Itaque utrique rei occurram, quantum potero; & medebor cum satietati, tum ignorantiae lectorum. Phœbibidas Lacedæmonius, cum exercitum Olynthum duceret, iterque per Thebas faceret, arcem oppidi, quæ Cadmea nominatur, occupavit impulsu perpaucorum Thebanorum, qui adversariæ factioni quo facilius resisterent, Laconum rebus studebant: idque suo privato, non publico, fecit consilio. Quo facto eum Lacedæmonii ab exercitu removerunt, pecuniaque multarunt: neq; eo magis arcem The-

¹. MS. *historicis.*

banis reddiderunt, quod suscepit ini-
citiis latius ducebant eos ob sideri, quam
liberari. Nam post Peloponnesium bellum
Athenasque devictas, cum Thebanis sibi
rem esse existimabant: & eos esse solos,
qui adversus resistere auderent. Hac men-
te amicis suis summas potestates dederant,
alterius ¹ factionis principes partim inter-
fecerant, alios in exilium ejecerant: in
quibus Pelopidas hic, de quo scribere ex-
orsi sumus, pulsus patria carebat.

C A R. II. Hi omnes ere Athenas se
contulerant, non quo sequerentur otium,
sed ut quemque ex proximo locum fors
obtulisset, eo patriam recuperare niteren-
tur. Itaque cum tempus est visum rei ge-
rendæ, communiter cum his, qui Thebis
idem tentiebant, diem delegerunt, ad inimicos
opprimendos civitatemque libe-
randam, eum, quo maximi magistratus si-
mul confluverant epulari. Magnæ læpe-
res non ita magnis copiis sunt gestæ: sed
profecto nunquam ab tam tenui initio
tantæ opes sunt prefligatae. Nam duode-
cim adolescentuli coierant ex his, qui e-
xilio erant multati, cum omnino non es-
sent amplius centum; qui tanto te offer-
rent periculo. Qua paucitate percussa est

¹ MS. addit. quo.

Lacedæmoniorum potentia. Hi enim non magis adversariorum fæctioni quam Spartanis eo tempore bellum intulerunt, qui principes erant totius Græciæ. Quorum imperii majestas, neque ita multo post Leuctrica pugna, ab hoc initio ² perculsa cecidit. illi igitur duodecim, quorum erat dux Pelopidas, cum Athenis interdiu exissent, ut vespertascente cœlo Thebas possent pervenire, cum canibus venaticis exierunt retia farentes, vestitu agresti, quo minore suspicione facerent iter. Qui cum tempore ipso, quo studuerant, pervenissent, domum Charonis ³ deverterunt, à quo & tempus & dies erat datum.

CAP. III. Hoc loco libet interponere, etsi sejunctum à re proposita est, *nimia fiducia quantæ ⁴ calamitati soleat esse*. Nam Magistratum Thebanorum statim ad aures pervenit exules in urbem devenisse. Id illi, vino epulisque dediti, usque eo despicerunt, ut ne quærere quidem de tanta re laborarint. Accessit etiam, quod magis aperiret eorum dementiam. Allata est enim epistola Athenis ab Archia hierophante ⁵ Archiæ, qui tum maximum

1. A'ii, *imperiora*. 2. MS. *percussa*. 3. MS. *devenerunt*.
4. MS. *foliabilitati*. 5. MS. *addit, uno ex his; vide Plutarch in Pelopida*.

magistratum Thebis obtinebat; in qua omnia de profectione exulum perscripta erant. Quæ cum jam accubanti in convvio esset data, sicut erat signata, in pulvinum subjiciens, *in crastinum*, inquit, *dif-fero res severas*. At illi omnes, cum jam nox processisset, vinolenti ab exilibus duce Pelopida sunt imperfecti. Quibus rebus confectis, vulgo ad arma libertatemque vocato, non solum qui in urbe erant, sed etiam undique ex agris concurrerunt, præsidium Lacedæmoniorum ex arce pepulerunt, patriam obsidione liberaverunt. Auctores Cadmeæ occupandæ partim occiderunt, partim in exilium ejecerunt.

CAP. IV. Hoc tam turbido tempore, sicut supra diximus, Epaminondas, quoad cum civibus dimicatum est, domi quietus fuit. Itaque hæc liberandarum Thebarum propria laus est Pelopidæ: cæteræ fere omnes communes cum Epaminonda. Namque in Leuctrica pugna, imperatore Epaminonda, hic fuit dux delectæ manus, quæ prima phalangem prostravit Laconum. Omnibus præterea periculis adfuit. Sicut Spartam cum oppugnavit, alterum tenuit cornu: quoque Messena celerius restitueretur, legatus in Persas est profectus. Denique hæc fuit altera persona

sona Thebis, sed tamen secunda, ita ut proxima esset Epaminondæ.

C A P. V. Conflictatus autem est cum adversa fortuna. Nam & initio, sicut ostendimus, exul patria caruit: & cum Thessaliam in potestatem Thebanorum cuperet redigere, legationisque jure satis rectum se arbitraretur, quod apud omnes gentes sanctum esse consuesset, à tyranno Alexandro Pheræo simul cum Ismenia comprehensus, in vincula conjectus est. Hunc Epaminondas recuperavit bello persequens Alexandrum. Post id factum, nunquam is animo placari potuit in eum, à quo erat violatus. Itaque persuasit Thebanis, ut subsidio Thessaliæ proficiscerentur, tyrannosque ejus expellerent. Cujus belli cum ei summa esset data, eoque cum exercitu profectus esset, non dubitavit, simul ac conspexit hostem, configere. In quo prælio Alexandrum ut animadvertit, incensus ira equum in eum concitatavit, proculque digressus à suis, conjectu telorum confossus cecidit. Atque hoc secunda victoria accidit. Nam jam inclinatae erant tyrannorum copiæ. Quo facto omnes Thessaliæ civitates imperfectum Pelopidam coronis aureis, & statuis æneis, liberosque ejus multo agro donarunt.

XVII.

A G E S I L A U S .

C A P U T I .

AGESILAUS Lacedæmonius, cum à cæteris scriptoribus, tum eximie à Xenophonte Socratico collaudatus est. Eo enim usus est familiarissime. Hic primum de regno cum Leotychide fratri filio habuit contentionem. Mos est enim à majoribus Lacedæmoniis traditus, ut duos haberent semper reges, nomine magis quam imperio, ex duabus familiis¹ Proclis & Eurysthenis, qui principes ex progenie Herculis, Spartæ reges fuerunt,² Harum ex altera in alterius familiæ locum fieri non licebat: itaque uterque suum retinebat ordinem. Primum ratio habebatur, qui maximus natu esset ex liberis ejus, qui regnans decessisset. Sin is virilem sexum non reliquisset, tunc deligebatur, qui proximus esset propinquitate. Mortuus erat Agis rex, frater Agesilai. Filium reliquerat Leotychidem, quem ille³ na-

I. Plutarchus *Eurytionidas* & *Agedas* vocat. Plato *Tatrationum* pro *Proculo* habet. MS. 2. *Horum.* 3. *Alii, vivens.* tum

tum non agnorat: eundem moriens suum esse dixerat Is de honore regni cum Agesilao suo patruo contendit: neque id, quod petivit consecutus est. Nam Lysandro suffragante, homine, ut ostendimus supra, factioso, & his temporibus potente, Agesilaus antelatus est.

C A P. II. Hic simulatque imperii potitus est, persuasit Lacedæmoniis, ut exercitum emitterent in Asiam, bellumque regi facerent: docens, satius esse in Asia, quam in Europa dimicare. Namque fama exierat, Artaxerxem comparare classem, pedestresque exercitus, quos in Græciam mitteret. Data potestate tanta celeritate usus est, ut prius in Asiam cum copiis perveniret. quain regii satrapæ eum scirent profectum. Quo factum est, ut omnes imperatores imprudentesque offenderet. Id ut cognovit Tissaphernes, qui summum imperium tum inter præfectos habebat regios, inducias à Lacone petivit, simulans, se dare operam, ut Lacedæmoniis cum rege conveniret: re autem vera ad copias comparandas: easque impetravit trimestres; juravit autem uterque, se sine dolo inducias conservaturum. In qua pactione summa fide mansit Agesilaus: contra ea Tissaphernes nihil aliud quam bellum compa-

comparavit. Id et si sentiebat Lacō, tamen jusjurandum servabat, multumque in eo consequi se dicebat, quod Tissaphernes perjurio suo, & homines suis rebus ab alienaret, & deos sibi iratos redderet: se autem servata religione confirmare exercitum, cum animadverteret, deorum numen facere secum, hominesque sibi conciliari amiciores, quod his studere consuefissent, quos conservare fidem videbant.

C A P . III . Postquam induciarum præterit dies, barbarus non dubitans, quod ipsius erant plurima domicilia in Caria, & ea regio his temporibus multo putabatur locupletissima, eo potissimum hostes impetum facturos: omnes suas copias eo contraxerat. At Agesilaus in Phrygiam se convertit, eamque prius depopulatus est, quam Tissaphernes usquam se moveret. Magna præda militibus locupletatis, Ephesum hiematum exercitum reduxit, atque ibi, officinis armorum institutis, magna industria bellum apparavit. Et quo studiosius armarentur insigniisque ornarentur, præmia proposuit, quibus donarentur, quorum egregia in ea re fuisse industria. Fecit idem in exercitationum generibus, ut qui cæteris præstitissent, eos magnis afficeret muneribus. His igitur

tur rebus effecit, ut & ornatissimum & exercitatissimum haberet exercitum. Huic cum tempus esset visum, copias extraheret ex hybernaculis: vidi, si, quo esset iter facturus, palam pronuntiasset, hostes non credituros, aliasque regiones occupaturos, nec dubitatueros aliud esse facturum ac pronuntiasset. Itaque cum ille Sardis se iturum dixisset, Tissaphernes eandem Cariam defendendam putavit. In quo cum eum opinio fecellisset, victumque se vidisset consilio, sero suis praesidio profectus est. Nam cum illo venisset, jam Agesilaus, multis locis expugnatis, magna erat præda potitus. Laco autem, cum, videret hostes equitatu superare, nunquam in campo sui fecit potestatem, & his locis manum conseruit, quibus plus pedestres copiae valerent. Pepulit ergo, quotiescumque congressus est, multo majores adversariorum copias, & sic in Asia versatus est, ut omnium opinione victor duceretur.

C A P . IV . Hic cum animo meditaretur proficiendi in Persas, & ipsum regem adoriri, nuntius ei domo venit ephorum jussu, bellum Atheniens & Bœotios iudicisse Lacedamoniis: quare venire non dubitaret. In hoc non minus ejus pietas su-

F V spicienda

spicienda est, quam virtus bellica; qui, cum victori præcesset exercitui, maximamque haberet fiduciam regni Persarum potiundi, tanta modestia dicto audiens fuit jussis absentium magistratum, ut si privatus in comitio esset Sparta: cuius exemplum utinam imperatores nostri sequi voluerissent. Sed illuc redeamus. Agesilaus opulentissimo regno præposuit bonam existimationem, multoque glorioius duxit, si institutis patriæ paruisset, quam si bello superasset Asiam. Hac igitur mente Hellespontum copias trajecit, tantaque usus est celeritate, ut, quod iter Xerxes anno vertente confecerat, hic transierit triginta diebus. Cum jam haud ita longe abesset à Peloponneso, obsistere ei conati sunt Athenienses & Bœotii, cæterique eorum socii, apud Coroneam: quos omnes gravi prælio vicit. Hujus victoriarum maxima fuit laus, quod cum plerique ex fuga se in templum Minervæ conjecissent, quærereturque ab eo, *quid his fieri vellet;* et si aliquot vulnera acceperat eo prælio, & iratus videbatur omnibus, qui adversus arma tulerant, tamen antetulit iræ religionem, & eos *vetuit violari.* Neque vero hoc solum in Græcia fecit, ut tempora deorum sancta haberet; sed etiam apud bar-

barbaros summa religione omnia simula-
cra, aratque conservavit. Itaque prædi-
cabat, *mirari se, non sacrilegorum numero ha-
beri, qui supplicibus eorum nocuissent, aut
huic fere non gravioribus pœnis affici, qui reli-
gionem minuerent, quam qui fana spoliarent.*

C A P. V. Post hoc prælium, collatum est omne bellum circa Corinthum,
ideoque *Corinthium* est appellatum. Hic
cum una pugna decem millia hostium,
Agesilao duce cecidissent: eoque facto o-
pes adversariorum debilitatæ viderentur:
tantum abfuit ab insolentia gloriæ, ut
commiseratus sit fortunam Græciæ, quod
tam multi à se victi vitio adversariorum
concidissent: *namque illa multitudine, si sa-
na mens esset, Græciae supplicium Persas da-
re potuisse.* Idem cum adversarios intra
mœnia compulisset, & ut Corinthum op-
pugnaret, multi hortarentur: *negavit id
sue virtuti convenire.* Se enim eum esse dixit,
qui ad officium peccantes redire cogeret, non
qui urbes nobilissimas expugnaret Græcia;
nam si, inquit, eos extinguere voluerimus,
qui nobiscum adversus barbaros steterunt,
nosmetipsi nos expugnaverimus, illis quiescen-
tibus. *Quo facto sine negotio, cum voluerint,*
nos oppriment.

C A P. VI. Interim accidit illa calami-
F vj tas

tas apud Leuctra Lacedæmoniis, quo ne proficisceretur, cum à plerisque ad ex-eundum premeretur, ut si de exitu divinaret, exire noluit. Idem, cum Epaminnondas Spartam oppugnaret, essetque sine muris oppidum, talem se imperatorem præbuit, ut eo tempore omnibus apparuerit, nisi ille fuisset, Spartam futuram non fuisse. In quo quidem discrimine celeritas ejus consilii saluti fuit universis. Nam cum quidam adolescentuli, hostium adventu perterriti ad Thebanos transfugere vellent, & locum extra urbem editum cepissent: Agesilaus, qui perniciosissimum fore videret, si animadversum esset, quenquam ad hostes transfugere conari, cum suis eo venit, atque, *ut si bono animo fecissent, laudavit consilium eorum, quod eum locum occupassent, & se, id quoque fieri debere, animadvertisse.* Sic adolescentulos simulata laudatione recuperavit, & adjunctis de suis comitibus, locum tutum reliquit. Namque illi aucto numero eorum, qui expertes erant consilii, commovere se non sunt ausi, eoque libenterius, quod latere arbitrabantur, quæ cogitarant.

C A P . V I I . Sine dubio post Leuctriam pugnam Lacedæmonii se nunquam refe-

refecerunt, neque pristinum imperium recuperarunt: cum interim Agesilaus non destitit, quibuscumque rebus posset patriam juvare. Nam cum præcipue Lace-dæmonii indigerent pecunia: ille omnibus, qui a rege defecerant, præsidio fuit, à quibus magna donatus pecunia, patriam sublevavit. Atque in hoc illud in primis fuit admirabile, cum maxima munera ei ab regibus, & dynastis, civitatibusque conferrentur, nihil unquam in domum suam contulit, nihil de victu nihil de vestitu Laconum mutavit. Domo eadem fuit contentus, qua Eurysthenes, progenitor majorum suorum fuerat usus: quam qui intrarat, nullum signum libidinis, nullum luxuriæ videre poterat: contra, plurima patientiæ atque abstinentiæ. Sic enim erat instructa, ut nulla in re differret à cūjusvis inopis atque privati.

C A P. VIII. Atque hic tantus vir, ut naturam fautricem habuerat in tribuendis animi virtutibus, sic maleficam nactus est in corpore: exiguus, & claudus altero pede. Quæ res etiam nonnullam afferebat deformitatem: atque ignoti faciem ejus cum intuerentur, contemnebant; qui autem virtutem noverant, non poterant admirari satis. Quod ei usu venit, cum anno-

annorum octoginta subsidio Thaco in Ægyptum ivislet, & in acta cum suis accubuisse, sine ullo tecto: stratumque haberet tale, ut terra tecta esset stramentis: neque huc amplius, quam pellis esset injecta, eodemque comites omnes accubuisserent, vestitu humili, atque obsoleto, ut eorum ornatus non modo in his regem neminem significaret, sed hominis non beatissimi suspicionem præberet. Hujus de adventu fama cum ad regios esset perlata, celeriter munera eo cujusque generis sunt allata. His quærentibus Agesilaum, vix fides facta est, unum esse ex his, qui tum accubabant. Qui, cum regis verbis, quæ attulerant, dedissent, ille præter vitulina, & ejusmodi genera oblongi, quæ præfens tempus desiderabat, nihil accepit, unguenta, coronas, secundamque mensam servis dispertiit: cætera referri jussit. Quo facto eum barbari magis etiam contemserunt, quod eum ignorantia bonarum rerum illa potissimum sumsisse arbitrabantur. Hic cum ex Ægypto reverteretur, donatus à rege Nectanebe ducentis viginti talentis, quæ ille muneri populo suo daret: venissetque in portum, qui Menelai vocatur, jacens in-

ter Cyrenas & Aegyptum, in morbum implicitus decessit. Ibi eum amici, quo Spartam facilius perferre possent, quod mel non habebant, cera circumfuderunt; atque ita domum retulerunt.

XVIII.

E U M E N E S.

C A P U T . I

E U M E N E S Cardianus. Hujus si virtuti par data esset fortuna, non ille quidem major, sed multo illustrior, atque etiam honoratior: quod magnos homines virtute metimur, non fortuna. Nam cum ætas ejus cecidisset in ea tempora, quibus Macedones florarent, multum ei detraxit inter hos viventi, quod alienæ erat civitatis: neque aliud huic defuit, quam generosa stirps: et si ille domestico summo genere erat. Tamen Macedones eum sibi aliquando anteponi indigne ferabant: neque tamen non patiebantur. Vincebat enim omnes cura, vigilantia, patientia, calliditate, celeritate ingenii. Hic per adolescentulus ad amicitiam accessit Philippi

Philippi Amyntæ filii: breve tempore in intimam pervenit familiaritatem. Fulgebat enim jam in adolescentulo indoles virtutis. Itaque eum habuit ad manum scribæ loco: quod multo apud Graios honorificentius est, quam apud Romanos. Nam apud nos revera, sicut sunt, mercenarii scribæ existimantur: at apud illos contrario nemo ad id officium admittitur, nisi honesto loco, & fide & industria cognita; quod necesse est omnium consiliorum eum esse partipem. Hunc locum tenuit amicitiæ apud Philippum annos septem. Illo interfecto, eodem gradu fuit apud Alexandrum annos tredecim. Novissimo tempore præfuit etiam alteri equitum alæ, quæ *hetærica* appellabatur. Utique autem in consilio semper affuit, & omnium rerum habitus est particeps.

CAP. II. Alexandro Babylone mortuo, cum regna singulis familiaribus disperterentur, & summa rerum tradita esset tuenda eidem, cui Alexander moriens annulum suum dederat Perdiccæ: ex quo omnes conjecterant, eum regnum ei commendasse, quoad liberi ejus in suam tutelam pervenissent: aberat enim Craterus, & Antipater, qui antecedere hunc

i. MS. addit, daret, cumque.

vide-

videbantur: mortuus erat Hephæstio, quem unum Alexander, quod facile intelligi posset, plurimi fecerat: hoc tempore data est Eumeni Cappadocia, sive potius dicta. Nam tum in hostium erat potestate. Hunc sibi Perdiccas adjunxerat magno studio, quod in homine fidem & industriam magnam videbat: non dubitans, si eum pellexisset, magno usui fore sibi in his rebus, quas apparabat. Cogitabat enim, quod fere omnes in magnis imperiis concupiscunt, omnium partes corripere atque complecti. Neque vero hoc solus fecit, sed cæteri quoque omnes, qui Alexandri fuerant amici. Primus Leonatus Macedoniam præoccupare destinaverat. Is multis magnis¹ pollicitationibus persuadere Eumeni studuit, ut Perdiccam desereret, ac secum facheret societatem. Cum perducere eum non posset, interficere conatus est: & fecisset, nisi ille clam noctu ex præsidiis ejus effugisset.

C A P. I I I. Interim conflata sunt illa bella quæ ad internacionem post Alexandri mortem gesta sunt. omnesque concurserunt ad Perdiccam opprimendum. Quem etsi infirmum videbat, quod unus omnibus resistere cogebatur, tamen ami-

1. MS. addit. que.

cum non deseruit, neque salutis, quam fidei fuit cupidior. Præfecerat eum Perdiccas ei parti Asiae, quæ inter Taurum montem jacet atque Hellēspontum: & illum unum opposuerat Europæis adversariis. Ipse Ægyptum oppugnatum a lversus Ptolemæum erat profectus. Eumenes cum neque magnas copias, neque firmas haberet, quod & inexercitatae, & non multo ante erant contractæ: adventare autem dicerentur, Hellēspontumque transisse Antiater & Crateris magno cum exercitu Macedonum, viri cum claritate tum usu belli præstantes (Macedones vero milites ea tunc erant fama, qua nunc Romani feruntur: etenim semper habitu sunt fortissimi, qui summam imperii potirentur) Eumenes intelligebat, si copiæ suæ cognoscerent, aduersus quos ducerentur, non modo non ituras, sed simul cum nuntio dilapsuras. Itaque hoc ejus fuit prudentissimum consilium, ut deviis itineribus milites duceret, in quibus vera audire non possent: & his persuaderet, se contra quosdam barbaros proficiisci. Itaque tenuit hoc propositum, & prius in aciem exercitum eduxit, præliumque commisit, quam milites sui scirent, cum quibus ar-

ma conferrent. Effecit etiam illud locorum præoccupatione, ut equitatu potius dimicaret, quo plus valebat, quam pedestatu quo erat deterior.

C A P. IV. Quorum acerrimo concursu cum magnam partem diei esset pugnatum, cadit Craterus dux, & Neoptolemus, qui secundum locum imperii tenebat. Cum hoc concurrit ipse Eumenes. Qui cum inter se complexi, in terram ex equis decidissent, ut facile intelligi posset inimica mente contendisse, animoque magis etiam pugnasse, quam corpore: non prius distracti sunt, quam alterum anima reliquerit. Ab hoc aliquot plagis Eumenes vulneratur, neque eo magis ex prælio excessit, sed acrius hostibus instituit. Hic equitibus profligatis, imperfecto duce Cratero, multis præterea, & maxime nobilibus captis, pedester exercitus, quod in ea loca erat deductus, ut invito Eumene elabi non posset, pacem ab eo petiit, quam cum impetrasset, in fide non mansit, & se, simul ac potuit, ad Antipatrum recepit. Eumenes Craterum, ex acie semi-vivum elatum, recreare studuit. Cum id non potuisset, pro hominis dignitate, pro que pristina amicitia (namque illo usus erat, Alexandro vivo, familiariter) amplio funere

funere extulit, ossaque in Macedoniam uxori ejus ac liberis remisit.

C A P . V . Hæc dum apud Hellespontum geruntur, Perdiccas apud flumen Nilum interficitur à Seleuco & Antigono: rerumque summa ad Antipatrum defertur. Hic, qui deseruerant, exercitu suffragium ferente, capitis absentes damnatur, in his Eumenes. Hac ille perculsus plaga non succubuit, neque eo secius bellum administravit. Sed exiles res animi magnitudinem, et si non frangebant, tamen imminuebant. Hunc persequens Antigonus, cum omni genere copiarum abundaret, saepe in itineribus vexabatur: neque unquam ad manum accedere licet, nisi his locis, quibus pauci possent multis resistere. Sed extremo tempore cum consilio capi non posset, multitudine circumventus est. Hinc tamen multis suis amissis, se expedivit, & in castellum Phrygiae, quod Nora appellatur confugit. In quo cum circumfederetur, & vereretur, ne uno loco manens e quos militares perderet, quod spatium non esset agitandi: calidum fuit ejus inventum, quemadmodum stans jumentum calefieri exerceriq; posset, quo libentius & cibo uteretur, & à corporis motu non removeretur, substrin-
gebat

gebat caput loro altius, quam ut prioribus pedibus plane terram posset attingere, deinde post verberibus, cogebat exultare, & calces remittere. Qui motus non minus sudorem excutiebat, quam si in spatio decurreret. Quo factum est, quod omnibus mirabile est visum, ut jumenta æque nitida ex castello educeret, cum complures menses in obsidione fuisset, ac si in campestribus ea locis habuisset. In hac conclusione, quotiescunque voluit, apparatum & munitiones Antigoni alias incendit, alias disjecit. Tenuit autem se uno loco, quamdiu fuit hiems. Quod castrum¹ sub dio habere non poterat ver appropinquabat, simulata deditio, dum de conditionibus tractat, præfectis Antigoni impoluit. seque ac suos omnes extraxit incolumes.

C A P. V I. Ad hunc Olympias, mater quæ fuerat Alexandri, cum literas & nuntios misisset in Asiam consultum, utrum repetitum² Macedoniam veniret (nam tum in Epico habitabat) & eas res occuparet: huic ille primum suasit, ne se moveret & expectaret, quo ad Alexandri filius regnum adipisceretur. Sin aliqua cupiditate raperetur in Macedoniam, omnium injuriarum obtivi-

1. Alii, *subsidia*. 2. Alii, *iret Macedoniam*.

secretur

siceretur, & in neminem acerbiore uteretur imperio. Horum nihil ea fecit. Nam & in Macedoniam profecta est, & ibi crudelissime se gessit. Petuit autem ab Eumene absente, ne pateretur, *Philippi domus & familia inimicissimos stirpem quoque interimere; ferretque opem liberis Alexandri.* *Quam veniam si daret, quam primum exercitus pararet, quos sibi subsidio adduceret.* Id quo facilius ficeret, se omnibus praefectis, qui in officio manebant, misisse literas ut ei parent, ejusque consiliis uterentur. His rebus Eumenes permotus satius duxit, si ita tulisset fortuna, perire benemeritis referentem gratiam, quam ingratum vivere.

C A P. VII. Itaque copias contraxit, bellum adversus Antigonom comparavit. Quod una erant Macedones complures nobiles, in his Peucestes, qui corporis custos fuerat Alexandri, tum autem obtinebat Persidem: ¹ Antigonos, cuius sub imperio phalanx erat Macedonum, invidiā verens, quam tamen effugere non potuit, si potius ipse alienigena summi imperii potiretur, quam alii Macedonum, quorum ibi erat multitudo: in principiis nomine Alexandri statuit tabernaculum, in eoque tellam auream cum sceptro ac

1. Alii, *Antigenes.* Alii, *Tentamus.* Polienus *Teutamates,* diade-

diademate jussit poni, eoque omnes quotidie convenire, ut ibi de summis rebus consilia caperentur. Credens minore se invidia fore si specie imperii nominisque simulatione Alexandri, bellum videretur aministrare. Quod & fecit: nam cum non ad Eumenis principia, sed ad regia conveniretur, atque ibi de rebus deliberaretur, quodammodo latebat, cum tamen per eum unum gererentur omnia.

C A P. VIII. Hic in Parætacis cum Antigono conflixit non acie instructa, sed in itinere, eumque male acceptum in Medianum hiematum coegit redire. Ipse in finitima regione Persidis hiematum copias divisit, non ut voluit, sed ut militum cogebat voluntas. Namque illa phalanx Alexandri Magni, quæ Asiam pergravebat, deviceratque Persas, inveterata cum gloria tum etiam licentia, non parere seducibus sed imperare postulabat: ut nunc veterani faciunt nostri. Itaque periculum est, ne faciant, quod illi fecerunt sua intemperantia nimiaque licentia, ut omnia perdant; neque minus eos cum quibus steterint, quam adversus quos fecerint. Quod si quis illorum veteranorum legat facta, paria horum cognoscat: neque rem

i. Alii, *militum id cogebat.*

ullam

ullam nisi tempus, interesse judicet. Sed ad illos revertar. Hiberna sumferant non ad usum belli, sed ad ipsorum luxuriam: longeque inter se discesserant. Hoc Antigonus cum comperisset, intelligeretque se parem non esse paratis adversariis, statuit aliquid sibi consilii novi esse capendum. Duæ erant viæ, qua ex Medis, ubi ille hiemabat, ad adversiorum hibernacula posset perveniri. Quarum brevior per loca deserta, quæ nemo incolebat propter aquæ inopiam; cæterum dierum erat fere decem. Illa autem, qua omnes commeabant, altero tanto longiorem habebat anfractum: sed erat copiosa, omniumque rerum abundans. Hac si proficeretur, intelligebat prius adversarios rescituros de suo adventu, quam ipse tertiam partem confecisset itineris. Sin per loca sola contenderet, iperabat se imprudentem hostem oppreslurum. Ad hanc rem conficiendam imperavit quam plurimos utres atque etiam culleos comparari: post hæc pabulum: præterea cibaria cocta decem dierum, utque quam minime fieret ignis in castris. Iter quod habebat, omnes celat.

C A P. IX. Sic paratus, qua constituerat proficiscitur. Dimidijum fere spatiū confe-

confecerat, cum ex fumo castrorum ejus, suspicio allata est ad Eumenem, hostem appropinquare. Conveniunt duces; quæritur: *quid opus sit factu.* Intelligebant omnes tam celeriter copias ipsorum contrahi non posse, quam Antigonus affuturus videbatur. Hic omnibus titubantibus & de rebus summis desperantibus, Eumenes ait, *si celeritatem velint adhibere, & imperata facere, quod ante non fecerint, serem expediturum.* Nam quod diebus quinque hostis transire posset, se effecturum, ut non minus totidem dierum spatio retardaretur: quare circumirent, suas quisque copias contraheret. Ad Antigoni autem refrenandum impetum tale capit consilium. Certos mittit homines ad infimos montes, qui obvii erant itineri adversariorum, hisque præcepit, ut prima nocte quam latissime possint, ignes faciant quam maximos: atque hos secunda vigilia minuant, tertia per exiguos reddant: & assimulata castrorum consuetudine suspicionem injiciant hostibus, his locis esse castra, ac de eorum adventu esse prænuntiatum: idemque postera nocte faciant. Quibus imperatum erat, diligenter præceptum curant. Antigonus tenebris obortis ignes conspi-

^{1.} MS. fidos.

G

catur:

catur : credit de suo adventu esse auditum, & adverfarios illuc tuas contraxisse copias. Mutat consilium, & quoniam imprudentes adoriri non posset, flectit iter suum, & illum anfractum longiorem copiose viæ capit, ibique diem unum operitur ad laſſitudinem ſedandam militum, ac reficienda jumenta, quo integratore exercitu decerneret.

C A P. X. Hic Eumenes callidum imperatorem vicit consilio, celeritatemque impedivit ejus : neque tamen multum profecit. Nam invidia ducum, cum quietus erat, perfidiaque militum Macedonum veteranorum, cum superior prælio discessiffet, Antigono eſt deditus, cum exercitus ei ter ante separatis temporibus jurasset, ſe eum defensurum nec unquam deserturum. Sed tanta fuit nonnullorum virtutis obtrectatio, ut fidem amittere mallent, quam eum non prodere. Atque hunc Antigonus, cum ei fuifset infiſtissimus, conſervasset, ſi per ſuos eſlet licitum, quod ab nullo ſe plus adjuvari poſſe intelligebat in his rebus, quas impendere jam apparebat omnibus. Immirebant enim Seleucus, Lysimachus, Ptolemæus, opibus jam valentes : cum quibus ei de ſummis rebus erat dimicandum.

Sed

Sed non passi sunt hi, qui circa erant: quod videbant, Eumene recepto, omnes præ illo parvi futuros. Ipse autem Antigonus adeo erat incensus, ut nisi magna spe maximarum rerum, leniri non posset.

C A P. XI. Itaque cum eum in custodiā dedisset, & præfectus custodum quæsisset, quemadmodum servari vellet; ut acerīnum, inquit, leonem, aut ferocissimum elephantum. Nondum enim statuerat, servaret eum, nec ne. Veniebat autem ad Eumenem utrumque genus hominum: & qui propter odium fructum oculis ex ejus casu capere vellent; & qui propter veterem amicitiam colloqui, consolariq; cuperent: multi etiam qui ejus formam cognoscere studebant, qualis esset, quem tamdiu tamq; valde timuisserint, cuius in pernicie positam spem habuissent victoriæ. At Eumenes, cum diutius in vinculis esset, ait Onomarcho, penes quem summa imperii erat custodia, se mirari quare jam tertium diem sic teneretur. Non enim hoc convenire Antigoni prudentia, ut sic se uteretur victo. Quin aut interfici, aut missum fieri juberet. Hic cum ferocius Onomarcho loqui videatur, quid? tu, inquit, animo si isto eras, cur non in prælio cecidisti potius, quam in potestatem inimici

inimici venires? Huic Eumenes, utinam quidem istud evenisset, inquit: sed eo non accidit, quod nunquam cum fortiore sum congressus. Non enim cum quoquam arma contuli, quinvis mihi succubuerit. Non enim virute hostium, sed amicorum perfidia decidi. Neque id falsum. Nam & dignitate fuit honesta, & viribus ad laborem ferendum firmis, neque tam magno corpore, quam figura venusta.

C A P. XII. De hoc Antigonus cum solus constitutere non auderet, ad consilium retulit. Hic cum plerique omnes primo perturbati admirarentur, non jam de eo sumtum esse supplicium, à quo tot annos adro essent male habitati, ut saepe ad desperationem forent adducti, quique maximos duces interfecisset: denique in quo uno esset tantum, ut, quo ad ille viveret, ipsi securi esse non possent; imperfecto, nibil habituri negotii essent: postremo, si illi redderet salutem, quærebant, quibus amicis esset usurus? sese enim cum Eumene apud eum non futuros. Hic cognita consilii voluntate, tamen usque ad septimum diem deliberandi sibi spatium reliquit. Tum autem cum jam vereretur, ne qua seditio exercitus orieretur, vetuit ad eum quenquam admitti, & quotidianum victum amoveri jussit, nam negabat se ei vim

vim allaturum, qui aliquando fuisset amicus. Hic tamen non amplius, quam triduum, fame fatigatus, cum castra moverentur, insciente Antigono, jugulatus est a custodibus.

C A P. XII. Sic Eumenes annorum quinque & quadraginta, cum ab anno vigesimo, uti supra ostendimus, septem annos Philippo apparuisse, & tredecim apud Alexandrum eundem locum obtinuisse, in his uni equitum alae præfuisse, post autem Alexandri Magni mortem, imperator exercitus duxisset, summosque duces partim repulisset, partim interfecisset; captus non Antigoni virtute, sed Macedonum perjurio, tales habuit exitum vitae. De quo quanta fuerit omnium opinio eorum, qui post Alexandrum Magnum *reges* sunt appellati ex hoc facilime potest judicari, quod nemo Eumene vivo *rex* appellatus est, sed *praefectus*. Idem post hujus occasum, statim regium ornatum nomenque sumserunt: neque quod initio prædicarunt, se *Alexandri liberis regnum servare*, id præstare voluerunt; & uno propugnatore sublato, quid sentirent, aperuerunt. Hujus sceleris¹ principes fuerunt Antigonus, Ptolemæus, Seleucus, Lys-

1. MS. *participes.*

machus, Cassander. Antigonus autem Eu-
menem mortuum, propinquis ejus sepe-
liendum tradidit. Hi militari honesto fu-
nere, comitante toto exercitu, humave-
runt: ossaque ejus in Cappadociam ad
matrem atque uxorem liberosque ejus de-
portanda curarunt.

XIX.

PHOCION.

CAPUT. I.

PHOCION Atheniensis etsi saepe ex-
ercitibus praefuit, summosque magi-
stratus cepit, tamen multo ejus notior in-
tegritas est vitæ, quam rei militaris labor.
Itaque hujus memoria est nulla, illius au-
tem magna fama: ex quo, cognomine
Bonns est appellatus. Fuit enim perpetuo
pauper, cum ditissimus esse posset pro-
pter frequentes delatos honores, potesta-
tesque summas, quæ ei à populo daban-
tur. Hic cum à rege Philippo munera ma-
gnæ pecuniae repudiaret, legatique hor-
tarentur accipere, simulque admonerent, si
ipse his facile careret, liberis tamen suis
prospiceret, quibus difficile esset in sum-
ma

ma paupertate tantam p̄ternam tueri gloriā: his ille, si mei similes erunt, idem hic, inquit, agellus illos alet, qui me ad hanc dignitatem perduxit: si dissimiles sunt futuri, nobo meis impensis illorum ali augeri que luxuriam.

CAP. II. Eidem cum prope ad annum octogesimum prospera mansisset fortuna, extremis temporibus magnum in odium pervenit suorum civium. Primo cum Demade de urbe tradenda Antipatro consenserat: ejusque consilio Demosthenes cum cæteris, qui bene de republica mereri existimabantur, plebiscito in exilium erant expulsi. Neque in eo solum offendebat, quod patriæ male consuluerat, sed etiam quod amicitiæ fidem non præstiterat. Namque auctus adjutusque à Demosthene, eum, quem tenebat, ascenderat gradum, cum adversus Charetem eum subornaret: ab eodem in iudicis, cum capitii causam diceret, defensus aliquoties liberatus discesserat. Hunc non solum in periculis non defendit, sed etiam prodidit. Concidit autem maxime uno crimen, quia cum apud eum summum esset imperium populi, & Nicanorem Cassandi præfectum insidiari Piræo Athenien-

^{1.} MS. *meriti.* ^{2.} MS. *quod.*

sium à Dercyllo moneretur ; idemque postularet, ut provideret, ne commeatibus civitas privaretur : ¹ hic, audiente populo, Phocion negavit esse periculum, seque ejus rei ob fidem fore pollicitus est. Neque ita multo post Nicanor Pitæco est positus. Ad quem recuperandum, sine quo Athenæ omnino esse non possunt, cum populus armatus concurrisset ; ille non modo neminem ad arma vocavit, sed ne armatis quidem praesesse voluit.

C A P. III. Erant eo tempore Athenis duæ factiones : quarum una populi causam agebat, altera optimatum. In hac erant Phocion & Demetius Phalereus. Harum utraque Macedonum patrocinii nitebatur. Nam populares Polyperchonti favebant : optimates cum Cassandro sentiebant. Interim à Polyperconte Cassander Macedonia pulsus est : quo facto populus superior sectus, statim d'uces adversariæ factionis capitis damnatos partia pepulit : in his Phocionem & Demetrium Phalercum : deque ea re legatos ad Polyperchontem misit, qui ab eo peterent, ut sua decreta confirmaret. Huc eodem proscitus est Phocion. Quo ut venit, causam apud Philippum regem verbo, re ipsa

¹. MS. huic. ². MS. utebantur.

quidem

quidem apud Polyperchontem jussus est dicere. Namque is tum regis rebus præerat. Hic cum ab Agnonide accusatus esset, quod Pyræum Nicanori prodidisset: ex consilii sententia in custodiam conjectus, Athenas deductus est, ut ibi de eo legibus fieret judicium.

C A P. IV. Huc ubi perventum est, cum propter æratem pedibus jam non valeret, vehiculoque portaretur, magni cursus sunt facti; cum alii reminiscentes veteris famæ, ætatis misererentur; plurimi vero ira exacerbarentur, propter prodictionis suspicionem iræci: maximeque, quod adversus populi commoda in senectute sterterat. Qua de re ne perorandi quidem ei data est facultas, & dicendi causam. Inde judicio legitimis quibusdam confectis damnatus, traditus est undecim viris, quibus ad suspicione plicium, more Atheniensium publice damnati tradi solent. Hic cum ad mortem duceretur, obvius ei fuit Emphyletus, quo familiariter fuerat usus. Is cum lacrymans dixisset, *O quam indigna perpetuis Phocion!* Iuic ille, at non inopinata, inquit. *Hunc enim exitum plerique clari viri habuerunt Athenienses.* In hec tantum fuit orium multitudinis, ut nemo ausus sit eum liber sepelire. Itaque à servis sepultus est.

XX.

T I M O L E O N .

C A P U T I .

TIMOOLEON Corinthius. Sine du-
bio magnus omnium judicio hic vir
extitit. Namque huic uni contigit, quod
nescio an ulli, ut & patriam, in qua erat
natus, oppressam à tyranno liberaret, & à
Syracusis, quibus auxilio erat missus, in-
veteratam servitutem depelleret: totam-
que Siciliam multos annos bello vexatam,
à barbarisque oppressam, suo adventu in
pristinum restitueret. Sed in his rebus non
simplici fortuna conflictatus est, &, id
quod difficilius putatur, multo sapientius
tulit secundam, quam adversam fortu-
nam. Nam cum frater ejus Timophanes,
dux à Corinthiis delectus, tyrannidem
per milites mercenarios occupasset, parti-
cepsque regni posset esse: tantum absuit
à societate sceleris, ut antetulerit suorum
civium libertatem fratris saluti: & patriæ
legibus obtemperare¹ satius duxerit, quam

¹ Alii, sanctius.

impe-

imperare patriæ. Hac mente, per haruspicem communemque affinem, cui soror ex eisdem parentibus nata nupta erat, fratrem tyrannum interficiendum curavit. Ipse non modo manus non attulit, sed ne aspicere quidem fraternum sanguinem voluit. Nam dum res conficeretur, procul in præsidio fuit, ne quis satelles posset succurrere. Hoc præclarissimum ejus facinus non pari modo probatum est ab omnibus: nonnulli enim *lesam ab eo pietatem* putabant, & invidia laudem virtutis obtenebant. Mater vero post id factum, neque domum ad se filium admisit, neque aspexit, quin *eum fratricidam impiumque* detestans compellaret. Quibus rebus ille adeo est commotus, ut nonnunquam vitæ finem facere voluerit, atque ex ingratotorum hominum conspectu morte descendere.

C A P. II. Interim Dione Syracusis interfecto, Dionysius rursus Syracusarum potitus est: cuius adversarii opem à Corinthiis petiverunt, ducemque quo in bello utrentur postularunt. Huc Timoleon missus incredibili felicitate, Dionysium tota Sicilia depulit; cum interficere posset, noluit: tutoque ut Corinthum perveniret effecit: quod utrorumque Dionysiorum

cibus Corinthii s^epe adjuti fuerant. Cujus benignitatis memoriam volebat extare: eamque praeclaram victoriam ducebat, in qua plus esset clementiæ, quam crudelitatis: postremo, ut non solum auribus acciperetur, sed etiam oculis cerneretur, quem & ex quanto regno ad quam fortunam detrusisset. Post Dionysii decessum cum Iceta bellavit, qui adversatus fuerat Dionysio, quem non odio tyrannidis diffensisse, sed cupiditate, indicio fuit, quod ipse expulso Dionysio imperium dimittere noluit. Hoc superato Timoleon maximas copias Carthaginem apud Crimessum flumen fugavit: ac satis habere coegit, si liceret Africam obtainere, qui jam complures annos possessionem Siciliæ tenebant. Cepit etiam Mamercum, Italicum ducem, hominem bellicosum & potentem, qui tyrannos adjutum in Siciliam venerat.

C A P. III. Quibus rebus confectis, cum propter diurnitatem belli non solum regiones, sed etiam urbes desertas videret, conquisivit, quos potuit, primum Siculos; deinde Corintho arcessivit colonos, quod ab his initio Syracusæ erant conditæ. Civibus veteribus sua restituuit, novis bello vacuæ factis possessiones divisit, urbium mœnia disjecta, fanaque deleta
re-

refecit, civitatibus leges libertatemque reddidit, ex maximo bello tantum otium totis insulæ conciliavit, ut hic conditor urbium earum, non illi qui initio deduxerunt, videretur. Arcem Syracusis, quam munierat Dionysius ad urbem obsiden-
dam, à fundamentis disjecit : cætera ty-
rani idis propugnacula demolitus est, de-
ditque ope:am ut quam minime multa
vestigia servitutis manerent. Cum tantis
esset opibus, ut etiam invitatis imperare
posset, tantum autem haberet amorem
omnium Siculorum, ut nullo recusante
regnum obtineret; maluit se diligi, quam
metui. Itaque cum primum potuit, impe-
rium depositus, & privatus Syracusis, quod
reliquum vitæ fuit, vixit. Neque vero id
imperite fecit : nam quod cæteri reges
imperio vix potuerunt, hic benevolentia
tenuit. Nullius honos huic defuit : neque
postea Syracusis res ulla gesta est publica,
de qua prius sit decretum, quam Timo-
leontis sententia cognita. Nullius unquam
consilium non modo antelatum, sed ne
comparatum quidem est. Neque id magis
benevolentia factum est, quam pruden-
tia.

C A P . IV . Hic cum ætate jam prove-
ctus esset, sine ullo morbo lumina oculo-
rum

rum amisit. Quam calamitatem ita moderate tulit, ut neque eum querentem quisquam audierit, neque eo minus privatis publicisque rebus interfuerit. Veniebat autem in theatrum, cum ibi concilium populi haberetur, propter valetudinem vetustis jumentis junctis, atque ita de vehiculo, quæ videbantur, dicebat: neque hoc illi quisquam tribuebat superbiæ. Nihil enim unquam neque insolens, neque gloriosum, ex ore ejus exiit: qui quidem, cum suas laudes audiret prædicari, nunquam aliud dixit, quam se in ea re maximas diis gratias agere atque habere, quod cum Siciliam recreare constituisserint, tum se potissimum ducem esse voluissent. Nihil enim rerum humanarum sine deorum numine¹ agi putabat.

C A P . V . Itaque suæ domi facellum *autopatias* constituerat, idque sanctissime colebat. Ad hanc hominis excellentem bonitatem mirabiles accesserunt casus. Nam prælia maxima natali die suo fecit omnia: quo factum est, ut ejusdem natalem, festum haberet universa Sicilia. Huic quidam Laphystius, homo petulans & ingratius, vadimonium cum vellet imponere, quod cum illo se lege agere diceret, & com-

¹. MS. ger. 2 MS. Lamessius.

plures concurrisserunt, qui procacitatem hominis manibus coercere conarentur: Timoleon oravit omnes, ne id facerent. Namque id ut Laphystio ceterisque liceret, se maximos labores summaque adiisse pericula. Hanc enim speciem libertatis esse, si omnibus quod quisque vellet legibus experiri liceret. Idem, cum quidam Laphystii similis, nomine Demænetus in concione populi, de rebus gestis ejus detrahere cœpisset, ac non nulla invehernetur in Timoleonta: dixit, nunc demum se voti esse ¹ damnatum. Namque hac à diis immortalibus semper precatum, ut talem libertatem restituerent Syracusanis, in qua cuivis liceret de quo vellet impune dicere. Hic cum diem supremum obiisset, publice à Syracusanis, in gymnasio, quod Timoleonteum appellatur, tota celebrante Sicilia, sepultus est.

1. MS. compone.

XXI.

DE REGIBUS.

CAPUT I.

HI sere fuerunt Græciæ gentis duces, qui memoria digni' videantur, præter Reges. Namque eos attingere nolimus. Quod omnium res gestæ separatim sunt relatæ: neque tamen hi admodum sunt multi. Licedæmonius autem Agesilaus, nomine non potestate fuit rex, sicut cæteri Spartani. Ex his vero qui dominatum imperio tenuerunt, excellentissimi fuerunt (ut nos judicamus) Persarum Cyrus, & Darius Hystaspis filius: quorum uterque privatus virtute regnum est adeps. Prior horum apud Messagetas in prælio cecidit. Darius senectute diem obiit supremum. Tres sunt præcrea ejusdem generis, Xerxes, & duo Artaxerxes, Macrochir & Mnemon. Xerxim xime est illustre, quod maximis post hominum memoriam exercitibus, terra marique bellum intulit Græciæ. At Macrochir præci-

i. MS. videbantur.

puam

cipuam habet laudem amplissimæ pulcherrimæque corporis formæ: quam incredibili ornatu virtute belli. Namque illo Persarum nemo fuit manu fortior. Mnemon autem justitiæ fama floruit. Nam cum matris suæ scelere amisisset uxorem, tantum indulxit dolori, ut eum pietas vinceret. Ex his duo eodem nomine, morbo naturæ debitum reddiderunt: tertius ab Artabano præfecto ferro interfactus est.

CAP. II. Ex Macedonum autem gente duo multo cæteros antecesserunt rerum gestarum gloria: Philippus Amynæ filius, & Alexander magnus. Horum alter Babylone morbo consumptus est. Philippus Argis à Pausania, cum spectatum ludos iret, juxta Theatrum occisus est. Unus Epizotes Pyrrhus, qui c. m. P. R. bellavit. Is cum Argos op. i. l. oppugnaret in Peloponneso, lapide i. l. inturrit. Unus item Siculus Dionysius prior. Nam & manu fortis, & belli peritus fuit, & id quod in tyranno non facile reperiatur, minime libidinosus, non luxuriosus, non avarus, nullius rei denique cupidus, nisi singularis perpetuique imperii ob eamque rem crudelis. Nam dum id studuit munire nullius pepercit vitæ, quem ejus

^{1.} Sic MS. Alii, genere.

insidiatorem putaret. Hic cum virtute tyranidem sibi peperisset, magna retinuit felicitate, majorque annos sexaginta natu^t decessit florente regno. Neque in tam multis annis cujusq; am ex sua stirpe sunus vidit, cum ex tribus uxoribus liberos procreasset, multique ei nati essent.

C A P. III. Fuerunt præterea multi Reges ex amicis Alexandri Magni, qui post obitum ejus imperia ceperunt. In his Antigonus, & hujus filius Demetrius, Lysimachus, Seleucus, Ptolemæus. Ex his Antigonus, cum adversus Seleucum, Lysimachumque dimicaret, in prælio occisus est. Pari leto affectus est Lysimachus à Seleuco. Nam societate dissoluta, bellum inter se gesserunt. At Demetrius cum filiam suam Seleuco in matrimonium dedisset, neque eo magis fida inter eos amicitia manere potuisset; captus bello, in custodia, sacer generi, perit morbo. Neque ita multo post, Seleucus à Ptolemyo Cerauno dolo imperfectus est: quem ille à patre expulsum Alexandrii, alienarum opum indigentem receperat. Ipse autem Ptolemæus, cum vivus filio regnum tradidisset, ab illo eodem vita privatus dicitur. De quibus quoniam satis dictuin

¹ MS. magni.

putamus, non incommodum videtur, non
præterire Hamilcarem & Hannibalem:
quos & animi magnitudine & calliditate,
omnes in Africa natos præstisso constat.

XII.

HAMILCAR.

CAPUT. I.

HAMILCAR, Hannibal's filius cognome Barcas, Carthaginensis, primo Punico bello, sed temporibus extremis, admodum adolescentulus in Sicilia præesse cœpit exercitui. Cum ante ejus adventum & mari & terra male res gererentur Carthaginem, ipse ubi adfuit, nunquam hosti cessit, neque locum nocendi dedit: saepaque ē contrario occasione data lacepsivit, semperque superior discessit. Quo facto, cum pene omnia in Sicilia Pœni amisissent, ille Erycem sic defendit, ut bellum eo loco gestum non videatur. Interim Carthaginenses classe apud Insulas Ægates à C. Lutatio Consule Romanorum superati, statuerunt belli finem facere, eamque rem arbitrio permiserunt

Ha-

Hamilcaris. Ille etsi flagrabat ¹ bellandi cupiditate, tamen paei serviendum putavit, quod patriam exhaustam sumtibus, diutius calamitates belli ferre non posse intelligebat: sed ita, ut statim menie agitaret, si paululum modo res essent reflectæ, bellum ² renovare, Romanosque armis persequi, donicum aut ³ vi certe vivissent, aut victi ⁴ manum dedissent. Hoc consilio pacem conciliavit: in qua tanta fuit ferocia, ut cum Catulus negaret se bellum compositurum, nisi ille cum suis, qui Erycem tenuerunt, armis relatis, Sicilia decederent: succumbente patria, ipse periturum se potius dixerit, quam cum tanto flagitio domum rediret. Non enim suæ esse virtutis arma à patria accepta adversus hostes, adversariis tradere. Hujus pertinaciæ cessit Catulus.

CAP. II. At ille, ut Carthaginem venit, multo aliter ac sperabat Rempublicam se habentem cognovit. Namque diuturnitate externi mali tantum exarsit intestinum bellum, ut nurquam pari periculo fuerit Carthago. nisi cum deleta est. Primo mercenarii milites, qui aduersus Romanos fuerant, desceiverunt: quorum numerus erat viginti millium. Hi totam

¹. MS. belli. ². revocare. ³. Abest a MS. ⁴. Alii, manus.

abalienarunt Africam, ipsam Carthaginem oppugnarunt. Quibus malis adeo sunt Pœni perterriti, ut auxilia etiam à Romanis petiverint, eaque impetraverint. Sed extremo, cum prope jam ad desperationem pervenissent Hamilcarem imperatorem fecerunt. Is non solum hostes à muris Carthaginis removit, cum amplius centum millia facta essent armatorum, sed etiam eo compulit, ut locorum angustiis clausi, plures fame quam ferro interirent. Omnia oppida abalienata, in his Uticam atque Hippone, valentissima totius Africæ, restituit patriæ. Neque eo fuit contentus, sed etiam fines imperii propagavit, tota Africa tantum otium reddidit, ut nullum in ea bellum videretur multis annis fuisse.

C A P. III. Rebus his ex sententia peractis, fidenti animo atque infesto Romanis, quo facilius causam bellandi reperiret, effecit, ut imperator cum exercitu Hispaniam mitteretur, eoque secum duxit filium Hannibalem, annorum novem. Erat præterea cum eo adolescens illustris, & formosus Hasdrubal: quem nonnulli diligi turpius, quam par erat ab Hamilcare, loquebantur. Non enim maledici tanto viro deesse poterant. Quo factum est,

est, ut à præfecto morum Hasdrubal cum eo vetaretur esse. Huic ille filiam suam in matrimonium dedit, quod moribus eorum non poterat interdici socero gener. De hoc ideo mentionem fecimus, quod Hamilcare occiso ille exercitui præfuit, resque magnas gessit: & princeps largitione vetustos pervertit mores Carthaginensium: ejusdemque post mortem Hannibal ab exercitu accepit imperium.

C A P. IV. At Hamilcar posteaquam mare transiit, in Hispaniamq; venit, magnas res secunda gessit fortuna: maximas bellicosissimasque gentes subegit: equis, armis, viris, pecunia, totam locupletavit Africam. Hic cum in Italiam bellum inferre meditaretur, nono anno postquam in Hispaniam venerat, in prælio pugnans aduersus Vettones occisus est. Hujus perpetuum odium erga Romanos maxime concitasse videtur secundum bellum Punicum. Namque Hannibal filius ejus, assiduis patris obtestationibus eo est perductus, ut interire, quam Romanos non experiri, mallet.

XXII.

H A N N I B A L.

C A P U T I.

HANNIBAL Hamilcaris filius Carthaginensis. Si verum est, quod nemo dubitat, ut populus Romanus omnes gentes virtute superarit, non est inficiandum, Hannibalem tanto præstissime cæteros imperatores prudentia, quanto populus Romanus antecedat fortitudine cunctas nationes. Nam quotiescumque cum eo congreßus est in Italia, semper discessit superior. Quod nisi domi civium suorum invidia debilitatus esset, Romanos videtur superare potuisse. Sed multorum obtructatio devicit unius virtutem. Hic autem velut hæreditate relictum odium paternum erga Romanos sic confirmavit, ut prius animam, quam id deposuerit: qui quidem cum patria pulsus esset, & alienarum opum indigeret, nunquam destiterit animo bellare cum Romanis.

¹ MS. conservavit.

CAP. II. Nam ut omittam Philippum, quem absens hostem reddidit Romanis: omnium his temporibus potentissimus Rex Antiochus fuit. Hunc tanta cupiditate incendit bellandi, ut usque à rubro mari arma conatus sit inferre Italæ; ad quem cum legati venissent Romani, qui de ejus voluntate explorarent, darentque operam consiliis clandestinis, ut Hannibalem in suspicionem regi adducerent, tanquam ab ipsis corruptum alia atque antea sentire: neque id frustra fecissent; idque Hannibal comperisset, seque ab interioribus consiliis segregari vidisset: tempore dato adiit regem, eique cum multa de fide sua & odio in Romanos commemorasset, hoc adjunxit: *Pater, inquit, meus Hamilcar puerulo me, utpote non amplius novem annos nato, in Hispaniam imperator proficisciens, Carthaginę fovi optimo maximo hostias immolavit: que divina res dum conficiebatur, quæsivit à me, velleme secum in castra proficisci? id cum libenter accepisset, atque ab eo petere cœpisset, ne dubitaret ducere: tum ille, faciam, inquit, si fidem mibi, quam paupero, dederis.* Simulque ad aram adduxit, apud quam sacrificare instituerat: eamque cateris remotis, tenentem, jurare jussit, nunquam me in amicitia cum Romanis fore. Id ego

ego jusjurandum patri datum usque ad hanc
diem ita conservavi, ut nemini dubium
esse debeat, quin reliquo tempore eadem men-
te sim futurus. Quare si quid amice de Ro-
manis cogitabis; non imprudenter feceris, si
me celaris. Cum quidem bellum parabis, te
ipsum frustraberis, si non me in eo principem
posueris.

CAP. III. Hac igitur ætate cum pa-
tre in Hispaniam profectus est, cuius post
obitum Hasdrubale imperatore suffecto,
equitatu omni præfuit. Hoc quoque in-
terfecto, exercitus summam imperii ad
eum detulit. Id Carthaginem delatum,
publice comprobatum est. Sic Hannibal
minor quinque & viginti annis natus, im-
perator factus proximo triennio omnes
gentes Hispaniæ bello subegit. Saguntum,
fœderatam civitatem, vi expugnavit. Tres
exercitus maximos comparavit. Ex his u-
num in Africam misit, alterum cum Has-
drubale fratre in Hispania reliquit, ter-
tium in Italiam secum duxit. Saltum Py-
renæum transit. Quacunque iter fecit,
cum omnibus incolis conflixit. Neminem,
nisi victum, dimisit. Ad Alpes poste-
quam venit, quæ Italiam à Gallia sejun-

1. MS. agem. 2. MS. addit, qua diximus.

gunt, quas nemo unquam cum exercitu ante eum, præter Herculem Graium, transierat (quo factō is hodie saltus Grāius appellatur:) Alpicos conantes prohibere transitum concidit, loca patefecit, itinera muniit, effecitque, ut ea elephantes¹ ornatus ire posset, qua antea unus homo inermis vix poterat repere. Hac copias traduxit, in Italiāmque pervenit.

C A P. IV. Conflixerat apud² Rhodanum cum P. Cornelio Scipione Cos. eumque pepulerat. Cum hoc eodem de Clastido apud Padum decernit: faucium inde ac fugatum dimittit. Tertio idem Scipio cum collega Tiberio Longo apud Trebiam adversus eum venit. Cum his manus conseruit: utrosque profligavit. In de per Ligures Apenninum transiit, petens Etruriam. Hoc itinere adeo gravi morbo afficitur oculorum, ut postea nunquam dextero & que bene usus sit: qua valetudine cum etiam tum premeretur, lecticaque ferretur, C. Flaminium Cos. apud Trasimenum cum exercitu insidiis circumventum occidit, neque multo post C. Centenium prætorem, cum delecta manu saltus occupantem. Hinc in Apulia pervenit. Ibi obviam ei venerunt

1. MS. *ornatus*. — 2. Alii, *Ticinum*.

duo Consules, C. Terentius Varro, & L. Paullus Æmilius. Utriusque exercitus uno prælio fugavit: L. Paullum Consulēm occidit, & aliquot præterea Consulares. In his ¹ Cn. Serviliūm Geminum, qui anno superiore fuerat Consul.

C A P. V. Hac pugna pugnata, Romam profectus est nullo resistente. In propinquis urbis montibus moratus est. Cum aliquod ibi dies castra habuisset, & reverteretur Capuam: Q. Fabius Maximus dictatur Rom. in agro Falerno se ei objecit, Hinc, clausus locorum angustiis, noctu sine ullo detrimento exercitus se expeditivit. Fabio callidissimo imperatori dedit verba. Namque obducta nocte, farmenta in cornibus ² jumentorum deligata incendit, ejusdem generis multitudinem magnam dispalatam immisit. Quo repentino objectu viso, tantum terrorem injecit exercitu Romanorum, ut egredi extra vallum nemo sit ausus. Hanc post rem gestam non ita multis diebus M. Minutium Rufum magistrum equitum, pari ac dictatore rem imperio, dolo perductum in prælium fugavit. T. Sempronium Gracchum iterum Consulem in Lucanis absens in insidias inductum sustulit. M. Claudium

¹. Alii, *Publum*. ². MS. *juvencorum*.

Marcellum quinques Consulem, apud Venusiam pari modo interfecit. Longum est enumerare prælia. Quare hoc unum satis erit dictum, ex quo intelligi possit, quantus ille fuerit. Quamdiu in Italia fuit, nemo ei in acie restitit, nemo adversus eum post Cannensem pugnam in campo castra posuit.

C A P. VI. Hic invictus patriam defensum revocatus, bellum gessit adversus P. Scipionis filium, quem ipse primum apud Rhodanum, iterum apud Padum, tertio apud Trebiam fugaverat. Cum hoc exhaustis jam patriæ facultatibus, cupivit inpræsentiarum bellum componere, quo valentior postea congrederetur. In colloquium convenit, conditiones non convenerunt. Post id factum paucis diebus apud Zamam cum eodem conflixit: pulsus (incredibile dictu) biduo & duabus noctibus Adrumetum pervenit, quod abest à Zama circiter millia passuum trecenta. In hac fuga Numidæ, qui simul cum eo acie excederant, insidiati sunt ei: quos non solum effugit, sed etiam ipsos oppressit. Adrumeti reliquos ex fuga collegit. Novis delectibus paucis diebus multos contraxit.

C A P . VII . Cum in apparando acerri-
me esset occupatus , Carthaginenses bel-
lum cum Romanis composuerunt . Ille ni-
hilo secius exercitui postea praefuit , res-
que in Africa gessit : itemque Mago frater
eius , usque ad P. Sulpicium & C. Aure-
lium Consules . His enim magistratibus
legati Carthaginenses Romam venerunt ,
qui Senatui Populoque Romano gratias age-
rent , quod cum his pacem fecissent , ob eam-
que rem corona aurea eos donarent , simul-
que peterent , ut obsides eorum Fregellis
essent , captivique redderentur . His ex Se-
natus consulto responsum est , munus eo-
rum gratum acceptumque esse : obsides , quo
loco rogarent , futuros : captivos non remissu-
ros , quod Hannibalem , cuius opera susce-
ptum bellum foret , inimicissimum nomini Ro-
mano , & nunc cum imperio apud exercitum
haberent , itemque fratrem ejus Magonem .
Hoc responso Carthaginenses cognito ,
Hannibalem domum Magonemque revo-
carunt . Hic , ut rediit , praetor factus est ,
postquam rex fuerat , anno secundo & vi-
gesimo . Ut enim Romæ Consules , sic
Carthagine quotannis annui bini reges
creabantur . In eo magistratu pari diligen-
tia se Hannibal præbuit , ac fuerat in bello .
Namque effecit , ex novis vectigalibus non

solum ut eslet pecunia, quæ Romanis ex fœdere penderetur, sed etiam supereffet, quæ in ærario ¹ poneretur. Deinde anno post præturam, Marco Claudio, Lucio Furio Cossi. Romani legati Carthaginem venerunt. Hos Hannibal sui expolcendi gratia missos ratus, priusquam his Senatus daretur, navem concendit clam, atque in Syriam ad Antiochum profugit. Hac re palam facta Pœni naves duas, quæ eum comprehendenderent, si possent conserui, miserunt. Bona ejus publicarunt, domum à fundamentis disjecerunt, ipsuni exulem judicarunt.

C A P. VIII. At Hannibal anno tertio, postquam domo profugerat, L. Cornelio, Quinto Minucio Cossi. cum quinque navibus Africam accessit: in finibus Cyreneorum, si forte Carthaginenses ad bellum Antiochi spe fiduciaq; inducere posset: cui jam persuaserat, ut cum exercitibus in Italiam proficeretur. Huc Magonem fratrem excivit. Id ubi Pœni resciverunt, Magonem eadem, qua fratrem absentem, pœna affecerunt. Illi desperatis rebus cum solvissent naves, ac vela ventis dedissent, Hannibal ad Antiochum pervenit. De Magonis interitu duplex

1. MS. reponeretur.

•

memoria prodita est. Namque alii naufragio, alii à servis ipsius interfectum eum scriptum reliquerunt. Antiochus autem, si tam in agendo bello parere voluissest consiliis ejus, quam in suscipiendo instituerat, proprius Tyberi quam Thermopylis, de summa imperii dimicasset. Quem etsi multa stulte conari videbat, tamen nulla deseruit in re. Præfuit paucis navibus, quas ex Syria jussus erat in Asiam ducere, hisque adversus Rhodiorum classem in Pamphylio mari conflixit. Quo cum multitudine adversariorum sui superarentur, ipse, quo cornu rem gessit, fuit superior.

CAP. IX. Antiocho fugato, verens ne dederetur, quod sine dubio accidisset, si sui fecisset potestatem, Cretam ad Gortynios^{i.} venit, ut ibi quo se conferret consideraret. Vedit autem vir omnium callidissimus, magno se fore periculo, nisi quid prævidisset, propter avaritiam Cretensum. Magnam enim secum pecuniam portabat, de qua sciebat exisse famam: Itaque capit tale consilium. Amphoras complures complet plumbo: summas operit auro & argento. Has Gortyniis præsentibus deponit in Templo Dianæ, simu-

i. MS. pervenit.

Ians, *fe suas fortunas illorum fidei credere.* His in errorem ductis statuas æneas, quas secum portabat, omnes sua pecunia complet, easque in propatulo domi abjicit. Gortyni templum magna cura custodiunt, non tam à cæteris, quam ab Hannibale, ne quid ille, inscientibus his, tolleret, secumque portaret.

C A P. X. Sic conservatis suis rebus Pœnus, illulis Cretensibus omnibus, ad Prusiam in Pontum pervenit: apud quem eodem animo fuit erga Italiam, neque aliud quicquam egit, quam regem armavit & excitavit aduersus Romanos. Quem cum videret domesticis rebus minus esse robustum, conciliabat cæteros Reges, ad jungebatque bellicosas nationes. Dissidebat ab eo Pergamenus Rèx Eumenes, Romanis amicissimus, bellumque inter eos gerebatur & mari & terra: quo magis cupiebat eum Hannibal opprimi. Sed utробique Eumenes plus valebat propter Romanorum societatem: quem si removisset, faciliora sibi cætera fore arbitrabatur. Ad hunc interficiendum talem iniit rationem. Classe paucis diebus erant decertaturi. Superabatur navium multitudine. Dolo erat pugnandum. Cum par non esset armis, imperavit quam plurimas venenatas

nenatas serpentes vivas colligi, easque in vasa fictilia conjici. Harum cum confecisset magnam multitudinem, die ipso, quo facturus erat navale prælium classiarios convocat, hisque præcipit, *omnes ut in unam Eumenis Regis concurrant navem, à ceteris tantum satis habeant se defendere.* Id facile illos serpentium multudine consecuturos. Rex autem qua nave veheretur, ut scirent, se facturum: quem si aut cepissent, aut interfecissent, magno his pollicetur præmio fore.

C A P. XI. Tali cohortatione militum facta, classis ab utrisque in prælium deducitur. Quarum acie constituta, priusquam signum pugnæ daretur, Hannibal, ut palam faceret suis, quo loco Eumenes esset, tabellarium in seapha cum caduceo mittit: qui ubi ad naves adversariorum pervenit, epistolam ostendens, *se regem professus est querere.* Statim ad Eumenem deductus est, quod nemo dubitabat ¹ aliquid de pace esse scriptum. Tabellarius ducis nave declarata suis, eodem unde ierat, ² se recepit. At Eumenes soluta epistola nihil in ea reperit, nisi quod ad irridendum eum pertineret. Cujus etsi causam mirabatur, neque reperiebatur, tamen præ-

1. MS. addit, quin. 2. MS. addit, digressus.

lium statim committere non dubitavit. Horum in concursu Bithyni, Hannibal's præcepto, universi navem Eumenis adoriantur: quorum vim cum Rex sustinere non posset, fuga salutem petiit: quam consecutus non esset, nisi intra sua præsidia se receperiset, quæ in proximo litore erant collocata. Reliquæ Pergamenæ naves cum adversarios premerent acrius, repente in eas vasa fictilia, de quibus supra mentionem fecimus, conjici cœpta sunt: quæ jacta initio risum pugnantibus excitarunt, neque, quare id fieret, poterat intelligi. Postquam autem naves completas conspexerunt serpentibus, nova re perterriti, cum quid potissimum vitarent non viderent, puppes averterunt, seque ad sua castra nautica retulerunt, Sic Hannibal confilio arma Pergamenorum superavit, neque tum solum, sed sæpe alias pedestribus copiis pari prudentia pepulit adversarios.

C A P . XII . Quæ dum in Asia geruntur, accidit casu, ut legati Prusiæ Romæ apud L. Quintium Flaminium Consulem cœnarent, atque ibi de Hannibale mentione facta, ex his unus diceret, *eum in Prusia regno esse*. Id postero die Flaminius Senatui detalit. Patres Conscripti, qui

qui Hannibale vivo nunquam se sine insi-
diis futuros existimabant, legatos in Bi-
thyniam miserunt, in his Flaminium, qui
à Rege peterent, *ne inimicissimum suum*
secum haberet, sibique ut dederet. His pru-
fias negare ausus non est: illud recusavit,
ne id à se fieri postularent, quod adversus jus
hosptitii esset: ipsi si possent, comprehenderent:
locum ubi esset facile inventuros. Hannibal
enim uno loco se tenebat in castello, quod
ei ab Rege datum erat muneri: idque sic
ædificarat, ut in omnibus partibus ædifi-
cii exitus haberet, semper verens, ne usu
veniret, quod accidit. Huc cum legati
Romanorum venissent, ac multitudine do-
mum ejus circumdedissent, puer ab janua
prospiciens Hannibali dixit, *plures præter*
consuetudinem armatos apparere. Qui im-
peravit ei, *ut omnes fores ædificii circumiret,*
ac propere sibi renuntiaret, num eodem modo
undique obvideretur. Puer cum celeriter,
quid esset, renuntiasset, *omnesque exitus*
occupatos ostendisset: sensit id non fortuito
factum, sed se peti, neque sibi diutius
vitam esse retinendam. Quam ne alieno
arbitrio dimitteret, memor pristinarum
virtutum, venenum, quod semper secum
habere consueverat, sumpsit.

CAP. XIII. Sic vir fortissimus, multis variisque perfunctus laboribus, anno acquievit septuagesimo. Quibus consulibus interierit, non convenit. Nam Atticus, Marco Claudio Marcello, Q. Fabio Labeone Cosl. mortuum in annali suo scriptum reliquit. At Polybius L. Æmilio Paullo, & Cn. Bæbio Tamphilo : Sulpitius autem, P. Cornelio Cethego, M. Bæbio Tamphilo. Atque hic tantus virtutisque bellis distractus, non nihil temporis tribuit literis. Namque aliquot ejus libri sunt Græco sermone confecti : in his ad Rhodios *de Cn. Manlii Vulsonis in Asia rebus gestis*. Hujus bella multi memoriæ prodiderunt : sed ex his duo, qui cum eo in castris fuerunt simulque vixerunt, quamdiu fortuna passa est, Philænius & Sofilus Lacedæmonius. Atque hoc Sofilo Hannibal literarum Græcarum usus est doctore. Sed nunc tempus est hujus libri facere finem, & *Romanorum explicare Imperatores*, quo facilius collatis utrorumque factis, qui viri præferendi sint, possit judicari.

XXIV.

M. P O R C I U S C A T O,

Ex Lib. II. Corn. Nepotis.

C A P U T I.

Cato ortus municipio Tusculo adolescentulus priusquam honoribus operam daret, versatus est in Sabinis, quod ibi ¹ hæredium à patre relictum habebat. ² Hortatu L. Valerii Flacci, quem in Consulatu censuraque habuit collegam, ut M. Perpenna Censorinus narrare solitus est, Romam demigravit: in foroque esse cœpit. Primum stipendium meruit annorum decem septemque. ³ Q. Fabio Maximo, M. Claudio Marcello Coss. tribunus militum in Sicilia fuit. Inde ut rediit, castra secutus est C. Claudii Neronis, magnique ejus opera ³ æstimata est in prælio apud Senam, quo cecidit Hasdrubal frater Hannibal. Quæstor obtigit P. Cornelio Scipioni Africano, consuli: cum quo non pro fortis necessitudine vixit. Nam-

¹ Alii, prædium. ² MS. addit, inde. ³ MS. exi-
stimata.

que

que ab eo perpetua dissensit vita. Ædilis pl. factus est cum C. Helvio. Prætor provinciam obtinuit Sardiniam, ex qua quæstor superiore tempore ex Africa decedens, Q. Ennium Poëtam deduxerat: quod non minoris existimamus, quam quemlibet amplissimum Sardiniensem triumphum.

C A P. II. Consulatum gessit cum L. Valerio Flacco, forte provinciam nactus Hispaniam citerionem, exque ea triumphum deportavit. Ibi cum diutius moraretur, P. Scipio Africanus Consul iterum, cuius in priore Consulatu Quæstor fuerat, voluit eum de provincia depellere, & ipse ei succedere: neque hoc per Senatum efficere potuit, cum quidem Scipio in Civitate principatum obtineret: quod tum non potentia, sed jure Resp. administrabatur. Qua ex re iratus, Senatu peracto, privatus in urbe mansit. At Cato, Censor cum eodem Flacco factus, severæ præfuit ei potestati. Nam & in complures nobiles animadvertisit, & multas res novas in edictum addidit, qua re luxuria reprimeretur, quæ jam tum incipiebat pullulare. Circiter annos octoginta usq; ad extremam ætatem, ab adolescentia, Reip. causa suscipere inimicitias non desstitit:

stitit: à multis tentatus non modo nul-
lum detrimentum existimationis fecit, sed,
quoad vixit, virtutum laude crevit.

C A P. III. In omnibus rebus singulari
fuit prudentia & industria. Nam & agri-
cola solers, & Reipub. peritus, & Juris-
consultus, & magnus Imperator, & pro-
babilis Orator, & cupidissimus literarum
fuit. Quarum studium etsi senior arripue-
rat, tamen tantum in eis progressum fe-
cit, ut non facile reperire possis, neque
de Græcis, neque de Italicis rebus, quod
ei fuerit incognitum. Ab adolescentia con-
fecit orationes. Senex scribere historias in-
stituit, quarum sunt libri septem. Primus
continet res gestas Regum Pop. Rom.
Secundus & tertius, unde quæque civi-
tas orta sit Italica. Ob quam rem omnes
Origines videtur appellasse. In quarto au-
tem bellum Punicum primum: in quinto
secundum. Atque hæc omnia capitulatim
sunt dicta. Reliqua bella pari modo per-
secutus est, usque ad præturam Ser. Gal-
bæ, qui diripuit Lusitanos. Atque ho-
rum bellorum duces non nominavit, sed
sine nominibus res notavit. In iisdem ex-
posuit quæ in Italia Hispanisque videren-
tur admiranda. In quibus multa industria
& diligentia comparet, multa doctrina.

Hujus

Hujus de vita & moribus plura in *eo libro* persecuti sumus, quem separatim *de eo* fecimus, rogatu Titi Pomponii Attici. Quare studiosos Catonis ad illud volumen relegamus.

XXV.

V I T A

T. POMPONII ATTICI,

Ex Cornelio Nepote.

C A P U T . I.

P O M P O N I U S Atticus, ab origine ultima stirpis Romanæ generatus, perpetuo à majoribus acceptam equestrem obtinuit dignitatem. Patre usus est diligente, indulgente, & ut tum erant tempora, diti, imprimisque studio literarum. Hic prout ipse amabat literas, omnibus doctrinis, quibus puerilis ætas impertiri debet, filium eruditivit. Eratautem in puerō, præter docilitatem ingenii, summa suavitas oris ac vocis, ut non solum celeriter arriperet quæ tradeban-

L. MS. acciperet.

tur,

tur, sed etiam excellenter pronuntiaret. Qua ex re, in pueritia, nobilis inter æquales ferebatur, clariusque explendescebat, quam generosi condiscipuli animo æquo ferre possent. Itaque incitabat omnes studio suo: quo in numero fuerunt L. Torquatus, C. Marius C. filius, M. Cicero: quos consuetudine sua sic sibi devinxit, ut nemo iis perpetuo fuerit carior.

C A P. II. Pater mature decessit, ipse adolescentulus, propter affinitatem P. Sulpicii, qui Tribunus pleb. interfectus est, non expers fuit illius periculi. Namque Anicia Pomponii consobrina nupserat M. Servio, fratri P. Sulpicii. Itaque interfecto P. Sulpicio, posteaquam vidit, Cinnano tumultu civitatem esse perturbatam, neque sibi dari facultatem pro dignitate vivendi, quin alterutram partem offendere; dissociatis animis civium, cum alii Syllanis, alii Cinnanis faverent partibus; idoneum tempus ratus studiis obsequendi suis, Athenas se contulit: neque eo secius adolescentem Marium hostem judicatum, juvit oibus suis: cuius fugam pecunia sublevavit. Ac ne illa peregrinatio detrimentum aliquod afferret rei familiari, eodem magnam partem fortunarum trajecit suarum. Hic ita vixit, ut universis Ath-

Atheniensibus merito esset carissimus. Nam, præter gratiam, quæ jam adolescentulo magna erat, sæpe suis opibus inopiam eorum publicam levavit. Quum enim ¹ versuram facere publice necesse esset, neque ejus conditionem æquam haberent: semper se interposuit, atque ita, ut neque usuram unquam ab iis acceperit, neque longius quam dictum esset, eos debere passus sit. Quod utrumque erat iis salutare. Nam neque indulgendo inveterascere eorum æs alienum patiebatur, neque multiplicandis usuris crescere. Auxit hoc officium alia quoque liberalitate. Nam universos frumento donavit, ita ut singulis ² sex modii tritici darentur: qui modus mensuræ, *medimnus* Athenis appellatur.

C A P. III. Hic autem sic se gerebat, ut communis infimis, par principibus videretur. Quo factum est, ut huic omnes honores, quos possent, publice haberent, civemque facere studerent: quo beneficio ille uti noluit. Quod nonnulli ita interpretantur, amitti civitatem Romanam alia adscita. Quamdiu affuit, ne qua sibi statua poneretur, restitit: absens prohibere non potuit. Itaque aliquod ipsi, & ³ Piliæ locis sanctissimis posuerunt. Hunc e-

¹. MS. *usuram*. ². MS. *septem*. ³. Alii, *Thidia*.

nim in omni procuratione reipubl. actorem auctoremque habebant. Igitur pri-
mum illud munus fortunæ, quod in ea
potissimum urbe natus est, in qua domici-
lium orbis terrarum eslet imperii, ut ean-
dem & patriam haberet & dominam: hoc
specimen prudentiæ, quod cum in eam
civitatem se contulisset, quæ antiquitate,
humanitate, doctrina præstaret omnes, ei
unus ante alios fuerit carissimus.

C A P. IV. Huc ex Asia Sylla decedens
cum venisset, quam diu ibi fuit, secum
habuit Pomponium, captus adolescentis
& humanitate; & doctrina. Sic enim Græ-
ce loquebatur, ut Athenis natus videretur.
Tanta autem suavitas erat sermonis Latini,
ut appareret, in eo nativum quendam
leporem esse, non adscitum. Idem Poë-
mata pronuntiabat & Græce & Latine, sic
ut supra nihil posset¹. Quibus rebus fa-
ctum est, ut Sylla nusquam eum ab se di-
mitteret, cuperetque secum deducere.
Cui cum persuadere tentaret, *noli, oro te*
(inquit Pomponius) *adversum eos me velle*
ducere, cum quibus ne contra te arma ferrem,
Italiam reliqui. At Sylla adolescentis offi-
cio collaudato, omnia munera ei, quæ Ath-
enis acceperat, proficisciens jussit defer-

1. MS. addit. ad*i.*

ri. Hic complures annos moratus cum & rei familiari tantum operæ daret, quantum non indulgens deberet pater familias, & omnia reliqua tempora aut literis aut Atheniensium Reip. tribueret, nihilominus amicis urbana officia præstítit. Nam & ad comitia eorum ventitavit, & si qua res major acta est, non defuit, sicut Ciceroni in omnibus ejus periculis singularem fidem præbuit: cui ex patria fugienti LLS. ducenta & quinquaginta millia donavit. Tranquillatis autem rebus Romanis, remigravit Romam, ut opinor, L.Cotta & L.Torquato Coss. quem diem sic universa civitas Atheniensium prosecuta est, ut lacrymis desiderii futuri dolorem indicaret.

Atticus

C A P . V . Habebat avunculum Q. Cæciliūm, equitem Rom. familiarem L. Luculli, divitem, difficillima natura. Cujus sic alperitatem veritus est, ut, quem nemo ferre posset, hujus sine offensione ad summam senectutem retinuerit benevolentiam. Quo factō, tulit pietatis fructum. Cæcilius enim moriens, testamento adoptavit eum, hæredemque fecit ex dorante, ex qua hæreditate accepit circiter centies LLS. Erat nupta soror Attici Q.

i. MS. quadraginta

Tullio

Tullio Ciceroni : easque nuptias M. Cicero conciliarat. Cum quo à condiscipulo vivebat conjunctissime, multo etiam familiarius, quam cum Quinto : ut judicari possit plus in amicitia valere similitudinem morum quam affinitatem. Utebatur autem intime Q. Hortensio, qui iis temporibus principatum eloquentiae tenebat, ut intelligi non posset, uter eum plus diligeret, Cicero an Hortensius : & id, quod erat difficillimum, efficiebat, ut inter quos tantæ laudis esset æmulatio, nulla intercederet obtrectatio, essetque talium virorum copula.

C A P. VI. In Repub. ita versatus est, ut semper optimarum partium & esset & existimaretur, neque tamen se civilibus fluctibus committeret, quod *non magis eos in sua potestate existimabat esse, qui se iis dedissent; quam qui maritimis jactarentur.* Honores non petiit, cum ei paterent, propter vel gratiam vel dignitatem: quod neque peti more majorum ; neque capi possent conservatis legibus, in tam effusis ambitus largitionibus, neque geri sine periculo, corruptis civitatis moribus. Ad hastam publicam nunquam accessit. Nullius rei neque præs, neque manceps fa-

i. Alii *reincri.*

ctus est. Neminem neque suo nomine, neque subscribens, accusavit. In jus de sua re nunquam iit: judicium nullum habuit. Multorum consulum prætorumq; præfeturas delatas sic accepit, ut neminem in provinciam sit secutus: honore fuerit contentus, rei familiaris despexerit fructum. Qui ne cum Q. quidem Cicerone voluerit ire in Asiam, cum apud eum legati locum obtainere posset. Non enim decere se arbitrabatur cum præturam gerere noluisset, asseclam esse prætoris. Qua in re non solum dignitati serviebat, sed etiam tranquillitati, cum suspiciones quoque vitaret criminum. Quo siebat, ut ejus obseruantia omnibus esset carior, cum eam officio, non timori neque spei tribui viderent.

CAP. VII. Incidit Cæsarianum civile bellum, cum haberet annos circiter sexaginta. Usus est ætatis vacatione, neque se quoquam movit ex urbe. Quæ amicis suis opus fuerant ad Pompeium profici scientibus, omnia ex sua re familiari dedit. Ipsum Pompeium conjunctum non offendit. Nullum enim ab eo habebat ornamentum, ut cæteri, qui per eum aut honores, aut divitias ceperant: quorum partim invitissimi castra sunt secuti, partim

tum summa cum ejus offensione, domi remanserunt. Attici autem quies, tantopere Cæsari fuit grata, ut victor cum privatis pecunias per epistolas imperaret, huic non solum molestus non fuerit, sed etiam sororis filium ¹ & Q Ciceronem ex Pompeii castris concesserit. Sic vetere instituto vitæ, effugit nova pericula.

C A P . VIII . Secutum est illud, occiso Cæsare, cum Relp. penes Brutos videtur esse, & Cassium, ac tota civitas se ad eum convertisse videretur. Sic M. Bruto usus est, ut nullo ille adolescens æquali familiarius, quam hoc sene: neque solum eum principem consilii haberet, sed etiam in convictu. Excogitatum est à quibusdam, ut privatum ærarium, Cæsaris interfectoribus ab Equitibus Rom. constitueretur. Id facile effici posse arbitrati sunt, si & Principes illius ordinis pecunias contulissent. Itaque appellatus est à C. Flavio Bruti familiari Atticus, ut ejus rei princeps esse vellet. At ille, qui officia amicis præstanda sine factione existimaret, semperque à talibus se consiliis removisset, respondit: si quid Brutus de suis facultatibus uti voluisset, usurum quantum ea paterentur: se neque cum quoquam de ea re collocuturum, neque coitu-

I. Alii omittunt, &.

rum. Sic ille confessionis globus hujus unius diffensione disjectus est. Neque multo post superior esse cœpit Antonius, ita ut Brutus & Cassius Provinciarum, quæ iis dicis causa datæ erant à Consulibus, desperatis rebus, in exilium proficiuntur. Atticus, qui pecuniam simul cum cæteris conferre noluerat florenti illi parti, abjecto Bruto Italiaque cedenti LLS. centum millia muneri misit. Eadem in Epiro absens, trecenta jussit dari: neque eo magis potenti adulatus est Antonio, neque desperatos reliquit.

CAP. X. Secutum est bellum gestum apud Mutinam. In quo si tantum eum prudentem dicam, minus quam debeam prædicem, cum ille potius divinus fuerit: *si divinatio* appellanda est perpetua naturalis bonitas, quæ nullis casibus augetur, neque minuitur. Hostis Antonius judicatus Italia ceslerat, spes restituendi nulla erat. Non solum ejus inimici, qui tum erant potentissimi & plurimi, sed etiam amici adversariis ejus se dabant, & in eo lædendo se aliquam consecuturos sperabant commoditatem: ejus familiares insequebantur, uxorem Fulviam omnibus rebus spoliare cupiebant, liberos etiam extinguere parabant. Atticus cum Ciceronis

ronis intima familiaritate uteretur: amicissimus eslet Bruto: non modo nihil iis indulxit ad Antonium violandum, sed è contrario familiares ejus ex urbe profugientes, quantum potuit, texit: quibus rebus indiguerunt, adjuvit. P. vero Volumnio ea tribuit, ut plura à parente profici non potuerint. Ipsi autem Fulviæ cum litibus distineretur, magnisque terroribus vexaretur, tanta diligentia officium suum præsttit, ut nullum illa stiterit vadimonium sine Attico, hic sponsor omnium rerum fuerit. Quinetiam, cum ille fundum secunda fortuna emisset in diem, neque post calamitatem versuram facere potuisse; ille se interposuit, pecuniamque sine fœnore, sineque ulla stipulatione ei credidit, maximum existimans quæstum, memorem gratumque cognosci, simulque aperire, se non fortunæ, sed hominibus solere esse anicum: quæcum faciebat, nemo eum temporis causa facere poterat existimare. Nemini enim in opinionem veniebat, Antonium rerum potiturum. Sed sensus ejus à nonnullis optimatibus reprehendebatur, quod parum odisse malos cives videretur.

CAP. X. Ille autem sui judicii, potius quid se facere par eslet, intuebatur, quam

i. MS. præstizerit.

I

quid

quid alii laudaturi forent. Conversa subito fortuna est. Ut Antonius rediit in Italiā, nemo non magno in periculo Atticum futurum putarat, propter intimam familiaritatem Ciceronis & Bruti. Itaque ad adventum imperatorum de foro decesserat, timens proscriptionem: latebatque apud P. Volumnium, cui, ut ostendimus paulo ante, opem tulerat. Tanta varietas hiis temporibus fuit fortunæ, ut modo hi, modo illi in summo essent aut fastigio, aut periculo. Habebat secum Q. Gellium Canium, æqualem, simillimumque sui. Hoc quoque sit Attici bonitatis exemplum, quod cum eo, quem puerum in ludo cognoverat, adeo conjuncte vixit, ut ad extremam ætatem amicitia eorum creverit. Antonius autem, et si tanto odio ferebatur in Ciceronem, ut non solum ei, sed omnibus etiam ejus amicis esset inimicus, eosque vellet proscribere: multis horribus tamen, Attici memor fuit officii, & ei, cum requisisset ubinam esset, sua manu scripsit, ne timeret, statimque ad se veniret. Se eum, & Gellium Canium de proscriptorum numero exemisse. Ac, ne quod periculum incideret, quod noctu fiebat, præsidium ei misit. Sic Atticus in summo timore non solum sibi, sed etiam ei, quem carissi-

carissimum habebat, præsidio fuit. Neque enim lux solum à quoquam auxilium pettit salutis, sed conjunctim: ut appareret nullam sejunctam sibi ab eo velle esse fortunam. Quod si gubernator præcipua laude fertur, qui navem ex hieme marique scopuloſo ſervat; cur non singularis ejus existimetur prudentia, qui ex tot, tamque gravibus procellis civilibus, ad incolumitatem pervenit?

CAP. XI. Quibus ex malis ut se emerſit, nihil aliud egit, quam ut plurimis, quibus rebus posset, eſſet auxilio. Cum proscriptos præmiis imperatorum vulgus conquerireret, nemo in Epirum venit, cui res ulla defuerit. Nemini non ibi perpetuo manendi potestas facta eſt. Quin etiam post prælium Philippense, interitumque C. Cassii & M. Bruti, L. Julium Mocillam prætorium, & ejus filium, Aulumque Torquatum, cæterosque pari fortuna percusſos, instituit tueri: atque ex Epiro his omnibus Samothraciam ſupportari jufſit. Difficile enim eſt omnia persequi, & non neceſſaria. Illud unum intelligi volumus, illius liberalitatem, neque temporiam, neque cāllidam fuisse. Id ex iſis rebus ac temporibus judicari potest, quod non florentibus ſe venditavit, ſed

afflictis semper succurrit. Qui quidem Serviliam, Bruti matrem, non minus post mortem ejus, quam florentem, coluerit. Sic liberalitate utens, nullas inimicitias gessit, quod neque lædebat quenquam, neque si quam injuriam acceperat, non malebat oblivisci, quam ulcisci. Idem immortali memoria præcepta retinebat beneficia: quæ autem ipse tribuerat, tamdiu meminerat, quoad ille gratus erat, qui acceperat. Itaque hic fecit, ut vere dictum videatur: *Sui cuique mores fingunt fortunam.* Neque tamen prius ille fortunam, quam se ipse finxit: qui cavit ne qua in re plecteretur.

CAP. XII. His igitur rebus effecit, ut M. Vipsanius Agrippa, intima familiaritate conjunctus adolescenti Cæsari, cum propter suam gratiam & Cæsaris potentiam, nullius conditionis non haberet potestatem, potissimum ejus diligeret affinitatem, præoptaretque Equitis Romani filiam generosam nuptiis. Atque harum nuptiarum conciliator fuit (non est enim celandum) M. Antonius triumvir Reip. constituendæ: cujus gratia cum augere posset possessiones suas, tantum abfuit à cupiditate pecuniæ, ut nulla in re usus sit ea, nisi in deprecandis amicorum aut periculis,

culis, aut incommodis. Quod equidem sub ipsa proscriptione perillustre fuit. Nam cum L. Saufiī Equitis Romani, æqualis sui, qui complures annos studio ductus Philosophiæ Athenis habitabat, habebatque in Italia pretiosas possessiones, triumviri bona vendidissent, consuetudine ea qua tum res gerebantur; Attici labore atque industria factum est, ut eodem nuntio Saufeiū fieret certior, se patrimonium amisisse & recuperasse. Idem L. Julium Calidium, quem post Lucretii Catullique mortem, multo elegantissimum Poëtam nostram tulisse ætatem, vere videor posse contendere; neque minus virum bonum, optimisque artibus eruditum, post proscriptionem equitum, propter magnas ejus Africanas possessiones, in proscriptorum numerum à P. Volumnio præfecto fabrum Antonii, absentem relatum, expedivit. Quod in præsenti utrum ei laboriosius, an gloriosius fuerit, difficile fuit judicare: quod in eorum periculis, non fecus absentes, quam præsentes amicos Attico esse curæ cognitum est.

CAP. XIII. Neque vero minus ille vir, bonus paterfamilias habitus est, quam civis. Nam cum esset pecuniosus, nemo illo minus fuit emax, minus ædificator.

Neque tamen non in primis bene habitavit, omnibusque optimis rebus usus est. Nam domum habuit in colle Quirinali Tamphilanam, ab avunculo hereditate reliquam: cuius amoenitas non aedificio, sed silva constabat. Ipsum enim tectum antiquitus constitutum plus salis, quam sumptus habebat: in quo nihil commutavit, nisi si quid vetustate coactus est. Usus est familia, si utilitate judicandum est optima: si forma, vix mediocri. Namque in ea erant pueri literatissimi, anagnostæ optimi, & plurimi librarii, ut ne pene pedis equus quidem quisquam esset, qui non utrumq; horum pulchre facere posset. Par modo artifices cæteri, quos cultus domesticus desiderat, apprime boni, neque tamen horum quemquam, nisi domi natum, domique factum habuit: quod est signum non solum continentiae, sed etiam diligentiae. Nam & non intemperanter concupiscere, quod à plurimis videas, continentia debet duci: & potius diligentia, quam pretio, parare, non mediocris est industriae. Elegans, non magnificus: splendens, non sumtuosus: omni diligentia munditiem, non affluentiam affectabat. Suppellex modica, non multa, ut in neutram

i. Sic MS. Alii, *affuentem.*

partem conspicere posset. Nec hoc præteribo, quanquam nonnullis leve visum iri putem. Cum imprimis laetus esset Eques Rom. & non parum liberaliter domum suam omnium ordinum homines invitaret, scimus non amplius, quam terna milia æris, peræque in singulos menses, ex Ephemeride eum expensum sumtui ferri solitum. Atque hoc non auditum, sed cognitum prædicamus. Sæpe enim propter familiaritatem, domesticis rebus interfui-
mus.

C A P. XIV. Nemo in convivio ejus aliud acroama audivit, quam anagnosten : quod nos quidem jucundissimum arbitramur. Neque unquam sine aliqua lectione apud eum cœnatum est : ut non minus animo, quam ventre convivæ delectarentur. Namque eos vocabat, quorum mores à suis non abhorrerent. Cum tanta pecuniæ facta esset accessio, nihil de quotidiano cultu mutavit, nihil de vitæ consuetudine : tantaque usus est moderatio-
ne, ut neque in festertio vicies, quod à patre acceperat, parum se splendide ges-
serit : neque in festertio centies affluen-
tius vixerit, quam instituerat, parique fa-
stigio steterit in utraque fortuna. Nullos
habuit hortos, nullam suburbanam, aut

maritimam sumtuosam villam, neque in Italia, præter Ardeatinum & Nomentanum, rusticum prædium : omnisque ejus pecuniæ redditus constabat in Epiroticis & urbanis possessionibus. Ex quo cognosci potest, eum usum pecuniæ non magnitudine, sed ratione metiri solitum.

C A P . XV . Mendacium neque dicebat, neque pati poterat. Itaque ejus comitas, non sine severitate erat ; neque gravitas sine facilitate : ut difficile esset intellectu, utrum eum amici magis vere rentur, an amarent. Quicquid rogabatur, religiose promittebat ; quod non liberalis sed levis arbitrabatur, polliceri quod præstare non posset. Idem in nitendo quod semel admisisset, tanta erat cura ut non mandatam, sed suam rem videretur agere. Nunquam suscepti negotii eum pertæsum est. Suam enim existimationem in ea re agi putabat : qua nihil habebat carius Quo fiebat, ut omnia M. & Q. i- ceronum, Marii, Catonis, Q. Hortensii, Auli Torquati multorum præterea equitum Rom. negotia procuraret. Ex quo judicari poterat, non inertia sed judicio fugisse Reipubl. prourationem.

C A P . XVI . Humanitatis vero nullum afferre majus testimonium possum, quam quod

quod adolescens idem seni Syllæ fuerit jucundissimus, senex adolescenti M. Bruto: cum æqualibus autem suis, Q. Hortensio & M. Cicerone sic vixerit, ut judicari difficile sit, cui ætati fuerit aptissimus. Quanquam eum præcipue dilexit Cicero, ut ne frater quidem ei Quintus carior fuerit aut familiarior. Ei rei sunt indicio, præter eos libros, in quibus de eo facit mentionem, qui in vulgus jam sunt editi, sexdecim volumina epistolarum, ab Consulatu ejus usque ad extremum tempus, ad Atticum missarum: quæ qui legat, non multum desideret historiam contextam illorum temporum. Sic enim omnia de studiis principum, vitiis ducum, ac mutationibus Reip. perscripta sunt, ut nihil in his non appareat: & facile existimari possit, prudentiam quodammodo esse divinationem. Non enim Cicero ea solum, quæ vivo se acciderunt, futura prædixit: sed etiam quæ nunc usu veniunt, cecinit ut vates.

CAP. XVII. De pietate autem Attici quid plura commemorem? cum hoc ipsum vere gloriantem audierim in funere matris suæ, quam extulit annorum nonaginta, cum esset septem & sexaginta, se nunquam cum matre in gratiam rediisse, nun-

quam cum sorore fuisse in similitudine,
quam prope aequalem habebat. Quod est
signum, aut nullam unquam inter eos que-
rimoniam intercessisse, aut hunc ea fuisse
in suos indulgentia, ut quos amare debe-
ret, irasci eis nefas duceret. Neque id
fecit natura solum, quanquam omnes ei
paremus, sed etiam doctrina. Nam &
principum Philosophorum ita percepta
habuit præcepta, ut iis ad vitam agendam,
non ad ostentationem uteretur.

C A P . XVIII . Moris etiam majorum
summus imitator fuit, antiquitatisque a-
mator: quam adeo diligenter habuit co-
gnitam, ut eam totam in *eo volumine* ex-
posuerit, quo *magistratus ornavit*. Nulla
enim lex, neq; pax, neq; bellum, neq; res
illustris est populi Romani, quæ non in eo
suo tempore sit notata; & quod difficilim-
um fuit, sic *familiarum originem* subtexu-
it, ut ex eo clarorum virorum propagines
possimus cognoscere. Fecit hoc idem se-
paratim in *aliis libris*, ut M. Brutus
Juniam familiam à stirpe ad hanc etatem or-
dine enumeravit, notans, qui à quoque or-
tus; quos honores, quibusq; temporibus cepisset.
Pari modo M. Claudii de *Marcellorum, Sci-*
pionis Cornelii, & Fabii Maximi, de Corne-
liorum & Fabiorum, & Aemiliorum quoque:

Qui-

Quibus libris nihil potest esse dulcior iis, qui aliquam cupiditatem habent notitiae clarorum virorum. Attigit quoque poetice: credimus, ne ejus expers esset suavitatis. Namque *versibus*, qui honore rerumque gestarum amplitudine ceteros Romanorum populi prestiterunt, exposuit: ita, ut sub singulorum imaginibus, facta magistratusque eorum, non amplius quaternis quinise versibus descripscerit. *Quod vix credendum sit, tantas res, tam breviter potuisse declarari.* Est etiam unus liber Græce confectus, de *Consulatu Ciceronis.*

CAP. XIX. Hactenus Attico vivo edita haec à nobis sunt. Nunc quoniam fortuna nos superstites ei esse voluit, reliqua persequemur: & quantum poterimus, rerum exemplis lectores docebimus, sicut supra significavimus, suos cuique mores plenumque conciliare fortunam. Namque hic contentus ordine equestri, quo erat ortus, in affinitatem pervenit imperatoris Divi Julii filii, cum jam ante familiaritatem ejus esset consecutus nulla alia re quam elegantia vitæ, qua ceteros ceperat Principes civitatis, dignitate pari, fortuna humiliore. Tanta enim prosperitas Cæsarem est consecuta, ut nihil ei non tribuerit fortuna, quod cuiquam an-

te detulerit; & conciliarit, quod civis Romanus quivit consequi. Nata est autem Attico neptis ex Agrippa, cui virginem filiam collocarat. Hanc Cæsar vix anniculam, Tiberio Claudio Neroni Drusilla nato, privigno suo, despōndit: quæ conjunctio necessitudinem eorum sanxit, familiaritatē reddidit frequentiorem.

CAP. XX. Quamvis ante hæc sponsalia, non solum cum ab urbe abeslet, nunquam ad suorum quenquam literas misit, quin Attico mitteret, *quid ageret, impribus quid legeret, quibusque in locis, & quamdiu esset moraturus*: sed & cum esset in urbe, & propter suas infinitas occupationes, minus lœpe quam vellet Attico frueretur, nullus dies tamen temere intercessit, quo non ad eum scriberet, quo non aliquid de antiquitate ab eo requireret: modo aliquam ei quæstionem poetamicam proponeret, interdum jocans ejus verbosiores eliceret epistolas. Ex quo accidit, cum ædes Jovis Feretrii, in Capitolio ab Romulo constituta, vetustate atque incuria detecta prolaberetur, ut Attici admonitu, Cæsar eam reficiendam curaret. Neque vero ab M. Antonio minus absens literis colebatur: adeo, ut accurate ille, exul tum his terris *quid ageret,*

ret, quid cura sibi haberet, certiorem faceret Atticum. Hoc quale sit, facilius existimabit is, qui judicare poterit, quantæ sit sapientiæ, eorum retinere usum benevolentiamque, inter quos maximarum rerum non solum æmulatio, sed obtrectatio tanta intercedebat, quantum fuit incidere necesse inter Cæsarem atque Antonium, cum se uterque principem non solum urbis Romanæ, sed orbis terrarum esse cuperet.

C A P . XXI . Tali modo cum VII. & LXX. annos complesset, atque ad extre-
mam senectutem non minus dignitate,
quam gratia fortunaque crevisset (multas
enim hereditates nulla alia re quam bo-
nitate est consecutus) tantaque prosperi-
tate usus esset valetudinis, ut annis tri-
ginta medicina non indiguisset: nactus est
morbum, quem initio & ipse & medici
contemerunt. Nam putarunt esse tenes-
mon: cui remedia celeria faciliaque pro-
ponebantur. In hoc cum tres menses sine
ullis doloribus, præterquam quos ex cu-
ratione capiebat, coniussisset: subito
tanta vis morbi in unum intestinum pro-
rupit, ut extremo tempore, per lumbos
fistula putris eruperit. Atque hoc prius
quam ei accideret, postquam indies do-
lores

lores accrescere, febremque accessisse sensit, Agrippam generum ad se arcessiri iussit, & cum eo L. Cornelium Balbum, Sextumque Peducæum: hos ut venisse vidit, in cubitum innixus, quantam, inquit, curam diligentiamque in valetudine mea tuenda hoc tempore adhibuerim, cum vos testes habeam, nihil necesse pluribus verbis commemorare: quibus quoniam, ut spero, satisfeci, nihilque reliqui feci, quod ad sanandum me pertineret, reliquum est, ut ego met mihi consulam. Id vos ignorare nolui. Nam mihi stat, alere morbum desinere. Namque his diebus quicquid cibi potionisque sumsi, ita produxi vitam, ut auxerim dolores sine spe salutis. Quare à vobis peto primum, ut consilium probetis meum: deinde ne frustra debortando conemini.

C A P . XXII . Hac oratione habita, tanta constantia vocis atque vultus, ut non ex vita, sed ex domo in domum videretur migrare; cum quidem Agrippa eum flens, atque osculans, oraret atque obsecraret, ne id quod natura cogeret, ipse quoque sibi acceleraret: & quoniam tum quoque posset temporibus superesse, se sibi suisque reservaret: preces ejus tacitura sua obstinatione compressit. Sic cum biduum cibo se abstinuisse, subito febris decessit,

levior-

leviorque morbus esse cœpit. Tamen propositum nihilo secius peregit. Itaque die quinto, postquam id consilium inierat, pridie Calend. Aprilis, Cn. Domitio, C. Sofio Coss. decessit. Elatus est in lecticula, ut ipse præscripserat, sine ulla pompa funeris, comitantibus omnibus bonis, maxima vulgi frequentia. Sepultus est juxta viam Appiam, ad quintum lapidem, in monumento Q. Cæciliæ avunculi sui.

EPISTOLA

EPISTOLA

CORNELIAE MATRIS

GRACCHORUM.

DI CTS, pulchrum esse inimicos ulcisci. Id neque majus, neque pulchrius cuiquam, atque esse mihi videtur; sed si liceat Repub. salva ea persequi. Sed quatenus id fieri non potest, multo tempore, multisque partibus, inimici nostri non peribunt; atque uti nunc sunt, errunt potius, quam Respubl. profligentur atque pereant.

Eadem alio loco.

Verbis conceptis dejerare ausim, præterquam qui Tiberium Gracchum necarunt, neminem inimicum tantum molestias, tantumque laboris, quantum teobhas res, mihi tradidisse: quem oportebat omnium eorum, quos ante hac habui liberos, partes eorum ¹ tolerare: atque curare, ut quam minimum solicitudinis infenecta haberem, utique quæcunque age-

1. Alii addunt *gratis.*

res ea velles maxime mihi placere : atque
 uti nefas haberet rerum majorum adver-
 sum meam sententiam quicquam facere ;
 præsertim mihi, cui parva pars vitæ su-
 perest : at ne id quidem tam breve spati-
 um potest opitulari, quin & mihi adver-
 seris, & Remp. profliges. Deniq; quæ pau-
 sa erit : & quando desinet familia nostra
 insanire ? & quando modus ei rei haberi
 poterit ? & quando desinemus, &² ha-
 bentes, & præbentes, molestiis desistere ?
 & quando perpudefcat miscenda atque
 perturbanda Republica ? Sed si omnino
 id fieri non potest ; ubi ego mortua ero,
 petito Tribunatum ; post me facito quod
 libebit, cum ego non sentiam. Ubi mor-
 tua ero, parentabis mihi, & invocabis
 Deum parentem. In eo tempore, non pu-
 debit te eorum ³ Deum preces expetere,
 quos vivos atque præsentes, relictos at-
 que defertos habueris ? Ne ille sinat Jupi-
 ter te ea perseverare, nec tibi tantam de-
 mientiam venire in animum ; & si perseve-
 ras, vereor ne in omnem vitam tantum
 laboris culpa tua recipias, uti in nullo
 tempore tute tibi placere possis.

1. Forte ecquando. 2. al. ubienses & præsentes. 3. forte
 Deorum.

Syllabus Vitarum.

<i>Miltiades</i>	pag. 3.	<i>Datames</i>	83.
<i>Themistocles</i>	12.	<i>Epaminondas</i>	96.
<i>Aristides</i>	23.	<i>Pelopidas</i>	107.
<i>Pausanias</i>	26.	<i>Agesilaus</i>	112.
<i>Cimon</i>	32.	<i>Eumenes</i>	121.
<i>Lysander</i>	36.	<i>Phocion</i>	136.
<i>Alcibiades</i>	40.	<i>Timoleon</i>	140.
<i>Thrasybulus</i>	53.	<i>De Regibus</i>	146.
<i>Conon</i>	58.	<i>Hamilcar</i>	149.
<i>Dion</i>	63.	<i>Hannibal</i>	153.
<i>Iphicrates</i>	73.	<i>Cato</i>	167.
<i>Chabrias</i>	76.	<i>Atticus</i>	170.
<i>Timotheus</i>	79.	<i>Cornelia Epist.</i>	194.

APL

83.
96.
107.
112.
121.
136.
140.
146.
49.
53.
67.
70.
94.

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ

Α Νικάτων κακήδων τὸς Μεσσίνης
 κατειληφότων, καὶ ἄμα ἐς τὸ
 μέλλον τὰ δὲ σύνορῶν τες καθῆκται πᾶν Λα-
 κεδαιμονίων φιλάνθρωπον, τῷσις τέλι τῷ
 παρόντων τεθναῖαν μαχομένης, οὐ καὶ τοπα-
 εῖπαν ὡς Πελοποννήσου φεύγοντας οἴχεαται
 γομίζοντες αἵρετά τερα, ἀφίσαθαι πάν-
 τας ἐγίγνωσκον. Εντὸν δὲ οὐκ ἵκεται ἐς
 τύπον καὶ οἱ νεώτεροι, πολέμου μὲν ἐπὶ ἀ-
 πέρως ἔχοντες, λαμπροὶ δὲ ὄντες τὰ
 φευγόμαται, καὶ ἀποδανεῖν περιπλανῶντες οὐ
 ἐλευθέρα τῇ πατεῖδι, εἰ καὶ τὰ ἄλλα εὐ-
 δαιμόνως δουλεύειν πρέπει. Επειράφη δὲ
 νεότης καὶ ἄλλαχθὲ η Μεσσίνης, οἱ δὲ
 ἄνετοι καὶ ἀερθμὸν πλεῖστοι τοῖς τὴν Αρ-
 δανίαν, οὓς δὲ αὐτοῖς καὶ Αερισμένους ὅσ καὶ

καὶ

·ών ἔπειρος ἔχει τοῦ Μεαγίνιοις πηδάσ. καὶ οἱ καὶ τὰ τὸ γενέσεως ὄπιρατέες εἰς τούτοις νομίζουσι. Νικοπελεῖα καὶ τῇ μητέρᾳ αὐτοῦ λαγύνονται ἡ θεὸν δράκοντα εἰκασμένον συγκενέθηκε λέγουσι. Τοιαῦτα δὲ καὶ Μακεδόνες ὅπερι Ολυμπιάδι, καὶ ὅπερι Αεισοδάμια Σικανίοις οἷδα εἰρηκόται. Διαφορά δὲ τοσόνδε ἐστι. Μεαγίνιοι γάρ σὸν ἐσσοιτον Αεισομένης Ηρακλεῖ πατήσαντες ἢ Διῖ, ὡσπερ Αλέξανδρον Αρμενού (¶) Μακεδόνες, καὶ Αρετῶν Ασκληπιῷ Σικυώνιοι. Αεισομένη δὲ πατέρα Ελιώων (¶) πολλοὶ Πύρρον φασίν (εἰ). Μεαγίνιοις δὲ οἷδα αὐτὸς ὅπερι τῆς απογόνως Αεισομένης Νικομήδος καλοῦσθας. Οὗτοι γάρ οὖν ἀκμάζων ἥλικίς εἰσὶ τόλμη, καὶ ἄλλοι τῶν σὺν τέλει παράξεων ὅπερι τὴν πάτορασιν. Επεράστε δὲ τοῦτα σὸν εὔδος τοῦτον φανεροῦ. καρύφα δὲ ἐσ Αργος καὶ τοῦτο τὸς Αρκάδος ἀπέτελλον, εἰ σφίσιν ἀστρο-

ἀπερφασίως καὶ μικρὸν σύμβεβερως ή δῆται
 δὲ πολέμου δὲ προτέρης ἀμαῶμη θελήσου-
 σιν. Ως δὲ τά τε ἄλλα ἐστὶ πόλεμον ἔγει-
 μα οὐκ αὐτοῖς, καὶ τὰ δύο τοῦ συμμάχων προ-
 θυμότερα ητούσιαν (καὶ γὰρ Αργείοις
 ήδη καὶ Αρκάσι ταχινώσθις δὲ τύς Λακε-
 δαμονίς ἔγινος ἔξηπτο) δύτως ἀπέστη-
 ἔτει πειάκοστῷ μὲν καὶ σύντομῇ Ιθάμης ἄ-
 λωσιν, πεντάρτῳ δὲ τούτης ὀλυμπιάδο
 καὶ εἰκοστῆς, ήν Ιχαρος Υπέρηστες σύνταξε
 διον. Αθηναῖσι δὲ (Ⓐ) κατ’ σύντακτον ήταν
 ήδη τότε αρχοντες· καὶ Αθηναῖοις Τλησίας
 ἦρχεν. Εν δὲ Λακεδαμονίοις τίνες ἔτυχον
 βασιλεύοντες, Τυρτᾶς (Ⓑ) μετ’ τούτοις
 οὐκ ἔγραψε. Ριανὸς δὲ ἐποίησεν σὺν τοῖς
 ἐπεπον, Λεωτυχίδης βασιλέας δὲ τὴν τύχην
 (Ⓑ) δὲ πολέμου. Ριανῷ μετ’ οὖν ἔγωγε
 σύνδαμῶς κατά γε τοῦτο συνέπιστομα,
 Τυρτᾶρον δὲ καὶ δέ λέγοντες ὅμως εἰρηκέναι
 τις ἀναστάτητο. ἐλεγεῖται γάρ ἐστιν
 περ-

ωφέτερον αὐτῷ ὅτι οὐ πόλεμον.

Αμφ' αὐτὸν δὲ οὐαίχοντ' συνεκάμ-
δεικ' ἔτι.

Νωλεμέως αὖτε ταλασίφενα θυμόν
χοντες.

Αἰχμηταὶ, πατέρων ἡμετέρων πα-
τέρες.

Δῆλα οὖν ὅτι, ὡς ὑπερεν τείτη
γενεᾶ οὐ πόλεμον οἱ Μεσσίνοις τόνδε ἐπο-
λέμησαν. Καὶ ποδείνυσί τε τοῦ Δεόνυ οὐ
οινεχὴς βασιλεύοντας τίκταντα
Σπάρτη Ανάξανθρον Εὐρυκράτος τοῦ Α-
πολοδώρου. Τοῦ δὲ οικίας τοῦ επέρχεται Ανα-
ξίδιλαμον Ζευξιδάνην τοῦ Αρχιδάνης τοῦ Θεο-
πόμπου. Κατέβη δὲ ἐς Καρπούν Θεο-
πόμπου τέλερτον, ὅπι Αρχίδιλαμος ὁ Θεο-
πόμπου ωφαλέθανε τοῦ πατρὸς, καὶ ἐς Ζευ-
ξίδιλαμον καὶ ιδοὺ ὅντα Θεοπόμπου αριττήλ-
θεν οὐ αρχή. Λεωπυχίδης δὲ μῆτρα Δημα-
ρεῖτος βασιλεῦσα φαύνει τοῦ Αείτων Οὐ-

Θεοπόμπου δὲ Αείσων ἀπόγονος ἐβα-
κύ- μος. Τότε δὲ **Ⓐ** Μεσινίοι Λακεδαιμο-
νίοις συμβάλλοντι σὸν Δέρας καλουμένας
μὸν τὸ σφετέροις, ἔτι δὲ φρότῳ μὲν τῷ ἀπό-
πα- γονῷ δὲ ἀμφοτέροις **Ⓐ** σύμμα-
χοι· καὶ νίκη μὲν ἐγένετο ὁδοπέτερων σαφής.
Αεισομείων δὲ ἔργα φασὶν ἀποδείξασθαι
είτη πλέον πὴν ἄνδρα ἔνα εἰκὸς οὖν, ὡς τε καὶ Βα-
πο- σιλέα μὲν τῷ μάχην ἥρωῦτο αὐτόν.
εῖται Ήγού καὶ γένετος τὸ Αἰπυπιαδῶν. **Ἄρχιτη-**
σί μέν γε τε, οὕτω ερατιγῆν αὐτοκεφάτορα
Α- εἶλον. Αεισομείων δὲ παρίστατο, μηδὲν ἀν
Ανα- ἄλλον ἀπαξιώσαν πατεῖν περὶ πολέμων
Θεο- φράσαντες ἄξια μηνίμους. αὐτῷ μέν τοι καὶ
Θεο- φρὸν πατούσενος ἐνομίζεται **εἰ** ἐπὶ αρχομένης
Θεο- τὸν πολέμου Λακεδαιμονίους κατεπλή-
Ζευ- ξαντες, φυάμεατο καὶ ἐστολήσαντες σφίσι
φοιτη- φοιτηρώτερον. Αὖτε δὲ γέτως ἔχων, ἀφικό-
ημα- μηνος νύκτωρ ἐστὸν Λακεδαιμονα, ἀ-
ον **ἅπιθησιν** ασπίδα πρὸς τὸν Χαλικοίκη
Θεο- ναόν.

ναόν· ἐπεγένετο δὲ, Αεισομένων ἀπὸ
 Σπάρτης μίδονα τῇ θεῷ. Εγένετο δὲ καὶ
 Δακελαιμονίοις μάντισμα ἐκ Δελφῶν,
Θ Αθηναῖον ἐπάγεας σύμβολον. ἀπό-
 τέλευτον διὰ τὸν τύχην τὸν οὐρανὸν
 χρησιμὸν ἀπαγγελοῦται, καὶ ἀνδραίτοις
 ταῦτα περιέσοντα ἡ τε σφίσιν. Αἴπε-
 ριοι δὲ διέτερα θέλοντες, γέτε Λακε-
 λαιμονίοις ἄνδει μεγάλων κινδύνων περ-
 λαβεῖν μοῖραν τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ τίμη-
 αντικανούντων, διὰ δὲ αὐτοὶ παρακληθεῖσι τοῦ
 πρὸς Καῦτα ἔξεβείσκυσι. Καὶ οὗτοι
 Τυρταῖοι διδάσκαλος γραμμάτων, οὐδὲ
 τε ἅπιστα ἔχειν δοκῶν, καὶ **Θ** ἔτερον τῶν
 ποδῶν χωλέος τῆτον ἀποτέλευτον τὸν Σπάρ-
 την. οἱ δὲ αἵρικώμηνοι, ιδίᾳ τε τοῖς ἐν
 τέλει, καὶ συνάγοντες τούτην, καὶ ἐλε-
 γεῖσα καὶ τὰ ἔπει σφίσιν τὸν ἀνάπομπαν ἦδεν.
 Ενιαυτῷ δὲ ὑπερον τοῦ περὶ τὰς Δέρας ἀ-
 γῶνοι, οἵκονταν αἱροτέροις καὶ τοῦ συμ-
 μάχου,

μάχων, πρεσκεύαζον ὡς μάχην σιωά-
φυντες ὅππι τῷ καλουμένῳ Κάθετο σῆ-
μαπ. Μεαντίων μὲν οὖσα Ηλεῖοι καὶ Αρ-
κάδες, ἐπὶ δὲ ἦξ Αργετος ἀφίκετο καὶ Συ-
κιῶν^Θ Βούθεια. Παρῆσαν δὲ καὶ ὅσαι
περιτεροι τὸ Μεαντίων ἔφευγον ἔκου-
σίως, ἦξ Ελασσῖνός τε οἵ πάτεροι μρᾶν
τὰ ὄρη κατὰ μεγάλων θεῶν, καὶ **Ⓐ** Ανδρο-
κλέος Στόλονοι καὶ γὰρ **Ⓐ** συστεύσαντες
μαλιταρία σφίσιν ἤσαν θτοι. Λακεδαιμο-
νίοις δὲ ἥλιθον Κοείνιοι συμμαχήσοντες, καὶ
Λεωφεατήν πίνεις καὶ ἔργον^Θ τὸ Ηλείων.
Αστινάγοις δὲ ὄρκοι τρὸς ἀμφοτέροις ἤσαν.
Τὸ δὲ χωρίον τύπο Κάθετο σῆμα, ἐπὶ μὲν
σὺ Στεγυκλήρῳ τὸ Μεαντίων. Ηρακλέα
δὲ αὐτόδι ὄρκον ὅππι τομίων Κάθετο τοῖς
Νηλέως πασὶ δοιῶσι καὶ λαβόντι τοῦτον ἐκεί-
νων λέγουσιν. ὡς δὲ ἀμφοτέροις περιεργό-
σαντο **Ⓐ** μάντεις, Λακεδαιμονίοις μὲν Ε-
κάτ^Θ, Στόλονός τε καὶ θεμάνιυμ^Θ Εκά-

τὸ σὺν τοῖς Αεισοδίαις παρόν εἰλθόντ^Θ
 ἐς Σπάρτην· τοῖς δὲ Μεσσίνιοις Θέο-
 κλος. ἐγεγόνει δὲ ὁ Θέοκλος δῆτ^Θ όποι
 Ευμάντιος. Εὔμαντιν δὲ οὐχὶ Ηλεῖον
 τὴν Ιαμιδῶν, Κρεσφόντης ἐπιγάγετο ἐς
 Μεσσίνια. Τότε δὲ πρόντων καὶ τῷ μάν-
 τεων σὺν φρονήματι, ἀμφότεροι μᾶλλον
 ἡπείρουν ἐς τὸ μάχην· καὶ οὐδὲ μὴ καὶ τὰ
 τὴν ἄλλων πρόθυμα, ὡς ἡλικίας ἔκατος
 εἶχεν ἡ ῥώμης. μάλιστα δὲ Ανάξανθρός τε
 ὁ τῷ Λακεδαιμονίῳ βασιλεὺς, καὶ ^① αὐτὸν τῷ Σπαρτιατῶν πρέψει Μεσσίνιοι
 δὲ ^① Ανδροκλέας δάστογονοι, Φίντας καὶ
 Ανδροκλῆς, καὶ ^① σωτεύειμένοις σφίσιν,
 ἐπειρῶντο ἄνδρες ἀγαθοὶ γῆγενθανοῦ. Τυρ-
 τᾶ^Θ δὲ καὶ ^① τῷ θεῶν ιεροφάνται τῷ
 μεγάλων, ἔργου μὲν ἡπλούντο σόδενός, τύς
 τελευτάς δὲ τοις ἑαυτῶν ἐκάτεροι στρατείας
 ἐπήγκρον. Κατὰ δὲ αὐτὸν Αεισομένιον
 εἶχεν τὸ πτωτὸν λογάδες πρὶν αὐτὸν οὐδείκους^{τε}

ἥσδη Μεσηνίων, ἡλικίας τε γεγονότες
σκένω τὸν αὐτὸν, καὶ ἔκαστος προπε-
πιμπάθη μεγάλως νομίζων, ὅποι ἥξιστο
Αειτομένει συντετάχθατ. ἥσαν δὲ καὶ αἰ-
θέρθη διὸ λίγου δεινοὶ, τὰ τε πάρ' ἀλ-
λήλων καὶ μάλιστα σκένης καὶ αρχμένης πὶ¹
θρᾶν καὶ ἐπι μέλλοντ². οὗτοι μὲν προφτοι
καὶ αὐτοὶ καὶ Αειτομένης πόνου εἶχον πολὺ³,
καὶ τὸν Ανάξανδρον καὶ τὸν Λακεδαιμονίων
τεταγμένοι τὸν αἰείτους. λαμβαίνοντες δὲ
βάμματα ἀφειδῶς, καὶ ἐσ πᾶν προϊόντες
ἀπονοίας, τῷ τε ψεύνω καὶ τοῖς τολμήμα-
σιν ἐβέβαγτο τὸν αὐτὸν Ανάξανδρον. τύ-
ποις μὲν δὲ φεύγουσι διώκειν ἐπέτειξεν ὁ Α-
ειτομένης ἔτερον τὸν Μεσηνίων λόχον.
αὐτὸς δὲ ὄρμίσας πρὸς τὸ μάλιστα αὐθεν-
τῆς, ὡς ἐβιάσατο καὶ τύτους, ἐπ' ἄλλους
ἐτρέψετο αὐθίς. ταχὺ δὲ καὶ τύτους ὠσά-
μην⁴, ἐτοιμότερον ἕδη πρὸς τὸν τύ-
μενον⁵ ἐπεφέρετο, ἐσ 'ο πᾶσδην τὸν Λα-

κακούμονίων τὴν τάξιν καὶ αὐτῷ τὸ συμάχων οὐσέχεε, καὶ δὲ χιλίοις αὐτῷ φευγόντων, διδέ ἀναμένειν θελόντων ἐπὶ Δαλίλοις, ἐπέκειτο σφίσι φοβερώτερος, ἢ καὶ αὐτὸς εἴδες τοῦ μανίου. Ενθα δὲ καὶ παρ' ἀγράδῳ πεφυκόντα που δὲ πεδίον, ωῆσαν Καύτιοι Αεισομένηις οὐκ εἴδα ωῆσατεν οὐ μάτις Θέοκλης· καθέζεσθαι γὰρ τὸν Διοσκύρην ἔρασκεν ὅτι τῇ ἀγράδῳ· Αεισομένης δὲ εἴκων τῷ θυμῷ, καὶ οὐκ ἀκροάμενος τὰ πάντα δὲ μάντεως, ὡς καὶ τὸν ἀγράδον ἐγίνετο, ἀπόλλυσι τὸν ἀστίδα· Λακεδαμονίοις τε δὲ ἀμάρτημα δὲ Αεισομένης παρέσχεν αὐτῷ τὸ ποσοθήναι πινας ἐκ τῆς φυγῆς. Μέτεπεντε γὰρ τὸν ἀστίδα ἀνευρεῖν πειρώμενος· Λακεδαμονίων δὲ ἔχοντων αἴθύμως μὲν τὸ πληγεῖν, καὶ ὥρμημένων καταθέσθαι πόλεμον, Τυρτᾶς τε ἐλεγεῖα δὲ μετέπειθεν αὐτὸς, καὶ εἰς τὸν λόχον αὐτὸν τεθνεώτων κατέ-

λεγει ἄνθρας ὅχ τὸ εἰλώπων. Αριστομένεις
δὲ, ὡς ἀνέστρεψεν ἐστὶ Ανδανίαν, ταύ-
τας αἱ γυναικεῖς καὶ τὰ ὕδατα ὅπιςάλλο-
σαὶ τὸ ἄνθρωπων, ἐπέλεγον ἀστιαὶ δὲ καὶ ἐσ-
ήμας ἐπὶ αὐδόμηνον.

Ἐστι τὸ μέσον πεδίον Στενυκλήριον ἐσ-
τὸν ὅρῳ ἄκρον.

Εἶπεν οὐρανοῦ τοῖς Λακεδαιμο-
νίοις.

Ανεσώσσετο δὲ καὶ τὸ αὐτίδια ὅκείνια,
ἐστι τὸ Δελφὺς αὐτικόμηνος, καὶ, ὡς ①
περισσέτεροι οἱ Πυθία, καταβὰς ἐστὸ δι-
δυτον ιερὸν τὸ Τερφωνία τὸ σὸν Λεβαδεία.
Ὕπερον δὲ τὸ αὐτίδια ἀνέθηκεν ἐστὸ Λεβά-
δαι φέρων, οἷον δὴ καὶ αὐτὸς εἶδον αὐτακ-
μένια. ὅπις θυμαὶ δέ ὅτινα αὐτῆς αὔτοὶ τὸ
πλεσμὸν ἐκτέρωθεν ὅκτελαχος ἐστὸ καὶ τὸ
ἴτια. Τότε δὲ Αριστομένης ὡς ἐπανῆκεν σὸν
Βοιωτίας, εὑρών τε πλῆθος τὸν Τροφωνίῳ καὶ
κομισάμηνος τὴν αὐτίδια, αὐτίκα ἔρ-

καν μετρόνων ήπιετο. Συλλέξας δὲ ἄλλας
τε τὴν Μεσηνίαν, καὶ τὸς αὐτοῦ ἀ-
μα ἔχων λογάδας, φυλέξας τε μὲν ἐστέ-
ραν, ἥλθεν ὑπὸ πόλιν τὴν Λακωνικὴν τὸ μὲν
αρχῆμα ὄνομα καὶ σὺ Ομύρος καταλόγῳ
Φαρίν, τὸ δὲ τὴν Σπαρτατὴν καὶ περισ-
οίκων καλουμένων Φαρέσ. ἐπὶ Σαύτην
ἀφικόμην Θ., τὸς τε πειρωμένυς αἰμόνε-
σθαι διέφειρε, καὶ λείαν αὗταν Καλόμην Θ.,
ἀπίλαυσεν ἐς τὴν Μεσηνίαν. Λακεδαι-
μονίων δὲ ὁ πλιτῶν καθ' ὅδον, ἐβέβαπτό τε καὶ
τάτας, καὶ διώκειν Θ. Αναξάνθρον ὄρμητο.
Βληθεὶς δὲ αἰκονίῳ Θ. γλουτὸν, τὸν
δίωξιν ἐπέδειν. οὐ μέν τοι τὸν λείαν γε
τὸν ἥλαυνεν, αἴφηρέπη. Διαλιπὼν δὲ ὁ-
σσον αἰκεσθῆναι τὸ πεῖμα, ἐσ μὲν αὐτὴν
Σπάρτην ἔσσοδον ποιήμην Θ., νύκτωρ α-
πετράπειος τὸν φασιάτων Ελένης καὶ
Διοσκύρων. Ταῦτα δὲ σὺ Καρύαις παρθένυς
χορούσσας

χρευσόσας τῇ Αρτέμιδι διελόγησε μήτ' ἡ-
μέραιν, καὶ σωμέλαβεν ὅσαν θεύμασιν. αὐ-
τῶν καὶ αἴξιώματι πατέρων φροεῖχον. αἴγα-
γὼν δὲ ἐς κάμηλον οὐ Μεσσίνιας, τὸν γάλα
ἀνεπάνετο, αὐθεόσι τὸν δὲ λόγχην τὸν
φρυγεὺν ὄπιζεντας τὸν παρθένων. Ενταῦ-
τῃ οὐδὲ μέδης **Ⓐ** νεανίσκοι δοκεῖν ἔμοι καὶ
ἄλλως αἰρεστῶν ἔχοντες λογοτύπη, πολέ-
βίαι εὑρέποντο τὸν παρθένων. Αειτομένης
δὲ αἴπεργοντ**Ⓑ** τὸν νομόβομβον Ελληνο-
μρῶντας, διδέγα εποιουμένον λόγχην. Ὅτε γά-
αγκάσθη καὶ ἀποκτεῖναι τὸν παροινοῦτας
μάλιστα ἔξι αὐτῷ. Ταῦτα δὲ αἰχμαλώτας
λαβὼν αἴπελυσε θεύματαν πολλῶν παρ-
θένων, ὥστερ γε καὶ εἰλεν. Επι δὲ Αἴγιλα
τὸν Λακωνικῆς, ἐνθα ιερὸν ἴδρυται ἄγνων
Δίμυτος**Ⓑ**. Ενταῦτα ὄπιζάμενος ὁ Αει-
τομένης καὶ **Ⓐ** σὺν αὐτῷ Ταῦτα χωατικαὶς α-
γεύσας ἐορτὴν, αἱ μύνεσθαι τὸν χωατικὸν
Θόκον ἄγον τὸν δεῖπνον φροαθεύσων, λαμβάνε-

σιν ὁ πολλοὶ τὸ Μεσσίνιων βάνατα μαχάρεσσι τὰ αἷς τὰ ιερεῖα οἱ γυναικες ἔθνος, καὶ ὄβελοῖς οὓς τὰ χρέα ἐπειροῦ ὅπλωσαν. Ὡδὲ Αεισομένη τύπλουσα ταῖς δασὶ ζῶντα σύρπον· ἀπεσώπη δὲ ὅμιλος τὸ αὐτῆς σκείνης νυκτὸς ἐς τὸ Μεσσίνια. αἱ φύγαι δὲ αὐτὸν ιέρεια τὸ Δίκυρος αἰτίᾳ ἔγεν Αρχιδάμεια· αἱ φῦκε δὲ δύκε ἐπὶ γείμασιν, ἢλλα ἐρῶσσα ἐτυχεν αὐτῷ πρότερον ἐπι. πρὸφασίζειο δὲ ὡς Αεισομένης οἰνακαίσσας τὰ δεσμὰ, ἀποδεξαὶ οἴχοιτο. Τέιτοι δὲ ἔτει τοῦ πολέμου μελλόντοι γίνεται συμβολῆς ἐπὶ τῇ καλουμένῃ μεγάλῃ Τάφρῳ, καὶ Μεσσίνιοις Αρκάδων Βεβοηπικότων ἀπόπασῶν τὸ πόλεων, Αεισοκεράτη Ὡδὲ Ικέτα Τραπεζόποιον, Βασιλέα τὸ Αρκάδων, καὶ στρατηγὸν ὄντα σὺ πᾶς τότε, οἰναφθείρουσιν ὁ Λακεδαιμόνιοι γείμασι. Πρῶτοι γάρ ὧν ἴσμεν, Λακεδαιμόνιοι πολεμίω αὐτοὶ δῶρα ἔδοσαν,

καὶ ὄντων δεῖπτοι κατετέστησαν τὸ εἶδος τὸ κράτος τὸ σὺν τοῖς ὅπλοις. τελεῖν δὲ ἡ θερμότης τοῦ πολέμου Λακεδαιμονίος ἐστὶ Μεσσηνίων πόλεμον, καὶ Αεισορθόττος ἔχει Αρκαδος τὴν προδοσίαν, αφετῆ τε οἱ μαχόμενοι καὶ πύγας ἐκ τοῦ θεῶν διεκείνοντο. Φαίνονται δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ὕπερον ἵνα καὶ ἐπὶ Αἰγαίος πολαριῶν τοῖς Αθηναίων ναυσὶν ἀντέροισι, ἄλλους τέ τὴν σεραπιζούσαν Αἴγιναίοις καὶ Αδείμαντον ἐξωντοσάμενοι. Περιῆλθε μέν τοι καὶ αὐτὸς Λακεδαιμονίος αὐτὰρ γέροντος ἡ Νεοπολέμεια καλουμένη πίσις. Νεοπολέμων γένος οὐδὲ Αχιλλέως ἀποκτείνει περὶ Πείραμον ἐπὶ τῇ ἐρήμῃ τοῦ Ερκείου, συνέπεσε καὶ αὐτὸν σὲ Δελφοῖς πρὸς τὸ βωμὸν τοῦ Απόλλωνος ἀποσφράγισαι. καὶ ἀπὸ τότε τὸ παθεῖν ὅποιόν τις καὶ ἔδεισε, Νεοπολέμειον πίσιν ὄνομα γίνεσθαι. Τοῖς δὲ οὖσαν Λακεδαιμονίοις, ὅτε δὴ μάλιστα ἴνδησαν, καὶ Αἴγιναίων τέ-

τὸν ναυπικὸν καθηρήκεσσαν, καὶ Αγιοίλα^Θ κεχείρωτο τὰ πολλὰ ἦδη τὸν Ασίαν, τότε σφίσι τίνῳ αρχίῳ πᾶσαι οὐκ ἔξεγένετο ἀφελέαθα τὸ Μῆδον. Άλλὰ σφᾶς ὁ βάρ-
βαρ^Θ πειθῆλθε τῷ σκέψινων εὐρύματι
ἐς Κόρινθον καὶ Αργος καὶ ἐς Αθήνας τέ καὶ
Θήρας γείματα δύποτείλας. ὅτε ὄνομα-
ζόμεν^Θ Κορινθιακὸς πόλεμος δύποτε τύ-
πων ἔγινε τὸ γειμάτων, ὡς δύπολείπειν
Αγιοίλας αὐταγκαθῆναι τὰ σὺν τῇ Ασίᾳ.
Λακεδαιμονίοις μὲν σὺν Μεσσηνίοις σόφι-
σμα ὁ Δάιμον ἔμελλεν αὐτοῖς δύποφαγῶν
συμφοράν. Αεισοκράτης δὲ ὡς τὰ γεί-
ματα ἐδέξατο σὺν Λακεδαιμονίοις, δὲ μὲν
πρωτίκα ἔκφυπτεν ἐς τύς Αρκάδας οἵα
ἐπεβλεψεν· μελόντων δὲ ἐς χεῖρας ἦδη
οὐσέρχεαθα, τηλικαῦτα ἔξεφόβησεν αὐ-
τύς ὡς σὺν δυρχείᾳ τέ εἰσιν ἀπειλημέ-
νοι, καὶ ἀναχώρησις οὐκ ἔδει αὐτοῖς, οὐ
χεχτιζόσιν. τὰ τέ ιερὰ σφίσιν οὐκ ἔφη-

γέγονέναι καὶ γνώμην. Εκέλθει ὅμη πάντα
πινά, ἐπειδὴν αὐτὸς σπικῆνη, φυγῇ γενῆ-
θει. Σὺ δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι σωέμεσθε,
καὶ ἵσσαι εἰς τὸ κατ' αὐτὸς Ⓐ Μεσσίνιος
περιβαλέντος, ἐνταῦθα Αεισοχεάτης αρ-
χεμένης τὸ μάχης ἀπῆγε τὸς Αρκάδας,
καὶ τοῖς Μεσσίνιοις τόπε αειστερψύν καὶ μέσον
ὑρίμιωτο. οἱ δὲ Αρκάδες σφίσιν εἶχον αμ-
φότερα· ἄτε ἀπόντων μὲν Ηλείων τὸ μά-
χης, ἀπόντων δὲ Αργείων καὶ Σπινανίων.
Προσεξειργάθη δὲ καὶ ἄλλο τῷ Αεισοχεά-
τῃ. Διὰ δὲ Μεσσίνιων ἐποιεῖτο τὸ φυ-
γλίω. οἱ δὲ ωρῆς τὸν αἰέλπιστον τὸ παρόν-
των ἐγένοντο ἔκφρονες, καὶ ἄμα τῶσδε
διεξόδου τὸ κατ' αὐτὸς τὸ Αρκάδων ἐπα-
ράσταντο. ὡς τε αὐτῶν ἐδένσαν οἱ πόλοι,
καὶ ἐπιλαθέθει. τὸν δὲ γέρον. αὐτὶ γέρον
τὸ Λακεδαιμονίων ἐπιφερεμένων, ἥδη
πρὸς τὸς Αρκάδας αὐτεώρων φεύγοντας,
καὶ Ⓐ μὲν περιβαλένται σφίσιν ικέτευον, Ⓐ.

Δὲ καὶ λοιδορεῖαις ἐσ αὐτὸς ὡς ἐσ ἄνθραξ
 περιδότας καὶ δικαίος ἐγένετο. Λακε-
 δαιμονίοις δὲ οὐ τε κύκλωσις τῷ Μεσ-
 οπιάων μοναδέντων ἐγένετο δὲ χαλεπή, καὶ
 νίκηις ἐποιμοτάτην πασῶν καὶ ἀπονοτά-
 την ἀνέλουτο. Αειστομένης δὲ καὶ ^① σὺν
 αὐτῷ συνέμεναν μὲν, καὶ τῷ Λακεδαι-
 μονίων τύς μάλιστα ἐμκόμενος ἐνείργειν ἐ-
 πειρώντο. ὅλιγοι δὲ ὄντες δὲ μεγάλα ὠφέ-
 λουσι. τῷ δὲ Μεσοπιάων τοῦ μεν δῆμου
 τοσοῦτον πλῆθ^② ἀνηλάθησαν, ὡς τὰ
 πρῶτα Λακεδαιμονίων δεσμότας αὐτὸι
 δούλων ἔσεσθαι νομίζοντας, τότε μηδὲ ἐσ
 τῷ σωτηρεῖαι αὐτὴν ἐπέχειν ἐλπίδα. αὐ-
 τοῖς δὲ καὶ τῷ περιτεύοντων ἄλλοις
 τε καὶ Αγροκλῆς καὶ Φίντας, καὶ λόγου
 μάλιστα αἵξιως αἰγανισάμενοι^③ Φάνας,
 ὃς περιστερον τούτων ἐπι δολιχοῦ νίκηις
 Ολυμπιάσιν ἦν ανηρυμός. Αειστομένης
 δὲ μέντοι τῷ μάχῃ τύς παρεφευγότας

Ταῦ Μεσσίων συνήθεργίῃ. καὶ Αγδαρίαν
μὲν, καὶ εἴ τι ἄλλο σὺ μεσογάραι πόλισμα
ἔπεισε (καὶ πολλὰ σύχλείπειν, ἐσ δὲ Εἰραν
τὸ ὅρθον ἀνοικήσαται. Σινεληλαμ्नοῖς
δὲ ἐσ τῷτο δὲ χαρίον, φερετεκάθιστο (1)
Λακεδαμονίοις πολιορκίᾳ σφᾶς αὐτίκε
ἐξαιρήσθη νομίζοντες. αὐτήρκεσσαν δὲ ὅ-
μως (1) Μεσσίοι, καὶ μῆτρα τῶν ἐν Τά-
φρῳ συμφορᾷν ἔνι τε καὶ δέκα εἴτεσιν ἀμ-
νόμενοι. (2) δὲ γεόνον τὸ πολιορκίας γενέ-
θα τοσῦτον, δηλοῖ καὶ τάδε τὸ Ριάν
πεποιημένα ἐσ τὸς Λακεδαμονίους.

Οὔρεθον αργεννοῦ τελεί πύχας ἐγρά-
τοντο.

Χείματά τε ποίας τε δύω καὶ εἴκοσι
πάσσας.

Χειμῶνας γὰρ καὶ θέρη κατέλεξε, πάσι
εἰπὼν (2) χλωρῷ σῖπον, ή δὲ λίγον αρὸ
ἀμπτα. Μεσσίοις δὲ ὡς ἐσ τῶν Εἰραν
αἰωνίαδησσαν, τῆς τε ἄλλης ἐξείργοντα,
πλίνω

πλινὴ ὅσον σφίσιν οἱ Πύλιοι τὰ ἐπὶ θα-
λάσσῃ καὶ οἱ Μοθωνῆοι διέσωζον, ἐλή-
τευον τὰ τε Λακωνικὲν καὶ τὸ σφετέ-
ραν, πολεμίαν ἥδη καὶ Σάρτην νομίζοντες.
ἄλλοι τε διὰ σωίσαντο ἐς Κάβο καταδεχόμασ-
σις ἔκαστοι τύχοιεν, καὶ Αεισομένης δὲ τὸς
τοῖς αὐτὸν λογάδας ἐς τελακοσίων ἀειθμὸν
ἀφένται. ἦγον μὲν διὰ τὰ Λακεδαιμονίων
καὶ ἔφερον, ὅποι καὶ διώκετο αὐτῷ ἔκα-
στο. ἐλόντες δὲ σῖτον καὶ βοσκήματα καὶ
οἶνον, αὐτόλισκον ἐπίπλα δὲ καὶ αὐθρώπους
ἀπεδίδοσαν χρημάτων· ὅτε καὶ ἐποίησαντο
οἱ Λακεδαιμόνιοι δόγμα, ἀπε τοῖς ἐν τῇ
Εἴρᾳ μᾶλλον ἡ σφίσιν αὐτοῖς γεωργοῦ-
τες, τὴν Μεσσηνίαν καὶ τὴν Λακωνικὴν τὴν
ἀφεγγῆ, ἕως ἀν πολεμῶσιν, ἐάν δέσσο-
εν. Καὶ ἀπὸ τούτων σιτοδείᾳ ἐγένετο ἐν
Σπάρτῃ, καὶ ὁμοί τῇ σιτοδείᾳ ἐγένετο ἐν
Σπάρτῃ γάστις. δὲ γὰρ ἤνειχοντο οἱ τάγη τὰ
κτήματα ἔχοντες, τὰ σφέτερα ἀργα (εἰ).

Καὶ

Καὶ τύποις μὲν τὰ Διγόφορα διέλυε Τυρ-
ταῦ②. Αειστομένης δὲ ἔχων τύψ λογά-
δας, τὸ μὲν ἕξοδον ἀρί βαθεῖαι ἐποίσα-
το ἐπερρεαν. ἔφεη δὲ τοῦ τάχους τὸ ἐς
Αμύκλας ἀνύσσας περιποιήσοντ③ ἥλιγ.
Ἐν Αμύκλας τὸ πάλιον εἶλέ τε καὶ διέρπα-
σε, καὶ τὸ διποχόριον ἐποίσατο, πελὼν ἡ
τύψ ὅπερ Σπάρτης περιβολῆσαν. κατέ-
περχετε δὲ καὶ ἔπειρον τὸ χώρον. ἐς ὁ Λα-
κεδαιμονίων λόγοις πλέον ἢ τοῖς ἡμίσεσι
καὶ τοῖς βασιλεῦσιν ἀμφοτέροις συμβα-
λῶν, ἄλλα τε ἔχεν ἀμνόμεν④ τελεί-
ματα, καὶ πληγένπ τοῦ λίθου τὸ κε-
φαλὴν αὐτῷ σκοτοδωνιῶσιν ὄφειλοι, καὶ
πεσόντες ἀθρόοι τῷ Λακεδαιμονίων ὕπ-
λεγμόντες, ζῶντα αἰρεῦσιν. ἥλωσαν δέ
καὶ τὸ ἀρί αὐτὸν ἐς πεντήκοντα. Τύποις
ἔγνωσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι ῥίζαι πάντας
ἐς ⑤ Κεάδηρ. ἐσβάλλοντες δὲ ἐνταῦθα,
ὅς ἂν ἐπὶ μεγίστοις πυρωρῶν ⑥. οἱ μὲν δὲ
ἄλλοι

ἄλλοι Μεσηνίων ἐμπίποντες ἀπώλλυ-
ται πίκα. Αεισομένης δὲ ἔτε ταῦτα
θεῶν πιστοὶ, καὶ δὴ καὶ τόπε ἐφύλαξσεν. Οἱ δὲ
ἀποσεμνύοντες τῷ κατ' αὐτὸν, Αεισο-
μένει φασὶν ἐμβληθέντες εἰς Κεάδηρον,
ὅρνιθα τῷ αἰετὸν θωσκέτερον καὶ ἀνέχειν
τὰς πλέρους, ἐν ᾧ κατένεγκεν αὐτὸν ἐν τῷ
πέρας, όπου τε πιρωθέντα δὲ μὲν τῷ σώματος,
ὅπου τε πρᾶμα ὄπιλαβόντα. Εμελλεν δὲ ἀ-
ει καὶ αὐτόθεν ὁ λάγιμων ἐξοδον γέποραίνειν
αὐτῷ. Καὶ ὃ μὲν ὡς εἰς τὸ πέρατον ἤλθε τῷ βα-
ρεῖτρῳ, κατεβλήθη τε καὶ ἐφελκυσάμενος
τὸ χλαμύδα ἀνέμενεν, ὡς πάντως οἱ
ἀποδανεῖν πειθομένοι. Τέλτη δὲ ὑπερον
ἡμέρα, φόρῳ τε αἰσθάνεται, καὶ σύκκα-
λυτάμενος (ἐδωάντο δὲ ἦδη τῷ τῷ
σκότῳ τοις διορᾶν) ἀλώπεκα εἶδεν ἀπομένην
τῇ νεκρῷ. θωσκόντας δὲ ἐσοδον τῷ
τῷ θηρίῳ ποθὲν, ἀνέμενεν ἐγγίσ οἱ τῷ
ἀλώπεκα γενέθηκεν γενομένης δὲ λαμβά-

νεται. τῇ δὲ ἑτέρᾳ χθεὶ, ὅποτε ἐσ αὐτὸν
θητέρεφοιτο, τῷ χλαμύδᾳ περύβαλ-
λέν οἱ κύ μάκνειν παρεῖχε. τὰ δὲ πλείω
θεόση σπιέργῃ, τὰ δὲ ἄγαν μυστέξοδα κύ
ἀφείλκετο τοῦτον αὐτῆς. ὅψε δέ ποτε ὁ-
πλώ τε εἰδεν ἀλώπεκι ἐσ Δράμνοντιν ἵκε-
νην κύ φέγγῳ δι αὐτῆς. Καὶ τίνι μὲν,
ὡς ἀπὸ τοῦ Αεισομένης ἥλευθερώδη,
τὸ φωλίον ἔμελλεν τοσοῦτον ασθανάτη. Αε-
ισομένης δὲ (δι γάρ πι ἡ ὁπλή κύ τότε πα-
ρέχειν ἐδιώκατο ἔξοδον) εὐρυτέρου τε
τῶν χερσίν ἐποίησε, κύ οἴκαδε ἐσ τῷ
Εἰροκυ ἀποσώζει). τοσοῦτον μὲν τύχη
κύ ἐσ τῷ ἄλωσιν τερπούμενῳ (τὸ γέ
οι φρόνημα ἦν κύ τὰ τολμίματα μείζο-
να, ἢ ὡς ἐλπίσαι πιὰ Αεισομένην αἱ-
χμάλωτον ἀν γενέσθα) παραδοξοτέρα δέ
δι κύ πάντων περιηλότατα σόκον ἄγει
θεώ ἡ ὄχ δι Κεάλα σωτηρία. Λακεδαι-
μονίοις δὲ παραυτίκα μὲν τοσοῦτον αὐτρῶν ἐ-
πιγέλ-

πηγέλλετο αὐτομόλων, ὡς Αεισομένης
ἐπαγῆκοι σῶς. Νομίζομένης δὲ ἀπίστη χρή
Γάτα ἡ εἰ πινα τεθνεώτα ἐλέγετο ἀνα-
βιῶνται παρ' αὐτοῖς, τοιόνδε Αεισομένους
τοπῆρξεν ἐς πίσιν. Κοείνθιοι Λακεδαι-
μονίοις διώχαμν ὡς σωεξαιρίσουτας τῇ
Εἰρατι ἀποτέλλονται. τύττας καθάπου τῷ κα-
τασκόπων πυρθανόμενος ὁ Αεισομένης
τῇ πορείᾳ τὸν αἰτακτότερον γενῆθαν καὶ
τῷσι σρατοπεδείαις ἀφυλάχθιως, ὅπιστε
νύκτωρ σφίσι. καὶ τῷ τε ἄλλων καθευδόν-
των ἔπι, ἐφόνευσε τὸν πολὺς καὶ τὸν πί-
γεμόνας, Γαρμενίδην καὶ Αχλαδᾶν καὶ
Λυσίστρατον καὶ Εἰδεκίλον ἀποκτείνονται. Σφαρ-
πάσας δὲ καὶ τὸ σκληρὸν τὴν σραπηγίδα,
τορέσησεν εὖ εἰλέναι Σπαρτάταις, ὡς Α-
εισομένης, καὶ σὸν ἄλλος Μεαννίων,
ἔτιν ὁ Γάτα εἰργασμένος. Εθυσε δὲ
καὶ τῷ Διὶ τῷ Ιθωμάτᾳ τὸ θυσίαν,
ἢν ἑκατομφόνια ὄγομαζγον. Αὕτη δὲ

καθεσίκει μὲν ὡς παλαιοτάτοι. Θύειν
δὲ αὐτὸν Μεσηνίων σύρμιζετο, ἐπό-
σσι πολεμίσεις ἄνδρες κατέργασμα τοῦ
κατόν. Αειτομένει δὲ, ὅτε ὅπει Κά-
θηρα σύμμαπτο ἐμαχέσατο, θύσαντι ἐκα-
τομφόνια ψεῦτον, λεύτερα δὲ δύον
καὶ ὁ σὺ τῇ γυναικὶ τῷ Κοεινήιων παρέσχε
φύνθη. τῶτον μὲν δὲ λέγουσι καὶ ὅπει τοῖς
ὑπερον θύσαντα καταδεφμάτις θύσιαι τείτην.
Λακεδαιμονίοις δὲ (ἐπήει δὲ Τακίνδια)
ψεύτης τοὺς σὺ τῇ Εἴρᾳ πεισαράκοντα ἐ-
ποιήσαντο ἡμέραν απογδῆσι, καὶ αὐτοὶ μὲν ἀ-
ναχωρήσαντες οἰκαδεῖς ἐώρταζον. Κρῆτες
δὲ τοξόται (μετεπέμψαντο γάρ εἰς τε Λύ-
κτας καὶ ἑτέρων πόλεων μαθωτάς) ὅτοι
σφίσιν ἀνὰ τὴν Μεσηνίδην ἐπλακάντο.
Αειτομένην δὲν, ἀπει τοὺς σύρματοις ἀ-
πωτέρω τὴν Εἴρας γενόμενον καὶ ψευδοίλα
ἀδεέτερην, ἐπὶ τὰς ἄνδρες ἀπὸ τῷ τοξο-
τῶν τύτων ἐλόγησαν. συλλαβόντες δὲ τοῖς
ἱγιαστὶ

ἱμασι οἱ εἰχον ὅπις τῶν φαρέτρων, δέψ-
σιν. ἐσσέρχε γὰς ἐπήει. Δύο μὲν οὖν εἰς
Σπάρτην απὸ αὐτῆς ἐλθόντες, Λακε-
δαιμονίοις Αειτομένην εὐηγέλιζοντο ἡ-
λωκένται. (1) λοιποὶ δὲ ἀποχροῦσιν εἰς
Αγελὸν ἦν τῇ Μεσσηνίᾳ. ἐν ταῖς
ώκει κόρη σωὶ μητρὶ παρθένῳ, παῖς
οὐρανή. τῇ δὲ προτέρᾳ νυκτὶ εἶδεν ὁ φύ-
νι πᾶς, ὡς λέοντα εἰς ἦν αὔρεον λύκοι
σφίσιν ἔγαγον δεδεμένον, καὶ σὸν ἔχοντα
ὄνυχας, αὕτη δὲ τῷ δεσμῷ ἦν λέοντα α-
πέλυσε, καὶ αὐτὴν ἔδωκε τῷ λύκοις ἔδ-
ξεν τὸν τέλεσθαι τῷ λύκοις ἔδο-
ξεν τὸν τέλεσθαι λέοντα. Τότε δὲ ὡς ἦν Α.
ριτομένην ἐσάγουσιν οἱ Κρῆτες, οιωνεφρό-
νισεν ἡ παρθένος ὑπάρχειν τὸν ἐν τῇ νυ-
κτὶ οἱ πεφυνός, καὶ αὐτρόλα τὸ μητέρα
ὄντος εἴη. ματρὸς δὲ ἐπερρώσθη τέ, καὶ
ἀπιδύσσοντα εἰς αὐτὸν, τὸ πρωταρχεῖον οιων-
τον. οἵνον οὖν τοῖς Κρητίνοις ἐγένετο, αὐτε-

δίδου. καὶ ἀσ σφᾶς ή μέδη καπελάμβα-
νει, ὑφαρεῖται τὸ μάλιστα ὑπιωμένης τῆς
ἔγχειείδιον. Τὰ δὲ μὲν μέσηα τῷ Αεισο-
μένης ἔτεμνη ή παρθένῳ. οὐδὲ τοῦτο
τὸ ξίφος διειργάσσεται. Ταύτης τών
παρθένων λαμβάνει γυναικεῖ Γόργον Α-
εισομείγος. ἐδίδου δὲ Αεισομένης, τῇ παρδί¹
σκπίνων σῶσρα. ἐπειδή Γόργω φάσκει πα-
δέκατον καὶ ὅγδοον ἔτος, ὅτε ἔγινεν. Εγ-
δεκάτῳ δὲ ἔτει τὴν πολιορκίας, τήν τε Εἰ-
ραν ἐπέτερον ἀλῶνα, καὶ αὐταῖς γε-
γένθη Μεαννίγος. καὶ δὴ σφίσιν ἐπετέλε-
σεν ὁ θεὸς Αεισομένης καὶ Θεόκλω θεοπάθεντο.
Τύτοις γάρ ἐλθοῦσιν ἐς Δελφοὺς μὲν τὸν θηρίον
τῇ Τάφρῳ πληγήσι, καὶ ἐπεργμένοις ὑ-
πὲρ σωτηρίας, τοιόνδε εἶπεν η Πυθία.

Ἐσ τε πράγματος Νέδης ἐλικόρροος
ὕδαιρ,

Οὐκ ἐπὶ Μεαννίγῳ ρύομεν· χεδόντες
γάρ ὅλεθρον.

Εἴσι

Εἴσι δὲ αἱ πηγαὶ τῆς Νέδας σὸν ὄρφο τῷ
Λυκαίῳ. Θεοελάζων δὲ ὁ ποταμὸς Δήμητρος
Αρκάδῶν, καὶ ὅπου τρέψας αὐθίς εἰς τὴν
Μεσσηνίδην, οὐεῖται τὰ ὅπερι θαλάσσας
Μεσσηνίοις καὶ Ηλείοις τὸ γλῦ. Τότε δέ
οἱ μὲν τύχεις αὐτοῖς τοὺς ἄρρενας ἐδεδοίκερον,
μή πίνωσιν ἀπό τῆς Νέδας. τοῖς δὲ ἄρρενοῖς
δαιμόνων θρησκευματες τοιόνδε. Τὸ δένδρον
ὧν ἔρενεόν εἰσιν Ελλιώνων οἱ καλοῦσιν ὅ-
λων, Μεσσηνίοις δὲ αὐτοὶ τράγοι. τότε
οὖν θρῆσται τῇ Νέδᾳ πεφυκὼς ἔρενεός, οὐκ
εἰς εὐδόκιον ἡύξειον. Δλλὰ ἐστε τὸ ρεῦμα τὸ πέ-
τρεφε, καὶ τοῦ ὑδάτος ἀκρηγοῖς τοῖς φύλ-
λοις ἐπέφανε. Θεασάμενος δέ ὁ μάγος
Θέοκλητος σιωπάλλειον, ὃς τῷ τραγῷ
πίνοντες ἐκ τῆς Νέδας ωροῦπεν ἡ Πυ-
θία ἔρενεὸν τύπον, καὶ ὃς ἡδη Μεσ-
σηνίοις ἥκει τὸ γένεων. καὶ ἐστὶ μὲν τύχεις
αὐτοῖς εἰχεν σὸν ἀπορρήτω, Αεισομένιον δὲ
πρόστεκτὸν ἔρενεὸν ἥγετο, καὶ αὐτεδίδασκεν,
οὐσι

αὐτῆς σωτηρίας ἡδύκοι σφίσιν ὁ θεόν^Θ. Αειθομένης δὲ ἔχειν γάτα πείσεται· καὶ ἀναβολὴν τόκον ἐπ^{τόκ} εἰ) σφίσιν, ψευδενόσατο καὶ ἐκ τῆς παρόντων. Καὶ ἦν γάρ τις αὐτορρήτω τοῖς Μεσσίνοις. ἔμαλλε δὲ ἀφανισθεί, οὐασθρύχον τὸ Μεσσίνιον κρύψειν τῷ πάντα αὐτῷ. φυλαγθεὶς δέ, Θ^Θ Λύκου τῷ Πανδίον^Θ θεοῖς Μεσσίνιοις ἐλεγον θεόντι ποτὲ ανασώσεθαι τὰς χώρας. τῷτο δὴ οἱ Αειθομένης, ἀπε τοισάμεν^Θ τὰς θεοὺς, ἐπεὶ γὰς ἐγίγνετο, ἀκόμαζε. παραγενόμεν^Θ δὲ ἔντα τῆς Ιθάμης ἵνα τὸ ἐρημόταῦν, καπάρυξεν ἐς Ιθάμην τὸ ὄχη, καὶ Δία Ιθάμην ἔχοντα καὶ θεός οἱ Μεσσίνιοις ἐς ἀκεῖνο ἔσωζον, φύλακας μετανατοῦντας οὐδέποτε θάνατον^Θ, μηδὲ τοῖς Λακεδαιμονίοις ποιῶσαι τὰς μόνιμα καθήλου Μεσσίνοις ἐλπίδα. Μετὰ δὲ τῷτο τοῖς Μεσσίνοις ἤρχετο, καθό τοις

Τρωσίν

Τρωσὶν ἐπ τούτοις, γίγνεσθαι κακὸν
ἀπὸ μοιχείας. Επεκράτην μὲν αὐτὸι, ἐ-
πεὶ ἐκράτην τὸ τέ ὄργον καὶ τὸ περὶ τῶν
Εἰρηνῶν ἀρχεῖ τὸ Νέδας. οἵσαν δὲ οἰκήσας καὶ
ἔξι πυλῶν σὺνίσι. Αὐτόμολος δὲ ἐσ-
αύτοὺς ἐκ τῆς Λακωνικῆς, ἄλλος μὲν ἀ-
φίκετο ψεύτης οἰκέτης δὲ Εμπεράμου βγ-
κόλος ἐλαύνων τὸ δεσμότης τοῦ βγκοῦ. ὁ
δὲ Εμπεράμος οὗτος ἀνὴρ τοῦ Σπάρτη· δό-
κιμος. οὗτος ὁ βγκόλος ἔνεμεν τὸ
πόρρω τῆς Νέδας. Ανδρὸς οὖν τοῦ Μεσ-
σηνίων τὸ σύκον τοῖς τείχοις ἔχόντων
οἴκησιν, γινώσκειν εἶδεν ἐφ' ὅμῷον ἐλθοῦ-
σαν. ἐραθεῖς δὲ, φραγμούς τοι-
μησε. καὶ δοξεὶ δῶρα, συμβίνετο. καὶ ἀπὸ
τύττου ἄνδρα πρεφύλασσεν αὐτῆς, ὁ-
πότε ἀποχωρίσθεν ἐστὸν φρουρόν. ἀνὰ
μέρος δὲ τοῖς Μεσηνίοις τῆς ἀκροπό-
λεως ἐπήγετο ἡ φυλακή. Ταῦτη γὰρ τοὺς
πολεμίους μάλιστα ἐδεδοίκεσαν, μὴ τοῦτο-

Γείσιν αὐτοῖς ἐστὶ πόλιν. ὅπότε γὰν γέτος ἀποχωρήσει, τίκικαῦται ὁ Βγκόλος ἐφοίτα
θῆσθαι τὸ χωμᾶκα. Καύποτε ἔτυχε σωὶ ἄλ-
λοις ἐστὸκενοντα φρίκουσα σὺ τῇ νυκτὶ φυ-
λακή. Επυχεὶ μὲν οὖειν πολλῷ τὸ θεὸν, καὶ ἐκ-
λείπουσιν **Ⓐ** Μεαγίωις τὸ φρεγάν. Τὸ γέ-
νδρον ἐβιάζετο σφᾶς ἀθρόον ἐκ τοῦ γέρεαν
κατερχόμενον, γέτε ἐπάλξεων ὠκοδομημέ-
νων, γέτε πύργων. Ταῦτα απουδῆται τὸ τέλεσμα.
καὶ ἄμα δὲ κινήσεας τὸς Λακεδαμονίου
ἵλπιζον σὲ ἀσελίνῳ νυκτὶ, καὶ γέτω χριμ-
έιω. Αειδομένης δὲ γέτε πολλῶς περιεργα-
νόμενος Κεφαλλῆνα ἔμπορον, εαυτῷ ξείνον,
καὶ ἐτάγοντας τὸ Εἴραν ὅπόσων ἐλέοντο, εα-
λωκοτα ταῦτα Λακεδαμονίων καὶ τοξοτῶν
Απίερομων, ὃν ιργεν Εύρύαλος Σπριπάτης.
τὸ τοῦ τὸ Κεφαλλῆνα ἀφαρύμεν**Θ**, ἐκδ-
νον μὲν καὶ τὰ γείματα ὅπόσα ηδμ, καὶ πέσωσεν
αὐτὸς δὲ ἐπετρεψαί, καὶ γέτη ἐδύνατο θηροιτῶν
τοῖς φυλάσσεσι, καθάποτε εἰώθε· τὸ μά-

λισα αὐτον ἐγείρειο ἐκλαφθεῖναι τὸ ἀκρόπολιν. τὸ πεδίον ἄλλων ἔκρησος αὐτοχώρησεν ἀπὸ τῆς φρεγῆς, καὶ τῆς ὑπὸ τῷ Βυκόλου μοιχευομένης ὁ αὐτός. Ηδέ τινακαὶ ἔνδον εἶχε τῷ Βυκόλῳ, αὐθάνεταί τε τῷ αὐτῷ διδόντος, καὶ αὐτίκα ὡς τάχρες εἶχεν, ἀποκύπεψε τὸ αὐθωπον. ἐσελθόντα δὲ τὸ αὐτῷ οὐ φιλοφροντο, ὡς τὸ πατρότερον, καὶ πρώτα καθ' αὐτὰ αὐτίκαιοι ήκοι. Οἱ δὲ τὸ μοιχεύομενην εἰδὼς, τὸ πεδίον ὅντα τῷ Βυκόλῳ, ἐγένηται σὺν αὐτῇ λόγῳ· καὶ αὐτὸς τε καὶ τῷ διαβόλῳ τὸ βίαιον καὶ τὸ ἄλλων ἐκτονού ερασκεν ἀπολελοιπόντα τὸ φρεγέν. Επικροῦτο δὲ λέγοντος ὁ Βυκόλος· καὶ ὡς αἰειζως ἐπύθητο ἐκατα, αὐτὸς δὲ τῷ Μεσινίωντος τὸν Λακεδαιμονίον αφίκετο κατόμολος. Αλεξανδρινοῖσι δὲ οἱ μὲν βασιλές ἀπὸ στρατόπεδης τινακαὶ ταῦτα πάντα. πολεμαρχαὶ δὲ τότε Ευπέργειος ὁ τῷ Βυκόλῳ δεσπότης, περιεκάθισ τῇ Εἴρε. Αφικέμενος διῆς ἐς

τῶν, οφεῖται μὲν τὸ ὅπερ τῷ μρασμῷ παριτάξτο ἀκάρτημα· μεύτερα μὲν αἰεδίλασκεν, ὡς τὸ Εἴρας σὺ τῷ παρόντι μάλιστα αἴρεσσιν, αὐτὸς ἔκαστα ὄπόσα ἥθετε τὸ Μεσονίσιον διηγεύμενος. Εἰδεῖτε δὴ λέγειν πιστὰ, καὶ οὐ γάρ τοι Ευπεράμων καὶ τοῖς Σπαρτατοῖς. ἦν μὲν οὐ πορεία χαλεπὴ σφίσιν, ἀτέστησαν δὲ τὸ σκότων, καὶ ὃντας αὐτούς τὸν οὐετόν. ὅμως μὲν τὸ οφειλόματα ἥνυρον, καὶ ὡς καὶ τὸ ακρόπολιν τὸ Εἴραστενοντο, οὐ περέβανον κλίμακας τε προσπιθέντες, καὶ ὅτῳ πιστόδινον ἄλλως βόπω. Τοῖς μὲν Μεσσηνίοις παρεχείτο μὲν τὸ παρόντος κακὸν καὶ ἄλλα αἴσθησιν, μάλιστα μὲν οἱ κακοὶ τὸν εἰωθότα οὐλακτουῶντες, ἀλλὰ σωεχετέρας καὶ βιαχτέρας τῇ κραυγῇ τρέψαντες. Γνόντες δὲ τὸ οὐετόν οὐδὲ καὶ αἰαγκυότατον σφᾶς ἀγῶνα επειληφότα, διὰ μὲν τὸν ὄπλα ἀπαντα αἰελάμβανον. Αλλ' ὅτῳ προχείρω μάλιστα τύχοι πιστόποιοντες ἥμαντον τῇ πατεύσι, οὐ μόνον

νη σφίσιν ἐλείπετο ἐκ τῆς Μεσσηνίας πάσιν. πρωτοὶ δὲ ἡδονοῦ ἔνδον τῆς πολεμίων ὄντων, καὶ ἐβούθουσεπ' αὐτοὺς πρωτοὶ, Γόργος τε ὁ Αεισομένης καὶ Αεισομείνης αὐτος, Θεόκλος τε ὁ μάντης, καὶ ὁ Μάντηλος οὐδὲ Θεόκλης. οὐδὲ δὲ αὐτοῖς Εὐεργετιδας αὐτὸν καὶ ἄλλως σὺ Μεσσήνη πρώτης, καὶ Διὸς τὴν γαστήρα ὅπερ πλέον ἀξιώματος ἦκαν. αἰδελφοὶ γαὶ χει Αεισομένης Αγναγέραν. τότε δὲ ^① μὲν ἄλλοι συνιέντες ὡς σὺ δικτύοις εἰσὶν ἐχημένοι, ὅμως καὶ ἐκ τῆς παρέντων εἰχόν τινα ἐλπίδα. Αεισομένης δὲ καὶ ὁ μάντης ἡπίσαντο μὲν σύδεμάντος ἐπὶ αἰαβολίνῳ λέθρῳ Μεσσηνίοις θύσαιν, ἀπειδότες καὶ τὸ γενομόνον ὃν οὐνίζατο εἰς τὴν τεφέρην τῆς Πυθίας. ἐπέκρυψιν δὲ γλενήσαντο, καὶ ἦν σφίσιν εἴστες ἄλλας δύτερρηίον. Επόντες δὲ τὸ πλινθόντην, καὶ ὅπερ παντας ἐρχόμενοι, τοῖς τε σύλιγχανσιν ὅπότε αἰώνιοντο ὅντας Μεσσηνίες, παρεκελευσοντο ἄγνοιας αἰγαδοὺς εἰ,

καὶ ἡ τοῖχων αὐτούσιον τύπος ἐπὶ τοιχό-
πορθίγες. Οὐ μὲν δὴ τυχτὶ γένενταί τοις εἰσά-
γηται λόγου παρ' οἰδετέρων. Τοῖς μὲν γὰρ οὐ
πεισίᾳ τὸ τόπων, καὶ οὐ τόλμα Αεισομένης
παρέχει μελλομόν· τοῖς δὲ Μεσσηνίοις γένεται
τοῦτο τὸ στρατικῶν σωθῆμα ἐγεγόντι φα-
νόντας εἰληφένας. Καί τε διαδεικνύεται εἰς τηνα
λαμπτήρα τοῦ Λαλοῖον ἄνθετόπις, ὥστε αὐτὸν ε-
σθέννυεν ὁ θεός. Επειδὴ δὲ οὐ μέρα τέ τοι, καὶ
ἄλλοις καθορᾶν ἐδιώκατο, ἐνίσταται Αε-
ισομένης καὶ Θέοκλος ἐπειρωτῶς ἐσ πᾶντας
τοις τοιχοῖς τύπος Μεσσηνίος, ἀλλα τέ
ὅποσα εἴκος ἦν διδύσκοντες, καὶ Σμυρναῖον
τὰ τολμήματα αἰδαμικηνήσκοντες· ὡς Ιώ-
νων μοῖρα ὅπλες, Γύγλις τὸ Δασκύλον καὶ Λυ-
λός ἔχοντας σφραγίδαν τὸ πόλιν, τοῦτον αρέτην καὶ
περιθυμίας ἀκβάλοιεν. Οἱ Μεσσηνίοις δὲ
ἀκούοντες δύπονοίας τέ ἐνεπίπλαντο, καὶ ου-
ταύθινοι καθ' ὅποσος ἔχεται τύχοις ἐφέ-
γνοιος τύπος Λακεδαιμονίος. Ὅρμητζ δὲ καὶ

χωρίκες τῷ κεράμῳ, ότι διώαγτο ἐπέ-
γκα, τὸς πολεμίους βέλλειν. Τῦτο μὲν διῆκ
δρᾶσαν σφᾶς, μιδέ επεῖναν τὴν τεγῶν, οὐ με-
τρεψεὶς θύμον επεικώλυε. λαβόν μὲν ὅπλα ε-
τέλιμην, ότι τοῖς αἰθράσιν ἔτι πλέον αὐτούς
τὴν τόλμαν ἀξέπλαιστον ὄποτε χρήσει χωρίκες
εἴραν αροπιμάσας σωκτοπλέας τῇ πα-
τούσι, ή ἀργεῖναυ δούλας εἰς Λακεδαμίαν.
ἄπειρον καὶ παρελθεῖν ἡδυάνθησαν τὸ πε-
δονομένον. Αλλὰ οἱ θεοὶ τὸ ὕδωρ ἐπέλιγον, εν
ἀθρόον μᾶλλον μὲν ισχυρῷ τῷ βερντῶν οὐ
ψύχει, ότι τὸς ὁφειλμάς αὐτῷ σιανπίας
τοῖς αἰτραπάσι ἀξέπλητε. τοῖς μὲν Λα-
κεδαμογίοις Κύτα πάντα παρίστη φρόντι-
μα, ότι αὐτὸν ἀμείψει σφίσιν ἔρασαν τῷ
θεύ. ότι (ἥτραπε γῆ τύτοις καὶ μετέπειτα)
ἀπέφαγεν Εκατόνταρος οὐ μάνπις, αὐτοὺς
εἴπι τὸ σημέδον. Οὗτος δέ ότι σεχτήγιμα
ἀξεύρε τοιόνδε. Λειθυμῷ ότι πολὺ οἱ Λακε-
δαμογίοις αριστοῖσαν. Απε δέ οὐκ οὐ

ρυγχεία σφίσιν, φέλε καὶ οὐταγμα ἐγκυ-
μένης τὸ μάχις, ἄλλων δὲ ἄλλῳ τὸ πό-
λεως ποιημένων τὸ ἀγῶνα, ἀρχείς δέ
ἐκάστης ταῦτες ουνέβοιτεν εἰ) τὰς τελευ-
τάς. τύτου σκέλενεν διαχειρίσαντες
τὸ στρατόπεδον στίσιν μεταλαβόντες, οὐ πά,
καὶ αὐθίς ωρῆς ἐστέρας ἦκεν τοῖς Κω-
μείνασιν αὐτῶν Διαδεξομένης τὸ πόνον. καὶ
① μὴ αἰακανόμενοί τε καὶ αἰαμέρος μη-
χριενοι μᾶλλον αὐτίρκουσ. Τοῖς δὲ Μεσ-
ονίοις πανταχόθεν παρίστητο θεία. μηδ’
ημέραι ξάει καὶ νύκτα συνεχεῖς ① αὐτοὶ
τείτιν ημιώντο. ήδη τέ ημέρα ἡν, καὶ οἱ
τε αὔπνια καὶ ἐν τῷ δραντῷ τὸ ὑδωρ τέ καὶ ρύ-
γος ② ἔπειτε σφῖς, ὅπε λιμὸς καὶ οὐ δίκα
ἐπέισθο. μάλιστα δὲ αἱ γυναικεῖς αἴθεια τέ
πολέμου, καὶ τῇ συνεχείᾳ τὸ ταλαιπωρίας
αἴπειρήκερ. Παραστὰς οὖν ὁ μάντης Θέο-
ντος θρόνος Αειπόμενοις εἶπε. Τί μάτιν
τούτες ἔχεις τὸ πόνον, ἀλλαγῇ Μεσονίοις

πάτως ὅτι πειραγμόν. συμφορίν δὲ τὸ
κύριον φαλακροῖς, παλαιῷ τε ήμεν τροεσίμουν
η Πυθία, καὶ ἔναρχος ὁ εὐνεὸς ἐδεῖξεν.
ἔμοι δὲ οἶν ὁ θεὸς αὐτῷ κοινὴν τρόπον τῷ πα-
πίδᾳ ἐπάγει τῷ τελευτώ. σὺ δὲ σώζειν μή,
ὡς διωκόμενος ἥκεις, Μεσσίνιος, σώζειν
δὲ καὶ σωτόν. Επεὶ δὲ εἰπε τρόπος τύπου ὅτι
τὸ πολεμίος ἔθει. Καὶ οἱ καὶ ἐσ τὸς Λακε-
δαμονίος ἐπίστοι ἐκβοῦσαν τοσόνδε. Αλλ’
τοι πάλια γε γερόνον χάροντες καρπώ-
σσαθε τὰ Μεσσίνιαν. Μετά τύπο τοῖς
καθ’ αὐτὸν αὐθετικόσιν ἐμπεσών, ἐκείνοις
τέ ἔκτινε, καὶ αὐτὸς ἐπέβωσκειο. τροεμ-
πλίσας δὲ τὸ θυμὸν τῷ φόνῳ τῷ ἐγγρῶν,
αφίσιοι τῷ ψυχήν. Λεισομένης δὲ απὸ τῆς
μάχης ὀπίσω τὸς Μεσσίνιος ἀνεκάλει,
πλὴν ὅσοι καὶ αὐθαγαδίαι αὐτῷ τροεσ-
μάχοιο. τύπος δὲ εἴς καὶ χώραν μένειν.
τοῖς δὲ λοιποῖς τροεσταξεῖς τοις χωρίκοις
καὶ τὰ τέκνα ἐντὸς τῆς τάξεως ἐχονταῖς, ἐπα-
κολυ-

κολυθεῖν, ἥ τῷ ἀν αὐτὸς παρέχῃ) διέξοδον.
 Καὶ τόπων μὲν τοῖς τελευταῖσι Γόργον καὶ
 Μαίπηλον ἐπέζησεν αὐτὸν. αὐτὸς δὲ
 αἰαθραμῶν ἐσ τὸς ωφελομένων, τὸ τε
 κεφαλῆς τῷ νεύματι καὶ τὸ δέρατος τῇ κι-
 νίσῃ δῆλος οὖτε διέξοδον τε αὐτόμονος, καὶ
 ἀποχωρεῖν ἔδη βεβουλομένος. Τῷ τε οὖν
 Εμφάμῳ καὶ Σπαρτιατῶν τοῖς παρόσι δι-
 εῖναι τὸς Μεσηνίων ἄρεσκε, μηδὲ λυσ-
 σῶντας αὐθρώπους καὶ ἐσ τὸ ἔχατον ἀπο-
 νοίας ἅκοντας ἑξαγειᾶνα πέρα. καὶ ἄμα γέ-
 τω σφᾶς ποιῶν Εχατος ὁ μάγος ὀχέλευεν.
 Οἱ δὲ Αρκάδες παραπίκα τε τὸν κετάλη-
 φιν ἐπιαγάνοντο τὸν Εἴρεας, καὶ αὐτίκα τὸν Α-
 εισοχεάτην ὀχέλουν σφᾶς ἄγειν, ὡς ή
 σώσοντας Μεσηνίων, ηδούσι αὐτοῖς ἀπο-
 λουμένων. Οἱ δὲ ἄπε τὸν Δακεδαύμονος
 διδεῖμένος δῶρα, τὸν ἄγειν ἔθελεν, εἰδεία
 τε ἐφασκειν γένεα ἐπι Μεσηνίων, ὅτως καὶ
 ἀμανθότιν, οὐτας τούτοις ποιον. τότε δὲ ὡς

σαφέστερη ή οδάνοντο πειρόντας κύρικλει-
πειν τῇ Εἰρήνη Βεβειασμένης, αὐτοὶ μὲν πει-
τὸ ὄρθρος σφᾶς τὸ Λύκειον ἔμελον ταῦτα
ἔχασσι περγεῖοι μασάμνοι κύριοι ταῦτα κύριοι
πία· ἀνθραστὴ τῷ σὺν τέλει πέμπουσι πολικε-
ματεῖοθα τε τὸς Μεσσηνίας, κύριοι γεμόντας
τὴ πορείας ἄμα γενέθα. Καὶ τὸς μὲν, ὡς
ἐσ τὸ Λύκειον αὐτοσώθησαν, οὐέντον, κύριοι τὰ
ἄλλα εὐτοικῶς πειρόντων Ἀρχάδες, κα-
ταρέμενι τὰ ἐσ τὰς πόλεις ἥθελον κύριοι γαδδί-
σαθαν μὴ ἐκείνης τῇ γῆ. Αεισομένει μὲν
ὅτε οἴκτος Διονυσίομένης τῆς Εἰρήνης,
τὸ μῆσος τὸ ἐσ τὸς Λακεδαιμονίας, βύλω-
μα παρίσησι τοιόνδε. Πεντακοσίης τῇ Μεσ-
σηνίων, θεοῖς μάλιστα ἡ πίστα το αὐτῶν ἀφειδῶς
ἔχοντας, ἀποκείνας ἀπὸ τοῦ πλήθης, ἥρετο
σφᾶς σὺν ἐπικόῳ τῷ τε ἄλλων Αρχάδων
κύριοι Αεισοκράτες, ἅτε ὅντα περγόδτην γέ-
ει δῶς (ἀναιδρίᾳ γένεται τὸ δειλίας φυ-
γεῖν τότε ἥδη κύριοι Αεισοκράτης μάχης, κύριοι

χ' αὐτοῖς κακίαν ὑδεμίαν, ἐδόξαζεν αὐτὸν) ὃς τε σὺν αὐτὸν καὶ τότε τὸν πεντακοσίους ἡρέο, εἰ πιμωρεῦστες τῇ πατερίδι ἀποθνήσκειν σὺν αὐτῷ ἔθελήσοσι. φαμένων δὲ ἔθελεν, αἱ πεντάμερες τὸ πᾶν, ὡς πάντως τὸ θύσιον ἔστι ἔργος τοῦτο τὸ Σπάρτης ἄγρῳ μέλλοι. Λακεδαιμονίων γὰρ τότε δὴ μάλιστα ἐστὶ Εἵρεν αἱ πῆσαι (① πολλοὶ, καὶ ἄλλοι τε ἐπεφοίτων φέρουντες καὶ ἄγοντες τὰ Μεσονίων. Καὶ ἦν μὲν ἐλάσιν τὸ Σπάρτης καὶ καταχρήν δυνηθῶμεν (ἔφασκεν ὁ Αεισομένης) ἐπὶ τοῦτον διποδόντας Λακεδαιμονίοις τὰ ἔκείνων, κομίσασθαι τὰ οἰκεῖα· ἀμαρτάνοντες δέ, διατρέψαντες μετά γε μηδὲν τοῖς ἐπειτα ἀξιαὶ ἐργασθεῖσιν. Ταῦτα εἰπόντας (②), τῷ Αρχέδων γόστιν τελεκόστοι, μετέχειν καὶ αὐτοὶ χ' τολμήματα (③) ἔθελον, καὶ τότε μὲν ἐπεῖχον τῆς Κέρκυρας. τὰ γὰρ ιερά ἀγένειο αὐτοῖς χ' κατὰ γηώμυν. Τῇ δὲ θύσῃ τότε ἀπορρήτον ἔγνωσαν σφῶν τὸν

Λακεδαιμονίους προπεπυσμένους, καὶ αὐτοὶ
δεύτερον τὸν οὐδὲν Αειδοκράτες προδεδομέ-
νοι. Τὰ γὰρ Αειδομείους βγλεύματα αὐ-
τίκα ὁ Αειδοκράτης ἐγχράτας Βιβλίω, καὶ
τὸ Βιβλίον ὅπιζεις τὸ οἰκετῶν ὥπιζατο ὅν-
τα εὐνόησατο, πρὸς Ανάξανθρον ἀπέτελεν
ἐς Σπαρτίων. Επανίγια δὲ τὸ οἰκέτιων λο-
χῶσιν ἄνθρες τὸν Αρκάδων, Διηγόφοροι καὶ πρό-
περ τῷ Αειδοκράτει, φόντες δὲ ἐπὶ καὶ ὑ-
ποπλον τόπες ἐσ αὐτὸν, λοχήσαντες δὲ τὸ οἰ-
κέτιων ἐπανάγρουσιν ἐς τὸν Αρκάδας, καὶ ἐ-
πεδείκνυον ἐς τὸν δῆμον τὰ ἀνταπεξαλμένα
ἐκ Λακεδαιμονίου. Επέτελέν τε ὁ Ανά-
ξανθρος, φυγήσας ἀπὸ τοῦ προπερελευτοῦ
τῆς μεγάλης Τάφρου φάρμου τὸν ἀνό-
νητον ἐκ Λακεδαιμονίων γενέσθαι. προσέ-
σε αὖτε δέ οἱ χάρειν καὶ τὸν παρόντι μη-
τυρῆσαι. Ως δέ αἴγαλον ταῦτα ἐσ απαντας,
αὐτοί τε τὸν Αειδοκράτην ἔβαλλον Ἀρ-
κάδες, καὶ τοῖς Μεσημμίοις διεκελεύοντο.

Ⓐ

ⓐ δὲ ἐστὶ τὸ Αεισομένης ἀπέβλεπον. Καὶ
ὅ μὲν ἐστὶ τὸ γῆς ἀφορῶν ἔκλαυτον. ⓑ δὲ
Αεισοκράτης οἱ Αρκάδες καταλιθώσαν-
τες, ⓒ μὲν τὸ ὄρων ἐκτὸς ἐκβάλλουσιν
ἀταφον· σήλιν δὲ αὐγέθεοντι ἐστὸ τέμε-
νον ⓓ τὸ Λυκαόνικόν λέγουσαν.

Πάντας ὁ χρόνος εὗρε μίκην αἰδίκων βασιλῆττα,
Εὑρέ δὲ Μεσσίνης σὺν Διὶ τὸ περιβότινον
Ρηϊδίων. χαλεπὸν δὲ λαθεῖν θεὸν ἄνδρα διπόριον.
Χεῖρε Ζεῦς βασιλεῦ, καὶ σὺν Αρκαδίαν.

Ταῦτα δὲ Μεσσίνιαν ὅποσσι τούτοις τὸ Εἴ-
ραν ή καὶ ἐπέρωθί που τῆς Μεσσίνιας ἐγκα-
τελείφθησαν, τύττες μὲν οἱ Λακεδαι-
μόνιοι προσένειμαν ἐστὸ Είλωπικόν. Πύ-
λαι δὲ καὶ Μοδωναῖοι καὶ ὅσσι τὰ τοῦ θεοῦ φα-
λάσσαντα ὡ̄κουσι, ναοσίν τοῦτο τὸν ἄλω-
σιν τῆς Εἴρας ἀπάργοντι ἐστὸ Κυλλίνης τὸ
θητεῖον τὸ Ηλείων. ἐκεῖθεν δὲ τοῦτο τὸ
οὐρανοῦ Αρκαδίᾳ Μεσσίνιας ἀπέτελλον ἐφέ-
λούτες κοινῷ σόλῳ χώρῃ, ἔνθα οἰκι-
σουσιν, αὐταρχήτορες, καὶ Αεισομένης ἐκέ-

λευον ἡγδοθαύ σφίσιν ἐσ ἀποικίαν. Ο δὲ
αὐτὸς μὲν ἔως ἂν τῷρι, πολεμίσδν Λα-
κεδαιμονίοις ἔφασκεν, ὅπισαθαὶ μὲν ἀ-
χειβάς, ὡς αἱ τὰ ἀναφύσει τῇ Σπάρ-
τῃ δὶ αὐτῷ κακόν· ἐκείνοις δὲ Γόργον καὶ
Μάντικλον ἔδωκεν ἡγεμόνας. Ο δὲ Εὐερ-
γετίδας ἐσ μὲν τὸ Λύκειον οὐκ τοῖς ἄλλοις
Μεσσηνίοις καὶ αὐτὸς ἀπεχώρισεν. ἐκδίνει
δὲ ὡς ἐώρει τὸ βόλευμα Διαπεπλωκὸς
τῷ Αειτομένει τὸ ἐσ τὴν κατάληψιν τῆς
Σπάρτης, αναπείσας τὸ Μεσσηνίων ὡς
πεντήκοντα, ἐπάνειστον τὸ τὸ Λακεδαι-
μονίους ἐσ τὴν Εἰρηνήν καὶ τοὺς Διαρ-
πάζοντα ἐπ τὰ ὅπινίκια, πένθος σφίσιν
ἐποίησεν. καὶ τὸ μὲν ἐν Γάγγα τὸ πιλαμβάνει
τὸ Κρεον. Αειτομένης δὲ ὡς τὸς ἡγεμό-
νας τοῖς Μεσσηνίοις ἐπέταξεν ἐσ Κυλλή-
νια, ὃς εἴθελοι μετέχειν τῆς ἀποικίας.
καὶ μετέχον ἀπαντες, πλειὸν εἰ γῆρας π-
να ἀπεῖργεν, ή μηδὲ εὑπορῶν ἐτυχειν ἐσ

τὸν ἀποδημίαν. οὗτοι δὲ αὐτῷ κατέκειναι
πάντες τοῖς Αργάσιν. Εἶλω δὲ οὐ Εἰρή,
καὶ οὐ πόλεμον οὐδὲ πόλεμον Λακεδαιμο-
νίων καὶ Μεσσίων τέλον ἔχει, Αθη-
ναῖοις αὐτοῖς Αὐτοθέντες, ἔτει δεκά-
τῳ τὸ γενέσης τε καὶ εἰκοσῆς ὅλυμπάδος,
ἥν ἐνίση Χιόνις Λάκων. Οὓς δὲ εἰς τὰ
Κυλλίνια **Ⓐ** Μεσσίωις συνελέγουσαν,
Ⓑ μὲν παρόπερ χειμῶνα ἔδοξεν αὐτοῖς
χειμᾶσσεν, καὶ τὸν αὐτοφεύκον σφίσιν καὶ τρύ-
ματα οἱ Ηλάδοι πρόδροι. Αμαδέτης δὲ
ἐγελεύοντος ποιητοῦ τοις ταῖς θεοῖς
ησαν, Γόργου μὲν, Ζάχισθον τὰ δύο
Κεφαλλίνιας καταλαβόντας, καὶ ηπιώ-
τας ἀντὶ ηπειρωτῶν γενομένας ναυσίν εἰς
τὰ ανθεκαλάμια τῆς Λακωνικῆς ὄπε-
πλέοντας, κακοῦ τὴν γῆν. Μάνπ-
κλον δὲ σκέλευε Μεσσίων μὲν καὶ τοὺς
Λακεδαιμονίων ἔργας λαβεῖν λίγην.
πλευσαντας δέ εἰς Σαρδὼ, κήποσαθαμε-
γίην

γίτην τὸν ἕπον καὶ εὐλαύνοντα πρότι. Εν
τοσούτῳ δὲ Αναξίλας περὶ τὸν Μεση-
νίας απέβειλεν ἐς Ιταλίαν καλῶν. Οὐδὲ Α-
ναξίλας ἐπυράννει μὲν Ρήγα, τέταρτος δὲ
Ζάρχην Θ λῷ Αλκιδάμιδον. Μετώκησε
δὲ Αλκιδάμιδας ἐκ Μεσηνίας ἐς Ρή-
γον μὲν τὸν Αειδόμιουν Γ βασιλέως
πελευτὸν καὶ Ιθάμιον τὸν ἄλωσιν, Οὐ-
τοῦ Θ οὖν ὁ Αναξίλας τὸν Μεσηνίας
μετεπέμπετο, ἐλθόσι τε ἔλεγεν, ὡς Ζάρ-
κλιοι Διφέροσι μὲν εἰσιν αὐτῷ, χώραι δὲ
εὐλαύνοντα καὶ πόλιν σὺ καλῶ πῆς Σικε-
λίας ἔχουσιν. ἀλλὰ δὴ σφίσιν ἐθέλειν ἐφη συ-
κατεργασάμενον Θ δοῦλον. Πρεστεμένων
δὲ Θ λόγον, Γ πως Αναξίλας διεβίβασεν
ἐς Σικελίαν αὐτός. Ζάρκλης δὲ τὸ μὲν
ἔξαρχος καπέλασιν ληζαί, καὶ σὺ ἐρήμω
τῇ γῇ τειχίσαντες ὅσον ἀπέν Θ λιμένα
ὅρμητοις πρὸς τὸν καταδρομαῖς καὶ ἐς
τὸν θαύματος ἐγένετο. ἡγεμόνες δὲ ἦ-

ταῦτη αὐτῷ Κρεταῖμέντος Σάμου, καὶ
Περιήρης ἐκ Χωλκίδος. Περιήρει δὲ
ὑπέρον καὶ Κρεταῖμέντος καὶ ἄλλος ἐπαγγέλ-
θει τὴν Ελλίνων ἔδοξεν οἰκίτορας. Τότε
δέ τοις Ζαγχλάγοις ὁ τε Αναξίλας ναυσὶν
ἀνταναγμένος σύκησε, καὶ οἱ Μεσσίνιοι
μάχῃ πεζῇ. Ζαγχλάμοι δέ καὶ γῆς τε
καὶ Μεσσινίων καὶ ναυσὶν ἄμμοι ἐκ θα-
λάσσαις καὶ τὸ Ρηγίνων πολιορκούμενοι, καὶ
ἄλισκομένοι σφίσιν ἥδη τε τείχους, ὅποι τε
βαμοεὶς θεῶν καὶ πεζοῖς τὰ ιερὰ φεύγοντιν.
Αναξίλας μὲν οὖν τοῖς Μεσσινίοις πρεκε-
λεύσθει, τοὺς τε ίκελεύοντας Ζαγχλάγοιν δύπο-
κτείνειν, καὶ τοὺς λοιποὺς χωραῖν ὅμοι καὶ πα-
σὶν αὐτοποδισαθεῖν. Γόργος δέ καὶ Μαύπι-
κλος παρητύντο Αναξίλαν, μηδὲ σφᾶς ὑπὸ^{το}
συγγεναῖν ἀνθραῖν πεπονθότας ἀνόστα, ὅμοια
αὐτοῖς εἰς αὐθρώπους Ελλίνας αναγκάσαι
λεχθεῖν. Μετὰ δὲ τοῦτο ἥδη τοὺς Ζαγχλάγοις
ἀνίσασσιν δύποτε βαμῶν, καὶ ὄρκοις δόντες, καὶ
αὐτοῖς

αὐτοὶ παρ' ὄχεινων λαβόντες, ὥκκοσαν σύμφορει κοινῇ. ὄνομα δὲ τῇ πόλει μετέθεσαν Μεσίνην αὐτὶ Ζαΐζην παλαιῶθαν. Ταῦτα δὲ ἐπὶ τὸ ὄλυμπιάδος ἐπεργάσθη τὸ εἰάτης καὶ εἴκοσῆς, ἦν Χίονις Λάκων τὸ δεύτερον ἐνίκα, Μιλιπάδου παρ' Αθηναῖς αρχοντας. Μάντικλος δὲ καὶ τοὺς ιερὸν Μεσσηνίοις τὸ Ηρακλέας ἐποίησε. καὶ ἔτι τὸ οὔτος τείχους ὁ θεὸς ιδρυμένος, Ηρακλῆς παλύμανος Μάντικλος· καθάποτος καὶ Αμμων ἐν Λιβύῃ, καὶ ὁ ἐν Βαθυλῶνι Βῆλος, ὁ μὲν δέποτε ἀνθρὸς Αἰγυπτίος Βήλου τὸ Λιβύης ὄνομα ἔχει, Αμμων δὲ δέποτε ιδρυσαμένος ποιμένος. Μεσσηνίοις μὲν τὸν τοῖς φεύγουσιν ἐγένεται πέρας τὸ ἄλις. Αεισομένης δὲ ὡς τὴν γημονίαν ἀπείπατο τὸ εἰς τὸ δύτοντας σελαλομένων, τὰς θυγατέρας τὸν αρεοβιτάτην, καὶ τὸ ἐπὶ Σάτη, καὶ Αγναγόραν τὸ ἀδελφὸν, τὸ μὲν Θάρυκον τοὺς Φιγαλίαν, Δαμοθοῖμα δὲ Λεωφεδάτη καὶ Ηρακλέας πόμπων τὰς θυγατέρας

αύτοις μὲν παράποτεν. Αὐτὸς δὲ ἀφικόμενος ἐς Δελφούς, ἐχεῖτο δῆ τε φίδιον καὶ τὸ μὲν δῶμα Αειτομένεις θαυμάσιον μάντυνα, καὶ λέγει). Δαμάσιον δὲ τῷ οἴκοντι ωδῆς τὴν Απόλλανα, καὶ ἐρωτῶν πότε ἀγαγέθη τοιοῦτο γένος χωρίκα, ἐχεῖτον δὲ Πυθία θυματέρα αὐτὸς τὸν Ελλήνων γένεσιν λαβεῖν. Οἱ δὲ (ἥν γὰρ καὶ τείτη πᾶς Αειτομένεις θυματήρ) γαμέταις Σάτιν, Ελλήνων τῷ τότε ἐκδνον μαχρῷ δή πνι αἰειτομένης γομίζειν. Αειτομένης δὲ ἐστι μὲν τῷ Ρόδον ἀφίκετο σὺν θυματέρι· ἐκδίθεν δὲ ἐστι τε Σαρδεῖς ἐνερόει τοὺς Αρδυν τὸ Γύρου, καὶ ἐστι Ειβάτανα τὸ Μηδικὸν αὐαβῆναι τῷ βασιλέα Φραόρτιων. Διλλὰ δὲ τῷ πρότερον τότεν σιωπεύεσσεν αἴποτανδινὸν αὐτῷ νοσήσαντι. Καὶ γὰρ ἔδει συμφορεῖν τοῦτο μίαν Λακεδαιμονίοις ἐπὶ τοῦ Αειτομένης γενέσθαι. Τελευτήσαντι δὲ αὐτῷ Δαμάσιος καὶ οἱ Ρόδιοι μνῆμά τε ὅπισθαις ἐποίησαν, καὶ ἐνεμον αἴποτε εἶναι παῖδας.

ARISTOMENES.

MESSENII malis gravissimis impliciti, cum in posterum etiam nihilo Spartanorum dominatum æquiorem sibi fore sperare possent, & pugnando mori satius omnino ducerent, quam penitus è Peloponneso emigrare, nova defectionis consilia inierunt. Acer-rimi erant juvenes rerum novarum au-tores: illi quidem omnium belli artium imperiti, sed ea animi elatione, ut cadere mallent liberam nacti patriam, *si optio detur*, quam *vel clementissimam servitutem* rerum omnium copiis circumfluentes per-ferre. Educata jam juventus *eximia* erat Messeniis, cum in aliis locis, tum vero nu-mero & robore præstantissima, Andaniæ: eminebat vero inter omnes Aristomenes, quem Messenii adhuc inter he oas colunt: & ejus quidem natales maxime insignes existimant. Cum ejus enim matre Nico-telea genium quendam seu Deum sum-ta draconis forma concubuisse ferunt: quod ipsum de Olympiade Macedonas, de Aristodama Sicyonios novi memoriæ

pro-

prodidisse. Tantum interest, quod Aristomenem Messenii non Hercule aut Jove genitum prædicant, sicuti Ammone Alexandrum Macedones, Aratum Æsculapios Iyonii: verum cum Græcorum multitudine Pyrrhum ei patrem fuisse dicat, ipsi Aristomenem Nicomedis filium in tacrotum libationibus celebrant. Vigebat hic, & animis & ætate, & eum æquales, honore ent, prope pares, ad defectionem incitabant. Rem ad hunc ferme modum exoriens est. Missis clam ad Argivos & Arcadas certis hominibus, tentavit primum utriusque gentis animos, nunquid sibi desciscerentibus nihilo aut legnius, aut ope minore quam priore bello auxilium laturi essent. c spe quidem multo paratiores socios animadvertere. Jam enim Arcades & Argivi apertissimas cum Lacedæmoniis i imicitiis exercebant. Quare cum omnia ad bellum comparata essent subsidia, defecerunt Messenii undequadragesimo post Ithomes excidium anno, qui quartus fuit tertiae & vicesimæ Olympiadis, qua vicit in stadio Hypereïensis Icarus: Athenis vero jam tum annui erant Arcontes ac tunc quidem Tlesias Athenis prætor erat. Qui aut messem Spartæ reges, eos Tyrtæus non nominavit.

At

At Rhianus versibus mandavit, Leotychide regnante bellum hoc alterum gestum. At enim Rhiano in hac ego re netiquam absentior: Tyrtæum vero id ipsum quod aperte non dixit, significatamen facile videri possit. Elegi enim ipsius sunt de bello priore,

*Obsessam decima hanc nonaque vidit h
ems.*

*Indomitique animos tam longi munia Mar
Nostrorum patrum justinuere patres.*

Quibus planum facit, ætate demum tertia post primum bellum, iterum Messenios arma cepisse. Declarat itaque annorum series, regem eo tempore Spartacus Anaxandrum Eurycratis filium Polydori nepotem: ex altera vero famili Anaxidamum Zeuxidami filium, Archidami nepotem, pronepotem Theopompi Idcirco autem ad pronepotem Theopompi descendendi, quod Archidamo filio antepatrem mortuo, Zeuxidamum è filio nepotem, Theopompus imperii sibi successorem reliquit. At Leotychidem regnum possedisse constat post Demaratum Aristonis filium, cum Ariston ipse à Theopompo septimus fuerit. Eo ipso igitur

con-

contulere cum Lacedæmoniis signa Messenii ad Deras, qui vicus in Messenia est, anno post defectionem primo. Neutris venere à sociis auxilia: neque penes quos ejus fuerit certaminis victoria perspicuum fuit. Aristomenem eo prælio tradunt facinora majora multo, quam quod unus viri erat opis, fecisse; quare statim post pugnam rex fuit salutatus: erat enim ex ⁱ Ægyptidarum genere. Verum cum regnum recusatset, imperatorem cum summa potestate præcessere rebus bellicis jusserunt. Is eo erat ingenio, ut facillime pateretur suum iis etiam qui aliquid in bello memoria dignum gesissent, honorem haberi.

CAP. II. Et antiquissima quidem ipsi cura fuit, initio belli Lacedæmonios perterrefacere, quo esset illis in omne reliquum tempus formidolosior. Hoc sibi cum propositum haberet, noctu Lacedæmonem veniens, ad Chalciceci scutum affixit, in quo inscriptum uit, Aristomenem deæ de Spartanorum manubiis dicasse. Eodem tempore male metuentibus Lacedæmoniis & Delphicum Apollinem de belli exitu consulentibus responsum, ut Atheniensem hominem rerum gerenda-

i. Vid. Hom. Iliad.

rum autorem accerserent. Quare cum per legatos de oraculo docuisserent Athenienses, ac simul Atheniensem sibi hominem cuius uterentur consilio, depoposcerent ea res animi dubios tenuit: neque enim è re suâ fore Athenienses iudicabant, si Lacedæmonii parte Peloponnesi optima sine insignibus cladibus potirentur & rursus divinis vocibus non parere nefarium censebant. Consilium itaque istiusmodi ineunt. Erat Athenis Tyrtaeus quidam magister, qui neque satis mente valere credebatur, & altero claudicbat pede. Hunc ad Spartanos mitere: ibi ille modo civitatis principes, modo plebem, proinde ut locus aut tempus tulisset elegos & anapæstos decantans *quid factum esset eaocebat.*

CAPS. III. Anno uno ferme post prælium ad Dera, cum sui jam utrisque socii præsto essent ad Apri monimentum (id vico ei nominis est) ad prælium commitendum accincti convenire. Messeniis Eilei, Arcades, Argivi, Scyonii, auxilia miserant. Convolatant etiam qui sponte profugerant è Messenia & ab Eleusine, quibus à majoribus tradita fuerant magnarum Dearum initia, Androclis præterea nepotes: atque hi quidem *omnes* summa alacritate Messeniis auxiliabantur. Lacedæmoniis

moniis præsto fuere Corinthii, & è Lepreatis nonnulli Eleorum odio ducti. Assinæis fœdus cum utrisque juramento sanctum fuit. Vicus quem Apri ante diximus monumentum nuncupari, in Stenyclero Messenici agri *regione* est, nomen ex eo habet, quod Herculem memoriae proditum, super apri testibus, fœdus cum Nelei liberis, fide ultro citroque data & accepta, icisle. Postquam sacra rite à vaticibus utrinque facta. (Vates erat Lacedæmoniis Hecatus, nepos & cognominis Hecati illius qui cum Aristodemis filiis Spartam postliminio reverterat: Messenii Theoclus. Oriundus hic Theoclus ab Eumantide fuit. Eumantin ipsum, Eleum hominem, (quod erat de genere Iamidarum) Messenem Cresphontes adduxerat). Illi cum suum utrique vatem fidenti animo haberent, eo etiam ad rem gnaviter gerendam fuere paratores: sed & cæteri, pro sua quidem quicunque ætate ac virili parte, magnam præ se ferebant alacritatem. Omnes vero bellicæ gloriæ cupiditate superabat Anaxander Lacedæmoniorum rex, quique circa ipsum erant Spartani. in Messeniorum exercitu Androclis nepotes Phintas & Androcles, totaque ea manus quæ illorum ductum sequebatur,

egregie ad virtutis laudem, & pari consenu aspirabant. Tyrtæus, & magnum Deorum antistites, nulla ipsi belli munia obiere; extremos tantum sui quique agminis cohortationibus ad pugnandum accendebat. Quod vero ad Aristomenem attinet, stipabant eum octoginta e Messeniis, lectissimi juvenes, ejus æquales: quorum magno sibi unusquisque honori ducebat, quod se ille, quem in prætoriam cohortem præ cæteris adscisceret, dignum putasset. Et erat sane eorum quilibet miro animi vigore, sive mutuum sociis præstare auxilium, sive ducis pugnam vel jam aggredientis, vel jam prope aggressuri, mandata observare opus esset. Steterunt hi in acie contra Anaxandri cohortem, in qua fuit Spartani exercitus robur. Quare cum impigre ad multas horas dimicassent, multaque avide accepissent vulnera, in extremam effusi rabiem; pertinaci mora, & violento impetu hostem fundunt. Fusum Aristomenes ut alia cohors persequatur imperat: ipse cum suis ad integros, & adhuc suum obtinentes locum conversus, ubi & illos dare terga coegit, mox alios, & subinde alios acrius adoritur, donec totam Lacedæmoniorum

i. Castoris & Pollucis.

¶

aciem,

aciem, cum modo in hanc, modo in illam partem se inferret, terribilior multo quam ut hominis unius illa videri posset furor, dissipatis atque disturbatis ordinibus in fugam vertit. Jam vero cum palantes ageret, qui neque in fugiendo modum haberent ullum, neque tantisper consisterent dum in unum convenirent, ad silvestrem pyrum, in ea campi parte enatam, ventum: ibi Aristomenem à cursu Theoclus vates revocabat, quod in ea arbore Castor & Pollux consedissent. Sed Aristomenes in ipso pugnæ ardore impletu raptus, non auditis omnibus Theocli vatis monitis, cum ad pyrum accessisset, scutum amisit; ibi dum in eo quærendo cunctatur, spatium datum est elabendi, qui se ante in fugam dederant, Lacedæmoniis.

C A P. IV. Ea clade perculsi Spartani, ad belli finem spectabant: sed eos Tyrtaeus de sententia recitatis elegis deduxit; idemque milites qui in cohortibus defiderabantur, de Hilotum delectu supplex vit. Aristomenem Andaniam reversum acceperunt matronæ gratulabundæ, tænias in eum, quacunque incederet, & ut anni ferebat tempestas, flores & fructus jacientes; carmen piæ erea illud, quod

nostra etiam cantatur ætate in eum concinenteſ,

*Fer Stenyleria plana, per aspera saxa se-
cutus,*

Victor Aristomenes est Lacedæmonios.

Scutum postea recepit Aristomenes : nam cum Delphos veniſet, Dei monitu, in Trophonii ſacro penetrali, quod ad Lebadeam eſt, illud reperit ; ac rurſus eodem in templo dedicavit : quod ego ibi pofitum vidi. Inſigne ejus eſt aquila, paſſis ad extreſios clypei margines alis. Sed tunc Bœotia rediens, clypeo apud Trophonium invento ac recuperato, ad maiores mox belli ſe opera comparavit. Collecta enim Meſſeniorum manu, lectiſſimiſ stipatus civibus, ſub crepusculum ad Laconicum oppidum, quod in urbium enu-meratione veteri nomine Pharim Home-rus, Pharas nuncupant Spartani & finiti-mi, contendit. ibi occiſis qui rerefere co-nati fuerant, ac oppido direpto, dum Meſſenen cum luculenta præda redit, Anaxandrum, qui facta ex inſidiis eruptione cum armatorum globo tergum urgebat, converſus in hōstem, in ipſa via iterum fu-dit: quin & fugientem acriter inſequi non prius defiit, quam tragula femore fau-ciato,

ciato, retrocedere coactus est, cum nihil interea de præda deperisset.

CAP. V. Modico dein tempore intermissio, quantum scilicet curando vulneri sat fuit, cum Spartam ipsam adoriri in animo habaret, objecta per visum Helenæ & Gemellorum specie deterritus est. *Rediens*, Caryatides Virgines choros Diana agitantes, interdiu ex occulto aggressus, parentum opibus & dignitate præstantissimam quamque comprehendit, & ad Mesleniæ vicum quendam perduxit. Ibi Virginum custodia certis hominibus de sua cohorte mandata, noctem unam quievit. Interea juvenes, vino (ut videtur) & libidine transversos rapiente, virgines eas vitiandi cupiditate exaserbant, atque adeo, ut ne ipsius quidem Aristomenis vocibus, negantis id jus fasque Græcis esse, conatu absisterent. Quare ut eas ab injuria vindicaret, adolescentes aliquot, quorum erat maxime vino incitata licentia, occidere coactus, captivas tam integras quam ante fuerant parentibus magna accepta pecunia reddidit. Est in Laconico agro *vicus* Ægila nomine, in quo Templum Cereris *veteri* religione consecratum. Huc matronas per festos dies more majorum ludos ut facerent

convenisse, Aristomenes, quique cum eo erant, exploratum habebant. *Eo itaque veniens opprimere eas conatus est*: sed cum illæ numinis ope fretæ vim repulissent, gladiis etiam, quibus ad hostias mactandas usi fuerant, armatæ, & verubus, totis jam extis, hostem invaserunt, multisque graviter sauciis, ipsum quoque Aristomenem facibus percussum, ac male mulctatum, in vincula conjecerunt. Sed eadem nocte liberatus, ad suos rediit. Dimisisse eum dicitur sacrorum antistita Archidamea, non pretio, sed amore adducta: (illum enim multo ante amare cœperat) simulavit vero effugisse exustis vinculis.

C A P. VI. Eodem anno cum prope esset ut ad magnam Foslam, (hoc loco nonnen est) prælium committeretur, & Messeniis Arcades ex omnibus urbibus auxiliu tulissent, Aristocratem Hicetæ filium, patria Trapezuntium, Arcadum Regem, & eorum tunc exercitus ducem, Lacedæmonii pecunia corrupere. Primi enim omnium Lacedæmonii ex omni antiquitatis memoria hostem dicuntur muneribus sollicitasse, & venalem fecisse belliceventum. Prius enim quam ab illis circumveniretur Aristocrates, à quo Messeni pro

proditi sunt, virtute, fortuna, & Deorum præsidiis res bellica stabat. Constat vero Lacedæmonios eosdem & in sequentibus deinde temporibus, cum ad Ægospotamos classi Atheniensium occurrisserent, & alios hostium prætores, & Adimantum in primis mercede sibi devinxisse. At enim & ipsos Lacedæmonios opprescit aliquando pœna quæ Neoptolemea dicitur; ex eo scilicet, quod cum ad Hercei Jovis aram Neoptolemus Achillis filius Priamum jugulasset, & ipsi postea accidit, ut ad Apollinis Delphici aram intermeretur. Venit inde in proverbii consuetudinem, ut quoties qua quis alterum affecisset injuria, eam ipse pañus esset, Neoptolemea ultio diceretur. Nam cum maxime opibus florerent Lacedæmonii, deleta Atheniensium classe, magna Asia parte Agesilai ductu occupata, imperio Medico exciderunt nimirum: ipsorum arte Persarum Rex usus, missa Corinthum, Argos, Athenas, Thebas pecunia, bellum in Spartanos concitavit, quod est Corinthiacum appellatum: quæ fuit causa, ut Agesilaus in Græciam, omissa Asiatica expeditione, exercitum reportare cogeretur. Dolum itaque Lacedæmoniorum Dii suo tempore in ipsorum vertere per-

niciem. Aristocrates vero accepta à Lacedæmoniis pecunia, Arcadas primum quid moliretur celavit: deinde vero cum utraque acies signa collatura esset, suis terrem & trepidationem fecit, *quasi commonefaciens*, si ad manus ventum esset, viatis ex iniquo loco exitum nullum fore: & insuper sibi sacrificanti affirmavit nihil læti exta portendisse: edixit itaq; ut signo à se dato, pro se quisque fuga saluti suæ consuleret. Quare cum jam prælium initretur, omnesque in hostem conversi essent Messenii, Aristocrates abduxit Arcadas, Messeniisq; lævum cornu & acies media nudata est: in utraque enim agminis parte constiterant Arcades, cum neque Elei, neque Argivi, nec Sicyonii pugnæ interessent. Præterea, quo esset efficacior proditio, Aristocrates fugiens per medios Messenios evasit. Re insperata attoniti Messenii, ac plane quid egerent incerti, eorum non pauci à Lacedæmoniis qui se jam acrius inferebant, in Arcadas impune labentes conversi, orabant alii ut manerent, alii conviciis illos & maledictis incessebant, proditores & fœdifragos appellantes. Spartani interea facile destitutos undiq; circundato agmine cinxerunt, & obviam maxime quam minimo labore

ac periculo sibi uictoriam vindicarunt. Aristomenes cum cohorte sua locum tenuit, & incumbentis impetum hostis aliquamdiu sustinuit: sed fuere tam pauci numero, ut non magno utique fuerint præsidio. Periit omnis prope multitudo: & qui ante de servis dominos Lacedæmoniorum se futuros rati fuerant, jam ne reliquam quidem salutis ullam spem retinebant. Occubuere autem ex principibus nonnulli, interque eos Androcles, Phintas, & cuius clarissima in eo prælio virtus eluxit, Phanas, Olympica dolicodromi uictoria jam ante illustris.

CAP. VII. Aristomenes prælia reliquias collegit, cumque suis ut Andania & oppidis quæ à mari longius abescent relictis, se in Iran montem reciperent suassisset eo in loco obsidionem hostium, post acceptam ad Fossam cladem, annos nihil minus xi sustinuit; cum tamen castellum illud cum ea spe Lacedæmonii oppugnare adorti escent, quasi primo impetu capi posset. Testatur tam longum totius obsidionis tempus fuisse, his versibus Rhianus,

*Pugnarunt inter cunctis devia montis,
Per duo vгинтиque herbas, gelidasque
pruinias,*

Descripsit scilicet annos per hyemes & æstates. Nam cum herbas dixit ; viridem segetem, vel *anni tempus* quod paulo ante messem est, significavit. Irâ occupata, reliquo omni agro exclusi Messenii, præter oram tamen maritimam, quam illis integrum & incolumem Pylii & Mothoniæ præstiterunt, prædas non magis ex Laconico, quam ex suo ipsorum agro agebant, utrumq; jam hostilem esse judicantes. Fiebant cum ab aliis passim ut fors ferret excursiones ; tum in primis Aristomenes cum in unum ad trecentos lectissimos viros coegisset, agebant illi rapiebantque omnia undecunq; quis poterat : fruges nempe, vinum, pecus ablumebant : mancipia, supellecilem, dominis æstimata reddebant. Coegit ea agrorum direptio Lacedæmonios edicto cavere (quod arva non sibi, sed iis qui in Iran secesserant, feri videbant) ne colerentur, bello durante, Messenici & Laconici agri confinia. Ex eo frugum egestas, & inde sedatio consecuta, locupletibus ægre ferentibus arationes ibi deferi. Eum fremitum versibus suis Tyrtæus compressit.

CAP. VIII. Interea Aristomenes cum sua manu per densas jam noctis tenebras egressus, Amyclam magnis itineribus contendit :

tendit: quo cum primo diluculo pervenisset, subito impetu oppidum cepit ac diripuit, atque inde ad suos se prius recepit, quām ē Sparta subsidium mitteretur. Quinimo excursionibus hostilem agrum non prius destitit infestum reddere, quām Lacedæmoniorum manipulos dimidia parte plures, cum ambobus regibus adortus, facto cum illis prælio, præsentique se animo defendens, & vulnera alia accepit, & percussio lapidis ictu capite, caligantibus oculis, vertigine correptus, *prope exanimis* corruit. Vix adhuc spirantem catervatim irruentes Lacedæmonii, & cum eo quinquaginta de ejus prætoria cohorte captivos Spartam pertraxere. Quos cum in Ceadam abjiciendos censuissent, (*sic alte debitis centem foveam vocant*, in quam maximis criminibus capite damnatos præcipites mittunt) alii quidem omnes ad unum periere: Aristomenem, qui sæpe alias, idem & tunc servavit Deus, cuius qui res gestas magnificentius extollunt, ad volasse aquilam dicunt, quæ cadentis corpus passis alis subiens, ita illum libraverat, ut omni ex parte illæsus ad ejus barathri ima delatus fuerit. Fato certe nescio quo exitus ei ē tetro illo hiatu

monstratus est. Nam cum in imo jam specu constitisset, veste obvolutus decubuit, extremam, quam proxime abesse putabat, vitæ horam expectans. Triduum erat ibi jam commoratus, cum audito strepitu quodam, retecta facie, per sublustres tenebras vulpem vidi cadavera appetentem. Cogitans itaque per ostium omnino aliquod bestiam illuc penetrasse, ea quantis per propius accederet opperebatur. Id cum uti volebat accidisset, feram manu altera prehendit; altera quoties se illa convertisset, chlamydem mordicus prensandam objiciebat: & currentem quidem, qua se via dabat, cursu consequebatur: trahendum vero se belluae per invia præbebat. Vidi postremo cuniculum nihilo ampliorem quam unde posset vulpes evadere; per quem luminis se aliquid ostendebat. Per illum quadrupes, ut primum dimisit eam quasi manumissam Aristomenes, lustrum suum repetiit. At Aristomenes angustam illam ac minime perviam cavernulam manibus aperiens, in Iran ad suos tandem evasit.

CAP. IX. Fuit ejus fortuna, cum captus est, mira & inopinata: (major enim viri spiritus erat, major ex rerum gestarum magnitudine audacia, quam ut quisquam

quam capi illum posse sperare debuerit)
sed nihil fuit admirabilius, nullum certius divinitatis argumentum, quam quod
è Cœada elabi potuerit. Ubi salvum La-
cedæmoniis renunciarunt perfugæ qui-
dam Aristomenem ad suos rediisse, non
plus credi posse visum est, quam si mortu-
um hominem revixisse audissent. Ex hu-
jusmodi vero eventu veritati fides quæsita
est. Mittebantur à Corinthiis auxilia
Spartanis ad Iran oppugnandam: eos mi-
lites Aristomenes cum per speculatores
comperisset dissipatos, & incustoditis ca-
stris iter facere, noctu dormientes adortus,
& alios complures, & eorum duces Hy-
permenidem, Achladeum, Lysistratum, &
Idectum occidit; ac mox castrorum præ-
torium diripuit. Id facile cognoscere La-
cedæmonii potuerunt ab Aristomene, ne-
que ab alio quoquam gestum. Fecit post
hæc Aristomenes Ithomatæ Jovi sacrum,
quod Hecatomphonia vocant, *quasi Cen-*
ticidium dicas. Id sacrum fieri patrio insti-
tuto veteri traditum ab iis qui in pugna
hostes centum occidissent. Prima itaque,
cum ad Apri monumentum pugnatum est,
Hecatomphonia fecit Aristomenes; altera,
cum oppressos nocturna pugna Corin-
thios cecidisset: tertia ab eodem peracta
sacra

sacra referunt, aliis excursionibus pari,
aut eo maiore, caso hostium numero.

CAP. X. Spartani¹ Hyacinthiis quæ
jam aderant, solenni ritu interfuturi, die-
rum XL inducias cum Messeniis qui in
Ira sedem habebant, pepigerunt. Ac dum
illi quidem ludos celebrant, Cretenses
Sagittarii è Lycto & aliis Cretæ urbibus
evocati, interea in agrum Messeniorum
excursiones facere non desinebant. Abe-
rat Aristomenes ab Ira. Ei securius indu-
ciarum fiducia vaganti, insidias ex eo Sa-
gittariorum numero VII faciunt; captum-
que (quod nox appeteret) pharetrarum
loris vinciunt. Mox id ex illis duo gra-
tulabundi Spartam nunciant, captum A-
ristomenem; reliqui in tugurium quod-
dam Messenici agri captivum pertrahunt.
Habitabat in eo *gurgustio* orba patre vir-
go, unà matre sua: ea superiore proxi-
ma nocte per somnium viña fuerat sibi
videre, pertrahi illuc à lupis leonem vin-
ctum ereptis unguibus; illum se è vin-
culis exemisse, & cum eo tanquam cum
viro congreßam, ungues illi dedisse; nec
multo post à leone lupos laniatos: de-
ducto itaque à Cretensibus ad eam casam
Aristomene, agnovit puella expressam

1. Mensis Hecatombæzone.

vero eventu somnii imaginem: quæsivit ex matre quisnam ille esset; auditoque viri nomine confirmavit se; & cum in eum intueretur, facile quod significaret intellexit. Vinum itaque *largius* Cretensis fudit; cumque se vino omnes obruisset, ei quem graviore somno consopitum animadvertisit, pugiunculum eripuit; eo abscedit vincula Aristomenis, qui protenus insidiatores jugulavit suos. Virginem illam pro navata saluti suæ opera, à filio suo Gorgo uxorem accipi voluit Aristomenes, cum tamen non esset ille annorum major decem & octo.

CAP. XI. Undecimo tandem postquam obsideri cœpta est anno, Ira profati sui necessitate, expugnata est: & Messenii illinc ejecti, novas sedes quærere coacti sunt. Et sane quæ de salutis ratione post cladem ad Foslam acceptam, sciscitantibus Aristomeni & Theoclo Delphicus Apollo responsa dederat, ipso rei eventu comprobata sunt. His autem versibus respondit fatidica virgo.

Capra Nedes gelidas dum non potaverit undas,

Messenen servo: post instant tristia fata.

*Sunt autem Nedæ fontes in monte Lycæo:
fluvius*

fluvius ipse per Arcadas lapsus, verso in Messeniam alveo, Messeniorum & Eleorum fines maritimos dividit. Ac tunc illi quidem *capti ambiguis verbis* providendum sibi putarunt ne hirci de Neda potarent. Aliud vero longe innuerat Deus, quod fuit hujusmodi. Caprifici stirpem è Græcis plerique Olynthon, Messenii Caprum (*τριχόν*) nominant. Eo quidem tempore caprificus forte in ripa Nedæ enata, cum non in sublime se crescens erexit, sed in amnem prona inclinasset, extremis jam frondibus aquam contingebat: id Theoclus vates conspicatus, *argute* conjectit, illam caprifici plantam hircum esse, qui de Neda, sicuti Pythia prædixerat, biberet; ac jam fatale Messeniis exitium imminere. Re tamen apud alios dissimulata, uni Aristomeni ad eum locum deducto, oraculum explicat, hominique quod res erat persuadet, tempus quo reliquum quid speierat effluxisse, civitatis suæ perniciem differri amplius nullo pacto posse: quod ipsum tamen Aristomenes etiam *partim ex* presenti rerum statu, *partim ex* fatorum aliis quibusdam monitis præsenserat.

CAP. XII. Quare cum haberent arcana quedam *sacra* Messenii, quibus violatis funditus in posterum omne tempus

Mel-

Messenen occasuram : sin conservata illa fuissent, redivivum olim imperium ex ipsis ruinis emersurum Lyci Pandionis filii vaticinii prædictum fuerat ; neque id ignoraret Aristomenes, noctu *clam* egressus in maxime devia ac deserta Ithomes parte, sacra ea defodit ; Jovi Ithomatae & diis cæteris, quorum ope ad eum diem Messeniorum res steterat, ratus curæ fore, ut incolume depositum conservaretur ; neque omnino id in Lacedæmoniorum potestatem veniret, quod jam solum, ad posteri temporis spem, Messenici nominis reliquum haberent.

C A P. XIII. Porro Messenios tunc quidem, ut olim Trojanos, *diverso tamen modo*, adulterium ad extremum exitium perpulit. Ira occupata, subjectos etiam monti campos usque ad Nedæ ripas tenebant. Habitabant nonnulli paulum extra portas : ad quos accessit perfuga quidam Empirami, hominis inter Spartanos clari, servus : is cum domini pecus pasceret, quotidie fere boves præ se ad Nedam agebat. Ibi Messenii hominis in suburbano habitantis uxorem aquatum venientem conspicatus, ejus amore captus est. Feminam primo *benignis verbis* ad colloquium, deinde donis ad stupri con-
sue-

suetudinem pellexit. Observabat hic quo tempore ejus vir custodias obiret, suam enim quæque vicem civitatis pars arcis præsidium obtinebat; nam ab ea maxime parte, ne intra mœnia se inferret hostis, metuebant. Qua itaque hora domo ille discedebat, bubulcus ad ejus uxorem ventitabat. Forte ita accidit ut esset illi nocturna vigilia cum præsidiariis militibus obeunda, per effusissimos vero ea nocte imbres stationem deserere cogerentur qui excubabant. Ut enim in festinatis munitionibus, neque projectum muri, neque turres habebant, quo cœli incommoda effugerent: & eo quidem securius abidere, quod pluvia & hyberna nocte, silentè luna, negotium ut sibi hostis facebleret, nihil verebantur. Præterea Aristomenes vigilias pro more circumire non poterat: nam cum non multis ante diebus Lace-dæmonii, assuntis Aptereis jaculatoribus, Euryalo Spartano duce, Cephallenium mercatorem, frumenta & alios quibus opus erat commeatus Iran solitum comportare, intercepissent, illum Aristomenes *publice* sibi ac *privatim* hospitem cum omni ejus pecunia in integrum restituit: vulnus autem ipse in pugna accep-
rat. Imperatoris itaque metu soluti vigi-
les,

les, eo licentius præsidium deseruere: atque in eo desertorum numero Spartani pastoris amicæ vir fuit. Domum itaque rediit ille, cum intus esset adulter. Id ubi sensit mulier, quam celerrime potuit occultato amatore, virum benignius etiam multo quam consueverat accipit. Percontatur deinde, quamobrem *spe sua* celerius redisset. Hic ille, qui neque corruptam uxorem, neque mœchum domi suæ latere poterat suspicari, veram exponit facti causam: tempestatis vi non se magis quam socios omnes è præsidio pulsos. Subaufscultabat pastor: simul ac itaque nudatam arcem præsidio intellexit, quam raptim potuit in castra Lacedæmoniorum effugit.

C A P. X I V. Aberat Rex uterque: & bubulci dominus Emperamus, copiis quæ Iran obsidebant, præfectus fuerat. Ad eum perductus, deprecatur primum noxam fugæ bubulcus: deinde docet, appositum illud esse ad Iran capiendam tempus; quæ ex Meslenii oratione excepérat, singula totidem verbis referens. Habita est ejus verbis fides: ac mox eundem servum suum itineris ducem secutus Emperamus, via perdifficili, per densissimas tenebras, nihil imbre remittente, supe-

superatis tamen animi alacritate difficultibus, ad arcem agmen deduxit : ibi scalis admotis, & quo quisque eniti valuit modo, munimenta transcenderunt. Inde Messeniis imminens exitium & alia portenderant signa, & canum voces observatæ sunt, non quales latrantium esse consueverunt, sed vehementes & perpetui ululatus. Quare cum in summum jam discrimen rem deductam viderent, non undique contractis armis, & apparatu universo ; sed *passim* eo quisque telo arrepto quod casus obtulisset, glebam eam, in qua sola jam ex omni Messenia patriæ nomea remanserat, tutari conabantur. Primi hostem esse intra muros sensere, primique cum armis occurserunt, Gorgus Aristomenis filius, & Aristomenes ipse ; cumque illis Theocles vates, & item Theocli filius Manticles : præterea Evergetidas, vir cum per se egregius & honoratus, tum per nuptias nobilitatus ; nupta enim cum eo erat Hagnagora Aristomenis foror. At tunc quidem, quamvis se quasi intra retia captos, atque undique circumventos & oppressos animadverterent, spei tamen adhuc aliquid, ut in perditis rebus, habuere. Aristomenes quidem & vates satis norant patriæ fata

fata differri amplius non posse (tenebant enim memoria, quid oraculi de capro ambagibus significatum fuisset) neque id tamen, *ne patria quidem jam cadente*, prodendum esse vulgo putarunt: quin festinanter per oppidum discursantes, ac modo hos modo illos prensantes, ut quisque obvius esset factus, hortabantur, à pristina virtute ne deciscerent; alios etiam è suis ad rem gerendam domibus cunctantes evocabant. Atque ea quidem nocte nihil ab alterutris memorabile gestum est, illos enim cum locorum inscita, tum vero Aristomenis metus reddebat segniores. His neque vacarat accipere à ducibus tesseram; ac si vel faces, vel aliud quodvis lumen accendissent, id statim venti vis extinguebat. Ut primum illuxit, & se mutuo conspexerunt, Aristomenes & unà Theoclus, cives ut extrema omnia auderent incitabant, & alia commemorantes, & in primis insigne illud Smyrnæorum facinus, qui cum partem Ioniæ obtinerent, Gygen Dascyli filium, qui urbem magnis Lydorum copiis oppreslam tenebat, virtute & animi præfentia ejecerant. Quibus auditis Messenii, ipsa subnisi rerum desperatione, in hostes, qua cuique viam fortuna ostendebat, irruerunt,

ruerunt. Ipsæ etiam feminæ de superiori loco tegulas, & aliud quicquid missile nancisci potuissent, ejaculari conabantur: sed quo minus tecta scandere possent, procellæ vis obstabat: arma vero capere ausæ, virorum alacritatem inflammabant, cum eas illi perspicerent, malle in patria mortem oppetere, quam in servitutem Spartam trahi. Ea *animorum* *conspiratione* fortasse fati sui iniquitatem superare potuissent, nisi effusi multo etiam violentius imbræ, crebris cum tonitribus & fragore micante ob oculos cœlo, omnia pavore complessent: contrâ vero hosti confidentiam addidissent, Deos à se stare interpretanti: præsertim vero cum fulgente ad dexteram Jove, læta omnia Hecatus aruspex nunciasset. Et ille quidem ejusmodi consilii autor fuit.

C A R. XV. Lacedæmoniorum copiæ numero longe superiores fuere; verum cum non æquo campo, aut ordinato agmine, sed qua quisque in urbis parte congressus cum hoste esset, manus confererentur, facile eveniebat ut postremi quique prorsus essent inutiles. Hos ut in castra se reciperent Hecatus jussit, ibique corpora cibo ac somno curarent: cum ad-

advesperasceret, adeslent, fessos levaturi. Quo factum, ut cum fatigatis vicissim recentes succederent, facile pugnæ labor sustineri potuerit. At contra Messeniis desperatione omnia plena; tertium nam jam diem, & noctem tertiam iidem pro statione excubarant. Vigilia itaque, pluvia, & gelu, fame ad hæc & siti confecti prope erant: maxime vero foeminas ex armorum insolentia, laborum assiduitas fregerat. Ibi Theoclus vates Aristomenem appellans. Quid inanem, inquit, operam sumis? expugnari Messenens fato omnino decretum est. Imminentem certe calamitatem jampridem Delphici Apollinis vox nobis prænunciavit; atque id ipsum caprificus nuper aperte ostendit; mihi fatum est una cum patria cadere: tu cives tuos, ac te ipsum periculo exime. Hæc locutus, in adversos irruit: ac vociferans, non fore illis perpetuæ voluptati eam victoriæ, nec perpetuo possessorum Messeniorum opes, in obvios quosque irruens, cum animum cæde hostium explesset, accepto vulnere animam efflavit. Aristomenes lectissimos quosque viros, quorum virtus in ea pugna enituerat, adhuc præliantes reliquit; ceteris è pugna revocatis, ut uxoribus & liberis in medios ordi-

ordines receptis, quacunque viam fecisset se sequerentur imperat. Horum extremo agmini Gorgum & Manticulum præficit. Ipse in principia provolans, caputque quasflans, & hastam vibrans, claram significationem dedit per eruptionem effugium quæri. Placuit Emperamo & Spartano rum principibus divisa acie fugientibus viam dare, nimirum homines tanquam rabie quadam percitos, & ad extremum jam desperationis progressos, non esse amplius efferandos censebant: atque id ut facerent Hecatus vates jussit.

CAP. XVI. Posteaquam de Ira capta certiores facti sunt Arcades, *universi* ab Aristocrate postularunt, se ut educeret, quo vel servarent Messenios, vel cum illis perirent. At ille, quippe qui delinitus esset Lacedæmoniorum pecunia, plane recusavit, neminem superesse Messeniorum cui jam ferri axilium posset dictans. At enim cum liquido jam constaret superstites esse Messenios, vi certe coactos Iran deserere; ultro cum vestimentis & cibariis eos accepturi ad Lycæum montem Arcades occurrere, præmissis civitatum principibus, qui socios consolarentur, & itinerum duces essent. Cum salvi accessissent jam ad Lycæum, hospitio comiter accepti

accepti sunt, ac liberaliter invitati ut per urbes divisi secum manerent; agri etiam pars oblata.

C A P. X V I I . Verum Aristomenes cum direptæ Iræ miseratione, tum Laedæmoniorum odio instinctus, tale consilium init. Selegit ex omni agminis sui numero homines quingentos, quos omnium minime vitæ retinendæ cupidos norat. Ibi tota Arcadum multitudine, ipso etiam Aristocrate audiente, quem nondum rescierat patriæ proditorem esse, (quod enim è pugna excessisset, non scelere, sed metu & ignavia factum opinatus fuerat) ab eo itaque sibi nihil cavens, querit de suis nunquid patriam ulti secum nihil recusent mortem oppetere. Cum assensi essent omnes, quid in animo haberet aperuit, quod scilicet inclinante jam die Spartam esset ducturus, cum magna pars ad Iran esset, alii agendis & rapiendis Meso-seniorum rebus essent occupati. Nam si ita (inquit) ceciderit ut volumus, & Sparta fuerimus potiti, licebit illis sua reddere, nostra recipere: sin aliter evenerit, una cademus omnes, illustrem conatus nostri memoriam posteris relinquentes. Hæc cum dixisset, ex Arcadibus ad trecentos

in societatem se facinoris obtulerunt. Verum idcirco rem aggredi cunctati sunt, quod litantibus exta minus læta fuere. At postero die Lacedæmoniis consilia sua patefacta, seque iterum ab Aristocrate proditos haud dubie deprehenderunt. Nam cum Aristocrates in codicillis *omnia accurate perscripsisset* quæ cogitaret Aristomenes, cum iis codicillis servum, cuius fidei plurimum tribuebat, Spartam ad Anaxandrum nūsit. Eum servum, dum Lacedæmone reverteretur, speculati Arcadum nonnulli (cum alias *de repub.* disfidere ab Aristocrate soliti, tum eo maxime tempore minimum illi fidei habentes) interceptum, in concilium Arcadum producunt. Ibi quæ ad Aristocratis epistolam rescripta fuerant, frequenti conventu recitata. Memorabat Anaxander, fugam quam fecisset Aristocrates ad magnam fossam, non parvo fuisse Lacedæmoniorum rebus auxilio: relatuos vero ipsi cum pro vetere merito, tum pro recenti indicio Lacedæmonios gratiam. Re in publicum prolata, Arcades in Aristocratem continuo lapides jacere, idemque ut facerent Messenios cohortabantur; at illi Aristomenem intuebantur: is vero humi

hami defixis oculis collacrymabat. Arcades obrutum lapidibus Aristocratem inseptum extra fines abjecere: columellam autem in Lycæci fano erexerunt *in ejus rei memoriam*, his versibus incisis:

Ulta est longa dies scelerati crimina Regis,

Messenem qui olim prodiderat miseram.

Quanquam homines lateant peruria, numina cernunt.

Tu salve, & serva Jupiter Arcadiam.

Messeniorum quotcunque aut ad Iran, aut quoecunque alio loco relicti sunt, eos Lacedæmonii in publicorum servitorum numerum (*Helotas ipsi vocant*) conscriperunt. Pylii, & Mothonæi, & cæteri è Messenico nomine maris accolæ, expugnata Ira, navigiis se Cylleen (*quod Eleorum navale fuit*) receperunt: atque inde ad eos qui in Arcadiam profugerant, contendere, quo communi classem & consilio novas sibi terras ac sedes quærerent: ac coloniæ deducendæ autorem & ducem cuncti Aristomenem poscebant. At ille, quamdiu in vivis esset, bellatum se cum Lacedæmoniis affirmavit:

neque vero dubitare quin opera sua Spartæ novi semper aliquid mali creari posset: illis Gorgum & Manticulum duces dedit. Evergetidas cum reliqua Messeniorum manu ipse etiam ad Lycaeum venit. Ibi cum Aristomenis consilium de Sparta opprimenda irritum fuisse compreisset, assuntis ad L. sociis ex omni agmine, retro ad Iran duxit; ubi quos praedæ reliquias persequentes offendit, male mulctavit: cumque luctu & cæde omnia compleisset, postremo super hostium strage occubuit. Aristomenes declaratis ducibus, cum Cyllenen omnes convenissent, edixit ut eos in coloniam quicunque vellent sequerentur. Dederunt omnes nomen, præterquam quos a senectus, aut viatici egestas à peregrinatione deterritos in Arcadia detinuit.

C A P. XVIII. Ira capta finem habuit Messeniorum & Lacædemoniorum secundum bellum, Archonte Athenis Autosthene, anno primo octavæ & vicesimæ Olympiadis cuius victor extitit Chionis Laco. Cum ad Cyllenen convenissent Messenii, hyeme jam imminente, pecuniam & annonam Elei præbuere. Vere ineunte quonam dirigi cursum porteret

porteret consultare cœperunt. Censebat Gorgus Zacynthum insulam supra Ce-phalleniam occupandam, unde insulani è continentis terræ incolis facti, mariti-mis excursionibus oram omnem Laconi-cam infestam redderent. At Manticlus, neque Messenes, neque injuriarum quas à Spartanis accepissent memoriam reti-nendam; verum esse primo quoque tem-pore in Sardiniam, magnam & copiis o-mnibus abundantem insulam, transmit-tendum.

C A P. X I X. Interea Anaxilas, ad Messenios misit, qui in Italiam eos ac-cesseret. Regini hic tyrannidem, quar-tus ab Alchidamida, è *cujus erat nepote genitus*, obtinebat. Commigrarat vero à Messene Alchidamidas Reginum, post Ar-ristodemi regis mortem, Ithome expu-gnata. Ad Anaxilan itaque ejus accessitu venere Messenii: quos ille docuit, per-petuum sibi esse cum Zanclæis bellum: possidere illos uberem ac luculentum a-grum, & urbem valde opportuno Sici-lie loco: quod si eorum imperio potiri posset, illud se quam primum Messenii traditurum. *Vehementer* cum esset omni-bus id consilium probatum, traduxit *ba-*

s̄pites & gentiles suos Anaxilas in Siciliam. Zanclen ab initio prædones tenuere: & castellum deserto loco circa portum ad excusione maritimas, tutumque ex alto redeuntibus receptum, munierunt. Eorum duces fuere Cratæmenes Samius, & Chalcidensis Perites, ii & alios post e Græcis inquilinos adscendos duxerant. Ac tunc quidem Zanclæos Anaxilas navalí, terrestri prælio Messenii fudere; qui cum postea terra marique, hinc à Messeniis, illinc à Reginis obsiderentur, magna jam murorum parte dejecta, ad aras ac deorum pulvinaria confugere. Imperabat Anaxilas ut supplices nulla religionis verecundia trucidarentur, reliqui cum uxoribus & liberis sub corona venderentur. At Gorgus & Manticlus deprecantes *fatinoris atrocitatem*, Anaxilan rogarunt, ne quæ per summum nefas à cognatis passi esissent, cogerentur ipsi adversus Græcos committere. Ab aris igitur submovent, & bono esse animo jubent; fideque ultro citroque data & accepta, communī jure unā habitavere: mutato tamen nomine, Zanclen Messenem placuit appellari. Hæc gesta sunt undetrice-nia Olympiade, qua iterum vicit Chionis

nis Lacon, Archonte apud Athenienses Miltiade. Manticlus Herculis templum novæ coloniæ erexit. Extat adhuc intra muros dei fanum ; Herculis Manticli vocant, *sumto à conditore nomine*. Qua ratione Ammon in Africa dictus, & Babylone *Jupiter* Belus : hic ab Ægyptio Belo, Lybyes filio ; ille à pastore, qui templo *Jovi* dedicarunt. Hoc exules Messenii modo errorum finem nocti sunt.

C A P. X X . Aristomenes interea cum novæ coloniæ imperium sibi deferri paf-
sus non esset, fororem primam Hagnagoram, Tharyci Phigaliensi : duarum
vero quas habebat nubiles filiarum, ma-
jorem Heræensi Theopompo matrimonio
junxit. Delphos deinde consulendi cau-
ta profectus est : quid acceperit responsi
non traditur. Eodem vero tempore ve-
nerat ad oraculum Damagetus Rhodius,
Jalysi rex : ei virgo ex adyto respondit
sciscitanti unde esset potissimum uxor
ducenda ; ejus qui vir esset Græcorum
optimus filiam ut duceret. Reliqua erat
Aristomeni tertia filia : hanc sibi ille le-
gitimis nuptiis conjugem adscivit, pa-
trem ipsius longe esse optimum omnium
Græcorum ejus ætatis statuens. Et ipse
qui-

quidemmet Aristomenes filiam Rhodum ad virum deduxit. Inde cum Sardeis ad Ardyn *Lydorum Regem*, Gygæ filium; & Ecbatana in Medos ad Phraortem regem transmittere cogitaret, morbo oppressus diem suum extremum obiit. Neque enim in fatis erat ut ab Aristomene Lacedæmoniis deinceps malum nasceretur. Mortuo illo, Rhodii autore Damageto, insigne monumentum erexere, eique pro dignitate honores habuerunt,

In

odum
eis ad
n; &
regem
reflus
enim
cedæ.
Mot-
, in-
pro

In Aquilam tumulo Aristomenis
insidentem, Antipatri
Epigramma.

Ορνι, Διὸς Κρονίδαιος θάντηρ, τεῦχάριν ἔστι.

Γοργὸς, ψεύτηρ μητέλη πύμεον Αγιστομήν;
Αγγέσιλω μερόπεστην δὲ οὐδεκαν θεον ἄρις.

Οἰωνῶν γυμόμαν, πόσσον δὲ οὐδὲ οὐδέσσων.

Δειλαῖ τοι δηλοῖσιν ἴφιθρίσουσι πέλοναι.

Αμφες δὲ απτέσσοις ἀνδράσι περπάνεσα,

FINIS.

In

Ling
Lind

J. H. Miller
S. Pittman

Green
Wilson
Books
15c

Green
Wilson
Books
15c

Green
Wilson
Books
15c

